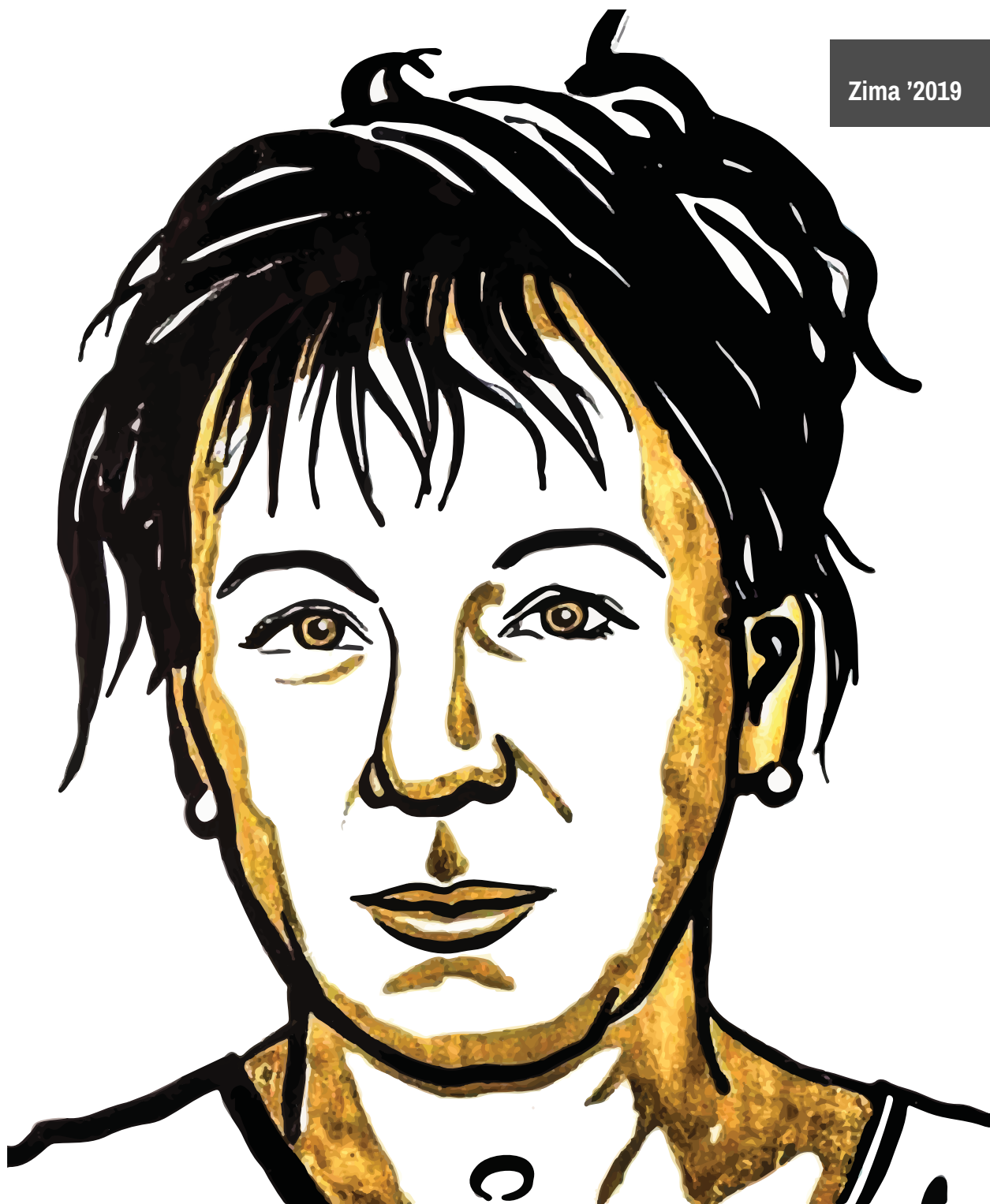

INFORMATOR POLSKI

Zima '2019

POLAND – DENMARK – POLAND

INTERNATIONAL TRANSPORTS

- Groupage departure Monday / Wednesday / Friday.
- Daily full load truck transports Poland – Denmark, vice versa.
- Door to door transport / Distribution services all over Poland.
- Warehousing in Warszawa.
- Scandinavian logistic solution / services.
- Project transport / special transport / over dimensional transports.

Jumbo Transport

Denmark - Sweden
Norway - Estonia
Lithuania - Poland
Czech Republic
Slovakia - Hungary
Romania

The link between East and West

For further information, please contact

Jumbo Transport Eastern Europe ApS.
Gammelager 1
DK-2605 Brøndby
Tel.: + 45 36 86 88 41

jth@jumbotransport.dk
www.jumbotransport.dk

Jumbo Transport Poland Sp. z o.o.
ul. Traktorzystów 18
PL-02 495 Warszawa
Tel.: + 48 22 478 27 25

pb@jumbotransport.pl
www.jumbotransport.pl

Na okładce: Olga Tokarczuk –
laureatka literackiej Nagrody Nobla 2018

Wiersze Juliusza Słowackiego po duńsku

INFORMATOR POLSKI

KWARTALNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Wydawca: Federacja „Polonia”
www.federacja-polonia.dk

Adres redakcji:
Ellemosevej 14, 4960 Holeby
Tel.: +45 61 86 33 31
E-mail: roman@smigielski.dk
Redaktor naczelny: Roman Śmigieński

Kolegium redakcyjne:
Torsten Elsvor
Dominika Pikuła
Patrycja Skłodowska-Kocewiak

Dział kolportażu i ogłoszeń: Roman Śmigieński

Fotokład i druk: Dom Wydawniczy ELIPSA

Warszawa, ul. Inflancka 15/198
tel./fax +48 22 635 03 01

Redakcja nie zwraca materiałów niezamówionych.
Anonimów nie publikujemy.
Zastrzegamy sobie prawo skrótów adiacji tekstów.
Redakcja nie odpowiada za treść ogłoszeń.

**Przedsięwzięcie jest współfinansowane
przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”
ze środków otrzymanych od Kancelarii Senatu w ramach sprawowania
opieki Senatu Rzeczypospolitej Polskiej nad Polonią i Polakami
za granicą.**

Wizyta Lecha Wałęsy w Danii

NOBELPRISEN TIL OLGA TOKARCZUK | 3

CUDOWNĄ SIŁĄ | 5
Olga Tokarczuk

POWSTANIA ŚLĄSKIE 1919–1921 – CZĘŚĆ 2 | 7

PRAW SIĘ NIE DOSTAJE. PRAWA SIĘ ZDOBYWA. | 11

WIERSZE JULIUSZA SŁOWACKIEGO | 14

O ANNIE WIŚNIEWSKIEJ-GRABARCZYK | 20

NA GRANICY REALIZMU I METAFORY | 21
*Małgorzata Kąkiel*PORZECZKOWY JOSEF | 22
*Anna Wiśniewska-Grabarczyk*350-LECIE KALWARII WILEŃSKIEJ | 24
*Leszek Wątróbski*GRABÓW NAD PILICĄ | 28
*Ewa Michałowska-Walkiewicz*JAK KRÓL DANII CZARNIECKIEMU DZIĘKOWAŁ
I CO Z TEGO WYNIKŁO | 29
*Radosław Sikora*SAMOTNA WYPRAWA DO AFGANISTANU
I SOLOWE WEJŚCIE NA NOSZAK | 32
*Łukasz Kocewiak*LECH WAŁĘSA W KOPENHADZE | 34
Roman Śmigiełski„DON JUAN” WEDŁUG CHRISTIANA LOLLIKE | 36
*Eva Maria Jensen*O DZIAŁALNOŚCI „BIAŁORUSKIEGO DOMU” | 38
*Leszek Wątróbski*POLSKA – POLONIA. JAK SIEBIE WIDZIMY? | 44
*Sławomir Walkowski*BĘDZIE LAS? | 47
*Roman Śmigiełski*WYBORY NIEZUPEŁNIE WYBOROWE | 49
*Adam be*LETNI FESTIWAL OPEROWY W KOPENHADZE | 50
*Eva Maria Jensen*Z CIUPY POD CHOINKĘ | 52
Patrycja Skłodowska-Kocewiak

KROTOS | 54

KĄCIK KULINARNY | 56

JAKIE KORZYŚCI PŁYNĄ Z DWUJĘZYCZNOŚCI? | 57
*Anna Martowicz*FAMILIERETSHUSET | 60
Dominika Prokop

II ŚWIATOWE FORUM MEDIÓW POLONIJNYCH | 63

Droży Czytelnicy!

W ostatnim tegorocznym numerze „Informatora Polskiego” wyrażamy naszą radość z okazji przyznania Oldze Tokarczuk literackiej Nagrody Nobla za rok 2018. Olga Tokarczuk znana jest w Danii od wielu lat. Jak dotąd 6 jej książek zostało przetłumaczonych na język duński. Dzięki współpracy z Ośrodkiem KARTA zamieszczamy materiał z okazji stulecia nadania polskim kobietom praw wyborczych. Nasz stały współpracownik Bent Christensen, po przetłumaczeniu na język duński sonetów, ballad i romansów Adama Mickiewicza, postanowił przetłumaczyć wiersze Juliusza Słowackiego. Trzy z nich publikujemy w tym numerze. Zamieszczamy recenzję książki „Porzeczkowy Josef”, napisanej przez mieszkającą w Kopenhadze Annę Wiśniewską-Grabarczyk. Piszemy o polskim akcencie w czasie duńskich dni historii – „Historiske Dage”. Zamieszczamy fotoreportaż Łukasza Kocewiaka z Afganistanu. Roman Śmigiełski zauważa ciepłe przyjęcie, jakie Duńczycy zgotowali Lechowi Wałęsie, podczas Jego tegorocznej wizyty w Danii. O działalności „Białoruskiego Domu” w Warszawie mówi – w wywiadzie Leszka Wątróbskiego – Aleś Zarembiuk. O „Don Juanie” Mozarta oraz o letnim festiwalu operowym w Kopenhadze pisze Eva Maria Jensen. Adwokat Dominika Prokop opisuje, jak wygląda rozwój po duńsku. Odnotowujemy II Światowe Forum Mediów Polonijnych, które miało miejsce w Krakowie we wrześniu. Poza tym w niniejszym numerze znajdziecie Państwo ciekawe materiały naszych stałych autorów: Adama Bielnickiego, Tadeusza Krotosa, Ewy Michałowskiej-Walkiewicz, Patrycji Skłodowskiej-Kocewiak.

Uprzejmie informujemy o możliwości wykupienia rocznego abonamentu w cenie 160 koron duńskich. Pieniądze należy wpłacić na konto „Informatora Polskiego”:

Danske Bank, konto: 4310 4310391433

z dopiskiem „Abonament IP”. Prosimy też nie zapomnieć o podaniu adresu, na który mamy wysłać „Informator”. Przyjmujemy duże i drobne ogłoszenia, także prywatne.

Redakcja „Informatora Polskiego” życzy Czytelnikom
zdrowych i spokojnych Świąt Bożego Narodzenia
oraz wszystkiego najlepszego w Nowym 2020 Roku!

GLÆDELIG JUL OG GODT NYTÅR!

NOBELPRISEN I LITTERATUR 2018 TIL OLGA TOKARCZUK

Det Svenska Akademien har (med et års forsinkelse) givet Nobelprisen i litteratur 2018 til den polske forfatter Olga Tokarczuk.

Informationen skrev om hende bl.a.: *Nobelprisvinder Olga Tokarczuk er vidtskuende, filosofisk, venstreorienteret og intellektuelt udfordrende. Hun er en af Polens mest læste forfattere. Hun har været udsat for voldsomme hadekampagner, når hun har kritiseret Polens voksende xenofobi, antisemitisme og højrenationalistiske drejning. Og så er hun en fremragende forfatter.*

Tokarczuk blev født i 1962 i Sulechów i Polen. Hun debuterede 1993 med romanen *"Broderskabets rejse"*. Hun fik sit gennembrud med familiekrøniken *"Arilds tid og andre tider"* i 1996. Hendes mest betydelige værk hidtil anses for at være *"Jakobsbøgerne"* fra 2014. Hun fik tildelt den prestigefyldte Man Booker International Prize 2018 for sin roman *"Rejsende"*. Tokarczuk, som er uddannet psykolog, har tit skabt debat i sit land ved at lægge sig ud med det regerende Lov og Retfærdighedspartiet – navnligt ved at bestride regeringspartiets udlægning af historien. Hun betragtes som en af den nye polske litteraturs mest anerkendte prosaister. På dansk er der udkommet følgende bøger af Olga Tokarczuk: *E.E.* (1996), *Broderskabets rejse* (1997), *Arilds tid og andre tider* (1998), *Kør din plov over de dødes knogler* (2013), *Dagens hus, nattens hus* (2014) og *Rejsende* (2016).

"E.E."

I psykoanalytisk og spiritistisk interesserede kredse i Breslau, viser den 15-årige Erna i begyndelsen af 1900-tallet evner som medium, og giver i en periode anledning til videnskabelig opmærksomhed.

"Broderskabets rejse" (Podróż ludzi księgi)

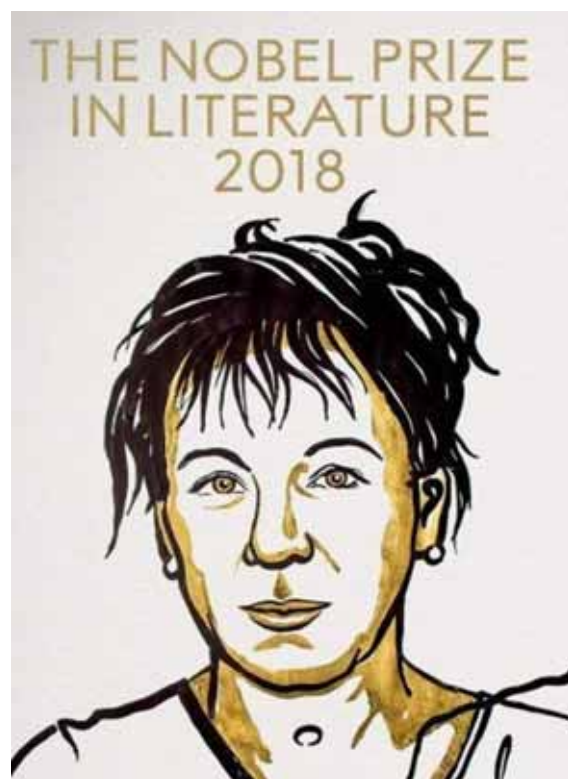
I 1600-tallets Frankrig er religionsfrihed og mysticisme ved at blive overtaget af rationalismen. Et hemmeligt broderskab begiver sig på rejse for at finde den endelige sandhed: Hvor ligger lykken?

"Arilds tid og andre tider" (Prawiek i inne czasy)

En lille by i det sydlige Polen er rammen om et væld af handlings- og skæbneforløb, der tilsammen skildrer menneskers glæder, sorger og kærlighed gennem 3 generationer fra omkring 1. verdenskrig til nutiden.

"Kør din plov over de dødes knogler" (Prowadź swój plug przez kości umarłych)

I en afsides del af Polen nær den tjekkiske grænse lever Janina en tidligere lærerinde og ingeniør. Hun har påtaget sig den opgave at holde opsyn med de lokale sommerhusejeres vintertomme huse. Men mest er hun optaget af at lægge horoskoper oversætte Blake og at holde skarpt øje med den vilde omgivende naturs dyreliv.

På sine daglige ture i landskabet følger hun forbitret de lokale jægeres rovdrift på rådyr og vildsvin. Men så findes en af de fastboende naboer pludselig død. Dette dødsfald og efterfølgende fundet af en stribe døde lokale mænd rundt omkring i skov og krat bringer den excentriske Janina midt ind i begivenhedernes centrum. Hvad der for det lokale politi synes gådefuldt og uforklarligt tegner for hendes kyndige blik et klart og indlysende mønster.

Bogen er i 2016 filmatiseret af Agnieszka Holland og Katarzyna Adamik under titlen *“Pokot”* (eng. *Spoor*).

”Dagens hus, nattens hus” (Dom dzienny, dom nocny)

”Dagens hus, nattens hus” er en mangetydig og farverig roman om mennesker og menneskeskæbner i grænselandet mellem Polen og Tjekkiet. En magisk fortalt lag-på-lag fortælling hvor personer og historier ligesom lægges oven over hinanden. Med jævne mellemrum møder man f.eks. en middelalderlig kvindelig helgen ved navn Kummernis der som ung fik Kristus ansigt for at undslippe et uønsket ægteskab. En anden genkommende figur er den transseksuelle munk Paschalis som er den der skriver Kummernis historie. På romanens nutidsplan er den kvindelige hovedperson og fortæller en kvinde i 35–40-årsalderen flyttet til den lille by Nowa Ruda sammen med sin mand R. En strøm af menneskeskæbner i fortid og nutid glider forbi. Sære eksisterer og mærkelige livsforløb. En uforglemmelig samling livsskæbner forførende og drømmeagtigt vævet ind i et mønster. Men den person som jeg-fortælleren er mest optaget af er hendes nabo den gamle parykmagerske Marta som ud over at spille en central rolle i romanens nutid også dukker op mange år tidligere nemlig i 1930-erne.

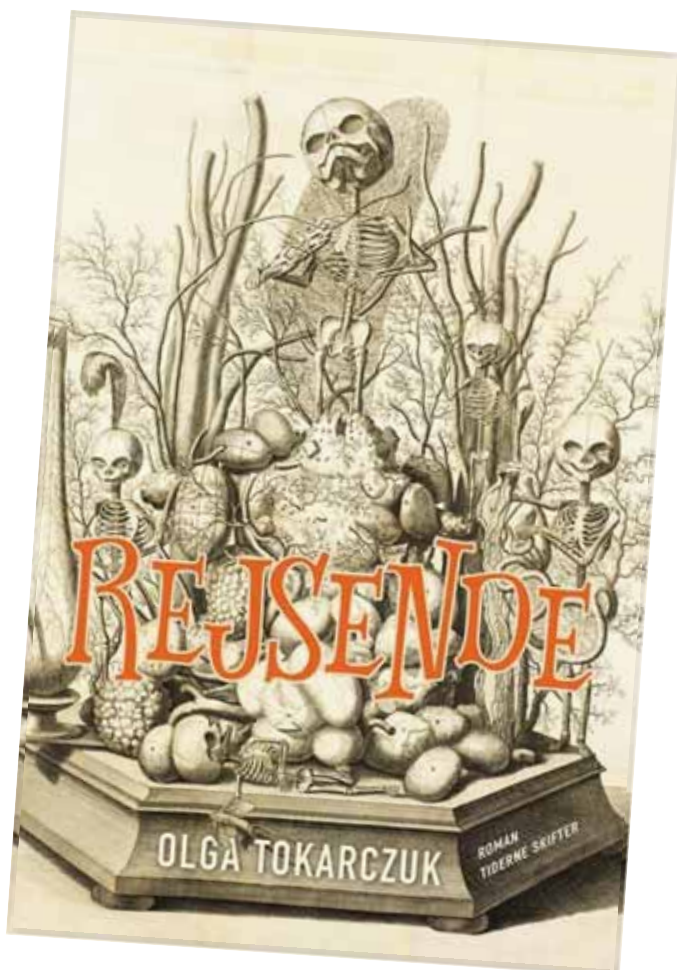
”Rejsende” (Bieguni)

Der kan siges meget om at rejse. Ifølge H. C. Andersen skulle det være det samme som at leve, og efter at have læst polske Olga Tokarczuks roman *”Rejsende”*, ville det undre mig meget, om hun ikke mener det samme. *”Rejsende”*, der består af en række kortere eller længere historier og betragtninger, er overordnet set én lang undersøgelse af rejsen som såvel fysisk gerning som mental ditto. Eller sagt med andre ord: Her flytter mennesker sig fra et sted til et andet, og det behøver ikke kun at være på det rent geografiske plan. En rejse ændrer altid et eller andet – det kunne være bogens motto.

Her er ikke tale om én sammenhængende historie, i hvert fald ikke på det narrative plan. Læseren får fx historien om manden Kunicki, hvis kone og søn

pludselig forsvinder på en ferie. Det er en af bogens første fortællinger, og da læseren lidt senere må forlade Kunicki igen, har han endnu ikke fundet de bortkomne trods en ihærdig og storstilet eftersøgning. Men efter at være nået næsten igennem bogen, hvor et utal af historier fra mange tider og steder i verden har underholdt og forundret undervejs, vendes der tilbage til Kunicki og hans historie. Kone og søn viser sig at være dukket op efter et par dage, men det er naturligvis ikke gjort med det. For Kunicki godtager ikke sin kones forklaring på, hvordan og hvorfor hun og sønnen var væk, og dermed bliver denne historie – isoleret set – et for romanen karakteristisk billede på, hvordan en rejse er med at forme den rejsende og bestemme vedkommendes videre færd i livet.

Et tilbagevendende tema i bogen er kroppen, menneskets anatomi. Den hollandske anatom Frederik Ruysch (1638–1731) optræder som sig selv i romanen, hvor han sælger sin omfattende samling af organer og fostre (typisk misdannede) til den russiske zar – til Ruyschs datters store fortrydelse. Hun har hjulpet sin far med at indsamle og etablere samlingen, og nu giver han deres livsværk bort! Løsningen synes at være – ja, naturligvis: En rejse.

CUDOWNA SIŁA

– Być filozofem to spostrzegać ducha, tam gdzie inni widzą tylko literę – ciągnął Delabranche.
– O filozofach często się mówi „mag”, ale mag to przede wszystkim mędrzec, który zdolny jest do rozumienia otaczającej go zewsząd tajemnicy. Pierwszym krokiem do jej zrozumienia jest wykrycie przyczyn, których skutki wydają nam się zdumiewające. Najczęściej okazuje się, że rzeczy cudowne mają bardzo zwyczajne przyczyny i że nie ma zjawiska, którego nie dałoby się wyjaśnić przyczyną naturalną. To tylko kwestia czasu. Dlatego wielcy magowie byli mędrkami większymi od uczonych filozofów. Posiadali nie tylko wiedzę, ale i umiejętność korzystania z niej. Czy to nie oni dzięki znajomości praw gwiazd dostrzegli znak zapowiadający narodzenie Chrystusa? Jakże krucha jest granica między magią a tym, co nazywa się nauką, skoro wróżąc z gwiazd, odkrywamy prawa nimi rządzące, i owe prawa i wróżby, razem, zaprzęgamy do służenia rzeczywistości.

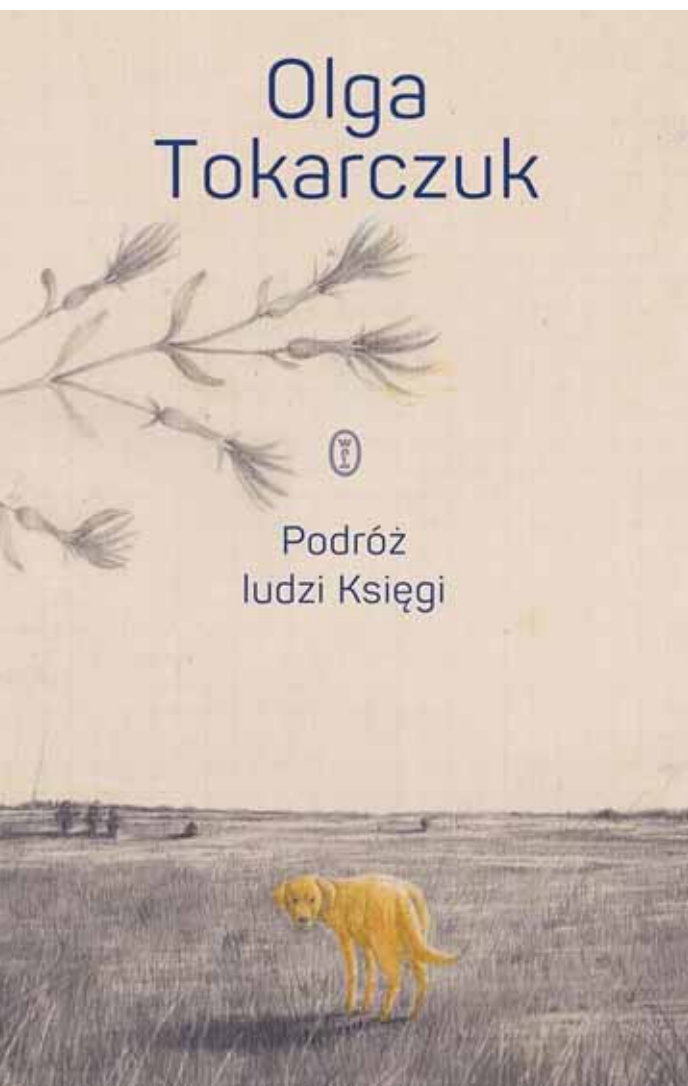
Jasne, że nie wszyscy wróżbici są magami i mędrkami. Trzeba umieć odróżnić prawdziwego maga od magików-trucicieli wróżących z trzewi padliny i z fusów. Mag we właściwym znaczeniu jest wielki i dobry, bo posiada wiedzę o wszystkich rzeczach, potrafi wyjaśnić naturalne więzi łączące przyczyny i skutki, umie też wywoływać, nazywać i objaśniać naturalnymi sposobami zdumiewające zjawiska zachodzące w przyrodzie. Magia jest dziedziną szczególnie narażoną na wynaturzenia. Tak jak wiara może przerodzić się w rytuał, tak i każde poznanie może zaplątać się w dogmaty. Wtedy stanie się martwe i śmieszne. Prawda, ze swej natury, jawi się ludzkiemu umysłowi jako płynna i zmienna, jest bowiem niezwykle złożona. Tworzenie bezdusznych aksjomatów i sztywnych twierdzeń w celu opisania prawdy oddala nas od możliwości jej poznania.

Weźmy przykład. Chcąc opisać i poznać naturę liścia, powiemy, że tworzy go zielona, jednolita substancja. Kiedy jednak spojrzymy nań pod światło, okaże się, że ta substancja to układ żyłek, punktów, wybrzuszeń. Gdy znów popatrzymy na liść przez powiększającą soczewkę, stwierdzimy, że i te żyłki składają się z jeszcze mniejszych cegiełek. Gdybyśmy użyli soczewki jeszcze silniej powiększającej widziany obraz, okaże się, że to, co uważaliśmy za elementy podstawowe, jest już jedną z wyższych form organizacji.

– Cały czas mówisz, panie, o poznawaniu poprzez zmysły i narzędzia wyostrzające zmysły. A przecież istnieje sposób poznania wszystkiego, jednocześnie przyczyn i skutków, początku i końca, poprzez objawienie – wtrącił się w wywody Delabranche’a Markiz. Delabranche nawet się nie zatrzymał w swojej wędrówce po bibliotece.

– Ja też doceniam objawienie, wgląd bezpośredni czy też, jak niektórzy mówią, iluminację. To jest sposób, który daje głębokie zrozumienie istoty rzeczy, ale nie wiedzę. Wiedza płynąca z objawienia nie jest przekazywalna. Gdyby była przekazywalna, nie mielibyśmy tu już nic do roboty, przecież i przed nami żyło wielu ludzi oświeconych i natchnionych. Jednych wyklęto, innych skazano na wygnanie albo uznano za szaleńców, a reszcie po prostu nie uwierzono, bo istotą poznania jest doświadczenie prawdy. Ten, kto sam przeżył mistyczne objawienie, nie ma innych sposobów niż słowa, żeby podzielić się tym z drugimi. Może także wskazać drogę, którą sam podążał do objawienia, mniemając, że innych owa droga zaprowadzi w to samo miejsce. Ale nie zawsze tak bywa. Droga zaś, o której ja mówię, jest drogą dla każdego. Nie dla wybrańców. Polega ona na wykorzystaniu rozumu i zmysłów. Jej początkiem jest zdziwienie, czyli pewien rodzaj wrażliwości na nieoczywistość.

Jeden, przechodząc koło kielkującego żołędzia, uzna to za oczywistość, jakieś niezmiennie prawo przyrody. Drugi – za cud, i zapyta sam siebie: „Jak to się dzieje, że z żołędzia, który można zmieścić w dłoni, wyrasta drzewo, drzewo potężniejsze od wielu ludzkich budowli? Jaka tu siła działa i w jaki sposób dokonuje się ta przemiana?” I tak jest ze wszystkimi rzeczami na świecie. Jeżeli przyjrzymy im się dostatecznie uważnie, zachwycimy się ich cudownością. Dlatego tak ważna jest rola cudu. O tym mówi moja książka. O tym, że wszystko, co nas otacza, jest żywe i doskonale zharmonizowane, kierowane i utrzymywane przez jednolitą siłę. Tej siły, która łączy i podtrzymuje żywy świat, poszukiwali Platon i Arystoteles i obaj dzięki temu osiągnęli szczyty filozofii. Nie ma już znaczenia, że jeden nazwał ją duszą świata, a drugi naturą uniwersalną. Dla mnie jasne jest, że mówili o jednym.

Ta *vis mirabilis* jest ukryta w każdej rzeczy. Ma ona naturę strumienia, z jego ciągłą zmiennością, nieustannym przepływaniem. Jest jedna, a jednak ciągle się zmienia. To ona popycha istoty żywe do wiecznego rozwoju i doskonalenia się. Ona powoduje, że wszystko, co jest, musi mieć swój początek, okres dojrzałej pełni i kres. I pomimo wszelkich różnic wszystko jest jednością i ze wszystkiego może powstać wszystko. W każdej rzeczy jest część innej rzeczy, we wszystkim jest część wszystkiego, wszystkie rzeczy są jednym.

– Skąd więc bierze się ich różnorodność i przeciwieństwa między nimi? – To proste. Siła ta ma dwie jakości, zupełnie sobie przeciwstawne. Wieczne napięcie między tymi jakościami jest motorem wszelkich zmian. Te dwa bieguny mają ogromną liczbę nazw. Można je nazwać ciemnością i światłem, ruchem i spoczynkiem, lewym i prawym, zasadą i kwasem, pozytywnym i negatywnym.

Rzeczy są rozpięte na tym kontinuum i w zależności od tego, ku któremu biegunowi się skłaniają, nabierają konkretnych cech. Zgodnie z tymi konkretnymi właściwościami rzeczy mają do innych stosunek sympatii bądź antypatii. Dlatego jedne się przyciągają, a inne wręcz odpychają. Zadaniem maga jest zdobycie umiejętności rozpoznawania cech charakterystycznych w każdej rzeczy. W metalu, kamieniu, roślinie czy zwierzęciu. Mając tę umiejętność, mag będzie zdolny łączyć elementy jednej rzeczy z analogicz-

nymi elementami rzeczy drugiej. Albo je rozdzielać. W ten sposób może zdobyć władzę i moc nad światem.

Olga Tokarczuk

(fragment książki „Podróż ludzi księgi”, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 1997)

POWSTANIA ŚLĄSKIE 1919-1921

- CZĘŚĆ 2 -

Miesiące po powstaniu traktowano jako czas do plebiscytowych przygotowań. Rozpoczęła się ostra walka propagandowa. Po stronie polskiej mówiono, że jest to plebiscyt obronny, narzucony nam przez delegację brytyjską. Powszechne też było odczucie manipulowania argumentem etnicznym. Klimat tych dni oddaje publicystyka. 30 stycznia 1921 r. Stanisław Stroński zatytułował swój opublikowany w „Rzeczpospolitej” artykuł proroczo: *Albo teraz albo... później*. Nie miał wątpliwości, że niezależnie od wyniku plebiscytu wola polskiej ludności Śląska sprawi, że wróci on do Macierzy: „Duża rzecz węgiel, duża rzecz przemysł, duża rzecz długoletni wpływ kulturalny i polityczny, ale ani niemiecki rachunek węglowy, ani niemiecka własność przemy-

słowa, ani niemiecki kardynał wrocławski ze swymi niemieckimi proboszczami, ani niemiecki nauczyciel i urzędnik, nie ostoją się wobec tego niezwykłego w dziejach zjawiska, że Górny Śląsk zachował w całej pełni i żywiołowej potędze polskość swego ludu, mimo 800-letniego niemczenia”. W dalszej części artykułu autor wyraził przekonanie, że „głosowanie górnośląskie rozstrzygnie tylko o tym, czy Górny Śląsk, dzięki pomyślnemu wynikowi obecnemu będzie należał do Polski zaraz, czy też, w razie niepomyślnego obecnie wyniku, lub nieprzychylnego dla nas rozstrzygnięcia, nieco później. [...] że bowiem, po hasłach i przełomie pojęć, dokonanym w wielkiej wojnie światowej, Górny Śląsk wcześniej czy później musi połączyć się z Polską, to rzecz bezwzględnie pewna”.

Międzynarodowy kontekst kwestii śląskiej, w tym plebiscytu, był nie do przecenienia. Stroński dostrzegł długofalowe skutki plebiscytu dla trwałości ładu wersalskiego. Jako przenikliwy obserwator w innym z przed plebiscytowych tekstów pisał: „Bez przesady bowiem nie co innego dzisiaj jak właśnie Górny Śląsk jest tem miejscem na lądzie europejskim, które w najwyższej mierze przykuwa uwagę i skupia zabiegi polityki międzynarodowej. Górny Śląsk jest jednym z najcenniejszych kawałów ziemi w Europie. Wiadomo, że Niemcy bez niego będą mniej groźnie potężne niż z nim, tak samo jak wiadomo, że Polska bez niego będzie dość dużym, ale też dość miękkim państwem, a dopiero z nim krzepkim mocarstwem. Być może nawet, że ten niewielki szmat ziemi jest dzisiaj rozstrzygającą wielkością w równowadze europejskiej”.

Sprawa Górnego Śląska łączyła się ze sprawą niemieckich odszkodowań dla aliantów, a ich wysokość łączyła się z wynikiem plebiscytu. Niemcy utrzymywali, że bez śląskich kopalń i hut nie będą w stanie spłacać odszkodowań. Szacowano, że posiadanie przez Niemcy Górnego Śląska może zwiększyć odszkodowania na rzecz aliantów o 10%. Kolejnym czynnikiem przemawiającym na naszą niekorzyść była siła antypolskiej propagandy. Niemieckie agencje prasowo-telegraficzne celowo rozpowszechniały zmyślane wiadomości o zatargach polsko-niemieckich i o polskich dywizjach maszerujących w kierunku Śląska. Do tego dochodziło sztuczne obniżanie wartości polskiego pieniądza przez Niemcy. Warszawie trudno było konkurować z finansową siłą Berlina.

W całym kraju organizowano tygodnie górnośląskie, które świadczyły o łączności mieszkańców innych części odrodzonej Rzeczypospolitej ze śląskimi współbraćmi. W wielu miastach polskich zbierano wówczas pieniądze na akcję plebiscytową.

W odezwie ogłoszonej na kilka dni przed plebiscytem czytamy: „Dnia 20 marca 1921 lud górnośląski z kartą wyborczą w ręku, jako jedyną bronią zrzuci z siebie jarzmo wiekowej niewoli pruskiej i jako pan samowładny obejmie władzę na Górnym Śląsku w swoje ręce i stanie się panem swej własnej ziemi”.

Jeszcze donioślej brzmiał głos poety:

„Zastanów się, o Ślązaku, choć chwilę małą,
Gdyż chodzi przy plebiscycie o przyszłość całą,
Kartką, a nie przez zbroje,
Masz ukuć szczęście swoje!
Masz zostać panem tej ziemi i dzieci twoje”.

Wagę głosowania celnie ujął Józef Biniszkie-wicz w przedplebiscytowej odezwie zamieszczonej

w „Gazecie Robotniczej”: „Mądre głosowanie za Polską to złoty róg, to czapka z pawich piór”.

Plebiscyt odbywał się w Niedzielę Palmową. W propagandzie plebiscytowej często wykorzystywano elementy religijne, w tym symbol Zmartwychwstania. W wierszu, który był plebiscytowym apelem, Stanisław Ligoń pisał:

„Biją na świat cały
Górnośląskie dzwony,
Niechaj będzie Chrystus,
Bóg nasz pochwalony!
Niech brzmi pieśń zwycięstwa,
Pieśń polska radosna,
Idzie Nowe Życie,
Idzie Polska Wiosna”.

Plebiscyt odbył się 20 marca 1921 r. Warto pamiętać, że artykuł 88 traktatu wersalskiego przyznawał prawo do głosowania nie tylko mieszkańcom Górnego Śląska, lecz również osobom które tam się urodziły, ale opuściły go. Określano ich sarkastycznie „gośćmi plebiscytowymi”. Rada Ambasadorów, chcąc złagodzić złe wrażenie wywołane tą decyzją, postanowiła, aby te osoby głosowały oddzielnie. W plebiscycie wzięło udział około 1 186 000 osób, z których za przynależnością do Polski głosowało około 480 000 (40,04%). Odliczając głosy około 192 000 tzw. emigrantów, procent ten wzrósł do około 48. Przewaga niemiecka stawała się nieznaczna.

Z obszaru plebiscytowego Śląska Polska miała otrzymać 3225 km² z milionem mieszkańców. Wynik plebiscytu był wyrazem poparcia Polaków śląskich dla idei zjednoczenia z Polską. Pamiętać też należy, że wynik plebiscytu nie zamykał drogi do dyplomatycznych rozstrzygnięć.

Przebieg plebiscytu budził ogromne międzynarodowe zainteresowanie. Wiele zagranicznych redakcji przysłało swoich korespondentów. 24 marca „Morning Post”, zamieszczając relację ze Śląska pod tytułem *Obszar węglowy głosował za Polską*, dał następujący obraz wyników: „Obszar plebiscytowy był podzielony na 16 powiatów, z których 9 głosowało za Polską, a 7 za Niemcami. Lecz tych 9 powiatów ma największe znaczenie, bo są to Pszczyna, Rybnik, Strzelce, Gliwice, Tarnowskie Góry, Zabrze, Bytom, Katowice, Królewska Huta, a zatem te, które obejmują całe zagłębie węglowe. Co więcej, wedle dotychczasowych wiadomości 507 gmin w tych 9-ciu powiatach ma większość polską, a 140 niemiecką”. Nawet nieprzychylny Polsce „Manchester Guardian” zatytułował artykuł swego wysłannika z Bytomia *Kara za ucisk. Zwycięstwo polskie w okręgu przemysłowym*.

Uwzględniając warunki, w jakich przebiegał plebiscyt, należało jego wynik uznać za sukces strony polskiej. Warto w tym miejscu odnotować zapis protokołu z posiedzenia Rady Ministrów 31 marca 1921 r. „Prezydent ministrów w gorących słowach dziękuje p. Korfantomu imieniem rządu i Rzeczypospolitej za trudy położone dla sprawy odzyskania Górnego Śląska dla Polski, podnosząc zasługi p. Korfante go w uzyskaniu pomyślnych dla Polski rezultatów plebiscytu, mimo niezmiernych trudności, jakie przewyciężyć musiał w tej sprawie”.

Wyniki plebiscytu podsyciły niezadowolenie. Wyciągając wnioski z walk w 1920 r., strona polska rozbudowała konspirację wojskową. Decydującą rolę odegrały Dowództwo Obrony Plebiscytu i Centrala Wychowania Fizycznego. Wynik plebiscytu oraz plany podziału Górnego Śląska przez Międzysojuszniczą Komisję Rządzącą i Plebiscytową przyspieszyły przygotowania polskie do powstania. Projekt Międzysojuszniczej Komisji zakładał przyznanie Niemcom 3/4 obszaru plebiscytowego. W kwietniu opracowano plan działań zbrojnych. Tym razem czynniki woj-

skowe Rzeczypospolitej włączyły się do przygotowań. Plany operacji wojennych nie wykluczały możliwości polsko-niemieckiego konfliktu zbrojnego o ten teren. Po obu stronach rozbudowywano tajne struktury konspiracyjne. Walka toczyła się również na polu ekonomicznym. Niemieccy właściciele kopalń i hut zwalniali z pracy polskich robotników i jednocześnie grozili zamknięciem swoich przedsiębiorstw w przypadku przyznania tych obszarów Polsce.

Spekulacje prasowe o niekorzystnym dla Polski podziale Górnego Śląska skutkowały strajkiem generalnym, który wybuchł 2 maja. W nocy z 2 na 3 maja powstańcy wysadzili w powietrze osiem mostów, także na Odrze, i kilka wiaduktów, rozmontowano tory kolejowe, uszkodzono słupy telegraficzne. Berlin pozbawiony został możliwości przesyłania transportów wojskowych na Górny Śląsk.

Wojciech Korfanty – dyktator powstania oraz podpułkownik Maciej Mielżyński – naczelny dowódca przejęli ciężar odpowiedzialności za kierowanie zrywem polskich Ślązaków. Powstańcy opanowali Bytom, Królewską Hutę, Chorzów, Katowice, Zabrze.

Po trwających tydzień walkach i zajęciu terenów objętych „linią Korfantego” nastąpiła dziesięciodniowa faza względnego spokoju.

Powstanie weszło w decydującą fazę wraz z kontr ofensywą niemiecką (21 maja – 6 czerwca). Wtedy właśnie z linii frontu kierowano do Korfantego żądania proklamowania „niepodległego państwa śląskiego”. Trwająca sześć dni bitwa w rejonie Góry Świętej Anny stała się nie tylko symbolem waleczności powstańców i żołnierzy Wojska Polskiego. Góra Świętej Anny, na której „staliśmy jak mur” stworzyła etos śląskiego powstańca. Symboliczne znaczenie miał udział w walkach pułku kadetów lwowskich.

Walki powstańcze były przerywane krótkotrwałymi rozejmami, nad którymi próbowała sprawować pieczę Międzysojusznicza Komisja. Ostatecznie ustanowiono obszar neutralny. Oddziały angielskie i francuskie rozdzieliły walczące strony. 25 czerwca zawarto umowę o wycofaniu oddziałów wojskowych z terenu plebiscytowego, co nastąpiło do 5 lipca.

Polski czyn zbrojny na Górnym Śląsku „pokrzyżował nieżyczliwe nam plany Anglii” (Korfanty) i wpłynął na decyzje Rady Ambasadorów. Ostatecznie w październiku 1921 r. przyznano Polsce około 30% obszaru plebiscytowego. Były to tereny uprzemysłowione.

20 czerwca 1922 r. oddziały Wojska Polskiego, przekraczając most w Szopienicach, wkroczyły na wschodni Górny Śląsk. Wojciech Korfanty witał w Katowicach generała broni Stanisława Szeptyckiego i generała brygady Kazimierza Horoszkiewicza. 14 lipca strona polska przejęła władzę nad przyznaną jej częścią Górnego Śląska z rąk Międzysojuszniczej Komisji. Nastąpił teraz czas usuwania śladów germanizacji.

Trzykrotny zryw powstańczy, trzy polskie insurekcje śląskie stanowiły wyraz woli polskich Ślązaków. W powstaniach śląskich odnaleźć można wszystkie mity narodowe. Szacunek dla sprawy budził fakt, że razem walczyli górnik, hutnik i chłop. Wzmacniającym moralnie przykładem było powstanie wielkopolskie. Polacy złożyli na Górnym Śląsku dobrowolną ofiarę krwi. Wojciech Korfanty jak nikt inny miał moralne prawo dokonać rozrachunku z politycznymi przeciwnikami i bilansu dokonań. W 10. rocznicę trzeciego zrywu pisał on, że „powstania górnośląskie są jedynymi w dziejach Polski, w których lud prosty od pług, kilofa i łopaty walczył o wolność i wielkość

Polski, lud pozbawiony nieomal zupełnie inteligencji i mieszczaństwa, które mogłyby go prowadzić. A szedł ten lud na pole walki nie dlatego, że rząd lub pan obiecywał mu uwłaszczenie lub inne korzyści materialne, lecz walczył jako uświadomiony obywatel, w poczuciu, że na nim spoczywa ciężar odpowiedzialności za przyszłość narodu i państwa”. Z dumą, ale i z nutą goryczy Korfanty dodawał: „To napięcie patriotyczne ludu górnośląskiego podczas powstań jest więcej warte od wielkich skarbów ziemi, które przyniósł jako wiano Macierzy przy powrocie na jej łono. Powiedzmy otwarcie, że znaczną część tego skarbu nieocenionego lekkomyślnie zmarnowali w ostatnich latach ci, którzy mieli być jej szafarzami [...]. Nie ma w życiu ludzkim praw bez obowiązków. Spełnił lud śląski swe obowiązki i słusznie żąda teraz swoich praw”.

PRAW SIĘ NIE DOSTAJE. PRAWA SIĘ ZDOBYWA.

26 stycznia 1919 rozpoczęły się pierwsze – po odzyskaniu przez Polskę niepodległości – wybory do Sejmu Ustawodawczego. Po raz pierwszy kobiety mogły głosować, a także być wybierane. Jak w 1911 roku mówiła na wiecu Zofia Daszyńska-Golińska: „Praw się nie dostaje. Prawa się zdobywa”. Nadanie kobietom praw wyborczych było efektem starań ruchów emancypacyjnych, które na ziemiach polskich rozwinęły się od połowy XIX wieku. Na początku XX stulecia ruchy te zaczęły się formalizować – tworzone komitety, stowarzyszenia i związki, które coraz głośniej domagały się swoich praw. Starania odniosły skutek i na mocy Dekretu o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego, podpisanego przez Józefa Piłsudskiego 28 listopada 1918, w pierwszej kadencji znalazło się osiem Polek: Gabriela Balicka, Jadwiga Dziubińska, Irena Kosmowska, Maria Moczydłowska, Zofia Moraczewska, Anna Piasecka, Zofia Sokolnicka oraz Franciszka Wilczkowiakowa.

Justyna Budzińska-Tylicka, działaczka feministyczna, podczas Zjazdu Kobiet Polskich

Paragraf 4 Ordynacji miejskiej brzmi tak: „Obywatelem stoł. m. Warszawy jest każdy, posiadający na mocy ordynacji prawo wyborcze czynne”. A głos ten posiada każdy mieszkaniec, mający 25 lat skończonych i mieszkający od 2-ch lat w Warszawie lub jej przedmieściach, zaś wybrani na Radnych powinni mieć 30 lat skończonych i umieć czytać i pisać po polsku. Prawa głosu statut niemiecki pozbawia: ludzi sądownie karanych, obłąkańców, żebraków i... kobiety! Na jakiej zasadzie tak zdeptano, tak sponiewierano kobietę polską? czy prawodawcy znają naszą przeszłość i zasługi Polek? Czym można tłumaczyć to śmiałe i stanowcze pozbawienie nas prawa obywatelstwa? Taka ordynacja wyborcza, nie odpowiadająca społecznemu i kulturalnemu rozwojowi XX-go wieku, i narzucona nam przez obce władze, nie może długo nas obowiązywać. Naród polski, z końcem wojny, a może jeszcze przed jej ukończeniem, musi stworzyć sobie takie prawa, jakie niespożyta nasza dążność do postępu i demokratyzacji pozostawiła w spuściznie w naszych dziejach ojczystych. Staliśmy nie na końcu, ale w pierwszym rządzie wraz z kulturalnymi narodami Europy i na to miejsce wrócić musimy. Narody najbardziej cywilizowane zrozumiały już w końcu zeszłego stulecia, że nadanie kobietom praw obywatelskich, to jest czynnego i biernego prawa wyboru do samorządu, a nawet wszystkich praw politycznych, podnosi wartość całego narodu, jego świadomość, znaczenie i siłę: że tym sposobem są reprezentowane

żądania i dążenia całego państwa, które otrzymuje nowe siły do pracy wykonawczej i twórczej. [...]

Żądamy więc praw obywatelskich dla kobiet polskich dlatego:

- 1) Że nie wolno członków swego społeczeństwa pozbawiać praw obywatelskich.
- 2) Że kto ma obowiązki – musi mieć i prawa.
- 3) Że naród odradzający się nie może marnować dodatkich sił, zdolności i poświęcenia.
- 4) Że nowa Polska musi być demokratyczną!

Warszawa, 1917 [*Pamiętnik Zjazdu Kobiet Polskich*, Warszawa 1918]

Z relacji ze zgromadzenia Polskiego Związku Niezależnych Kobiety Katolickie, Koła Oświatowe Postępowe Kobiety i Polskiej Partii Socjalno-Demokratycznej Kobiety polskie, zgromadzone na zebraniu obywatelskim we Lwowie w d. 20 października 1918 składają wyrazy uznania dostojnej Radzie Regencyjnej [najwyższej władzy w Królestwie Polskim, zależnej od Niemiec i Austro-Węgier] za historycznej doniosłości akt proklamowania wolnej, niepodległej, zjednoczonej Polski z dostępem do morza, którym to aktem Rada Regencyjna wyraziła niezłomną wolę narodu wyzwolenia się z pod władzy zaborców.

Przejęte wielkimi i świętymi hasłami odrodzenia świata na zasadzie sprawiedliwości, którą z taką mocą i konsekwencją głosi szlachetny syn Ameryki, prezydent [Stanów Zjednoczonych Woodrow] Wilson,

oświadczamy, że już dziś czujemy się obywatelkami Państwa Polskiego i żądamy pełnego równouprawnienia we wszystkich dziedzinach życia publicznego, w pierwszym rzędzie udziału w konstytucji.

Lwów, 20 października 1918
[„Na Posterunku”, nr 32]

Kazimiera Bujwidowa, działaczka społeczna, w artykule

Kobieta powinna się nauczyć odpowiadać wszystkim tym, którzy mówią „wybory to nie babska rzecz”, że właśnie zależy jej na tym, żeby wybory były równie dobrze babską rzeczą jak męską. Kobieta nie mniej pożytecznie pracuje jak mężczyzna, a więc słusznie się jej należy prawo wybierania posłów czyli ludzi, którzy sprawami kraju rządzić mają. Jasną jest bowiem rzeczą, że sprawy kraju to są sprawy całej ludności, a więc równie dobrze mężczyzn i kobiet. Dlaczego o interesach kobiet mają radzić sami mężczyźni, a kobieta, która chyba wie najlepiej, czego jej potrzeba, o własnym losie nic postanowić nie może? [...]

Kobiet niema tam, gdzie krajem rządzą, gdzie uchwalają podatki i ten grosz rozdzielają. Kobieta tam się dostać musi, to wówczas więcej grosza pójdzie na żłóbki, ochronki, szkoły niż na armaty. Kobieta będzie mogła lepiej się w tych szkołach wykształcić, a więc i lepiej pracować potrafi, a przede wszystkim mądrzejszą, samodzielniejszą, świadomszą się stanie. Wówczas nie da się tak łatwo wyzyskać, oszukać, zmarnować. Nad wszystkim, co tu powiedziano, musimy pomyśleć, a jeśli uznamy, że to prawda, musimy dopóty pracować, dopóty zabiegać i walczyć, aż zdołamy przeprowadzić do Sejmu Ustawodawczego w Warszawie najlepsze i najmądrzejsze kobiety.

Kraków, 15 grudnia 1918
[„Na Posterunku” nr 35]

Helena Witkowska, działaczka międzynarodowych organizacji pracujących na rzecz kobiet, w artykule

Życie ostatnich tygodni rozwijające się pod znakiem wyborów wciąga w wir swój całe zastępy kobiet, któ-

22.05.1927, Warszawa. Kobiety agituujące w dniu wyborów na pl. Trzech Krzyży przy kościele św. Aleksandra. W tle zabudowa u wylotu ul. Książęcej. Źródło: NAC

re korzystając z przyznanych im praw politycznych tłumnie dążą na zwoływane wszędzie zgromadzenia, by rozpatrzyć się w sytuacji, zorientować w nowej, obcej dotychczas dla nich dziedzinie stosunków i zagadnień. [...]

Na ogół stwierdzić można fakt, że kobiety garną się do życia politycznego, gromadnie śpieszą na wiece i zebrania, zabierają głos w dyskusji, starają rozpatrzyć się w chaosie dążeń i żądań, stronnictw i programów. Chwila bieżąca zorganizowała całe zastępy kobiet w związkach, klubach, stowarzyszeniach, wydała ponadto pokaźną liczbę zdolnych mówczyń, instruktorek, agitatorek budzących świat kobiecy do czekających go zadań obywatelskich. Wszyscy zdają sobie sprawę z doniosłości tej akcji, boć kobiety w niektórych okolicach stanowią 60 procent wyborców i zaważyć mogą potężnie na szali rozgrywających się wypadków, na pracy Sejmu Ustawodawczego. [...]

„Kości rzucone są” – kobieta weszła na widownię życia politycznego, stała się ważnym jego czynnikiem, i niebawem, wierzymy w to głęboko, nie braknie jej szlachetnej ambicji, która wysunie najgodniejsze wśród nas na czoło narodu, do odpowiedzialnej pracy około budowania podwalin lepszej przyszłości.

Kraków, 26 stycznia 1919
[„Na Posterunku”, nr 1]

Janina z Fuldów Konarska, ziemianka, w dzienniku
Dziś wybory w całym kraju. Maks [mąż] od rana siedzi w komisji wyborczej, jako jej prezes. Ciekawam, jaki będzie rezultat. Obawialiśmy się, że kobiety nie zechcą korzystać z przysługującego im obecnie prawa i wstrzymają się od głosowania, tymczasem – idzie ich dużo.

Kluczewsko (Kielecczyzna), 26 stycznia 1919
[Janina z Fuldów Konarska, *Pamiętnik*, t. 3, Archiwum Ośrodka KARTA]

Zofia Moraczewska, posłanka, w przemówieniu na sesji plenarnej Sejmu

Wysoki Sejmie! Ponieważ mam zaszczyt przemawiać jako pierwsza kobieta w Sejmie polskim, niechaj mi będzie wolno wyrazić głęboką radość, że odradzająca się ojczyzna moja po stu kilkudziesięciu latach niewoli zaraz w pierwszych chwilach, bo już przy uchwaleniu ordynacji wyborczej do Sejmu, śmiało i stanowczo przeciwstawiła się wiekowym tradycjom przez udzielenie praw obywatelskich tym szerokim masom ludności, które dotychczas były praw

Pocztówka wydana nakładem Związku Równouprawnienia Kobiet Polskich, który działa w latach 1907–1918. Źródło: Polona

pozbawione, a w tej liczbie kobietom. (Na lewicy brawo.) Mam głęboką ufność i wiarę, że Wysokiemu Sejmowi danym będzie dzieło rozpoczęte doprowadzić do końca przez usunięcie wszystkich krzywd, niesprawiedliwości i przywilejów, które dotąd trzymały w okowach społeczność polską i mam ufność, że w niedalekiej przyszłości znajdziemy się w prawdziwie wolnej, bo wewnątrz odrodzonej ojczyźnie. Marzy mi się Polska nie tylko na zewnątrz wielka i wpływowa, ale i wewnątrz świetnie zagospodarowana, kwitnąca zdrowiem i dobrobytem, czysta i bogata.

Warszawa, 14 marca 1919
[Sprawozdanie stenograficzne z 14 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego]

Karta

Cykl Historie polskich kobiet jest dostępny na licencji Creative Commons (znanie autorstwa 4.0) Międzyzrębowa. Pełne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Ośrodka KARTA.

Utwór powstał w ramach dekanatu przez Kancelarię Senatu zadań w zakresie opieki nad Polską i Polakami za granicą w 2019 roku. Została się na dowolne wykorzystanie stworzona pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji i stosownej licencji, o posiadaczach praw oraz o dziełach zastawia publicznego przez Kancelarię Senatu oraz przyznania dotacji na jego wykonanie w 2019 roku.

JULIUSZ SŁOWACKI

Juliusz Słowacki, 1809–1849, polsk romantisk digter, for hvem Novemberopstanden 1830–1831 blev afgørende. Bortset fra rejser til Schweiz, Italien og Mellemøsten, afspejlet i hans lyrik, levede han i Paris, hvor han forgæves søgte anerkendelse hos den polske emigration. Hans sprogligt og metrisk fornyende poesi er snart ren stemningslyrik, snart historisk eller poetisk filosofi som i storværket *Kong Ånd* (1847) eller i en række dramaer fra Polens sagnhistorie, bl.a. *Lilla Weneda* (1840). Andre dramaer bæres af romantisk fantasi og mystik som *Salomes sølverne drøm* (1844). Der er flugt over det vittige og polemiske epos *Beniowski* (1841) og det bitre digt *Agamemnons grav* (1840, da. i Ugens Tilskuer, 1914–1915). Hans nyskabende poesi og drama blev først anerkendt efter hans død, men fik betydning langt ind i 1900-t. *Pośród niesnasków Pan Bóg uderza...* (Gud midt i verdens tumult og vrede...) er et digt skrevet af Juliusz Słowacki i 1848. Et af hans mest mystiske digte, det var uforståeligt for Słowacki's samtidige.

POŚRÓD NIESNASKÓW PAN BÓG UDERZA...

Pośród niesnasków – Pan Bóg uderza
W ogromny dzwon,
Dla Słowiańskiego oto Papieża
Otwarty tron.
Ten przed mieczami tak nie uciecze
Jako ten Włoch,
On śmiało jak Bóg pójdzie na miecze;
Świat mu – to proch.

Twarz jego, słońcem rozpromieniona,
Lampą dla sług,
Za nim rosnące pójda plemiona
W światło – gdzie Bóg.
Na jego pacierz i rozkazanie
Nie tylko lud –
Jeśli rozkaże – to słońce stanie,
Bo moc – to cud.

*

On się już zbliża – rozdawca nowy
Głobowych sił,
Cofnie się w żyłach pod jego słowa
Krew naszych żył;
W sercach się zacznie światłości Bożej
Strumienny ruch,
Co myśl pomyśli przezeń, to stworzy,
Bo moc – to duch.

A trzebaż mocy, byśmy ten Pański
Dźwignęli świat...
Więc oto idzie – Papież Słowiański,
Ludowy brat...
Oto już leje balsamy świata
Do naszych łon,
Hufiec aniołów – kwiatem umiata
Dla niego tron.

On rozda miłość, jak dziś mocarze
Rozdają broń,
Sakramentalną moc on pokaże,
Świat wzięwszy w dłoń.

*

Gołąb mu słowa – słowem wyleci,
Poniesie wieść,
Nowinę słodką, że Duch już świeci
I ma swą cześć;
Niebo się nad nim – piękne otworzy
Z obojgu stron,
Bo on na tronie stanął i tworzy
I świat – i tron.

On przez narody uczyni bratnie,
Wydawszy głos,
Że duchy pójda w cele ostatnie
Przez ofiar stos.
Moc mu pomoże sakramentalna
Narodów stu,
Że praca duchów – będzie widzialna
Przed trumną tu.

*

Wszelką z ran świata wyrzuci zgniłość,
Robactwo – gad,
Zdrowie przyniesie – rozpali miłość
I zbawi świat.
Wnętrza kościołów on powymiała,
Oczyści sięń,
Boga pokaże w twórczości świata,
Jasno jak dzień.

Juliusz Słowacki 1848

GUD MIDT I VERDENS TUMULT OG VREDE...

Gud midt i verdens tumult og vrede
sin klokke slår,
og for den slaviske pave rede
en trone står.
Han vil for våbenmagt ikke flygte,
som andre før,
og han vil aldrig for verden frygte;
dens støv man strør.

Ansigtet klares i solforandring,
et lysets bud,
flere og flere går i hans vandring
mod lysets Gud.
Bud eller bønner kan mægtigt spille,
alt, han har sagt,
solen selv også derved står stille,
en undermagt.

*

Gud ham til ny magt i verden kårer,
han kommer snart,
blodet må stivne i vore årer,
når det bli'r klart;
Hjerterne fyldes af gudslysklaring,
en strøm så stærk,
tankerne virker til ny erfaring,
Gudsåndens værk.

Hvem kan mon styret i verden have,
Guds verden stor?
Derfor nu kommer en slavisk pave
som alles bror ...
Han hælder salve som tegn på sejer
på hver og en,
engles hærskarer med blomster fejrer
hans tronstol ren.

Kærlighed uddeler han – som våben
man hidtil gav –
nadveren lig eller stærk som dåben,
det bli'r hans dag.

*

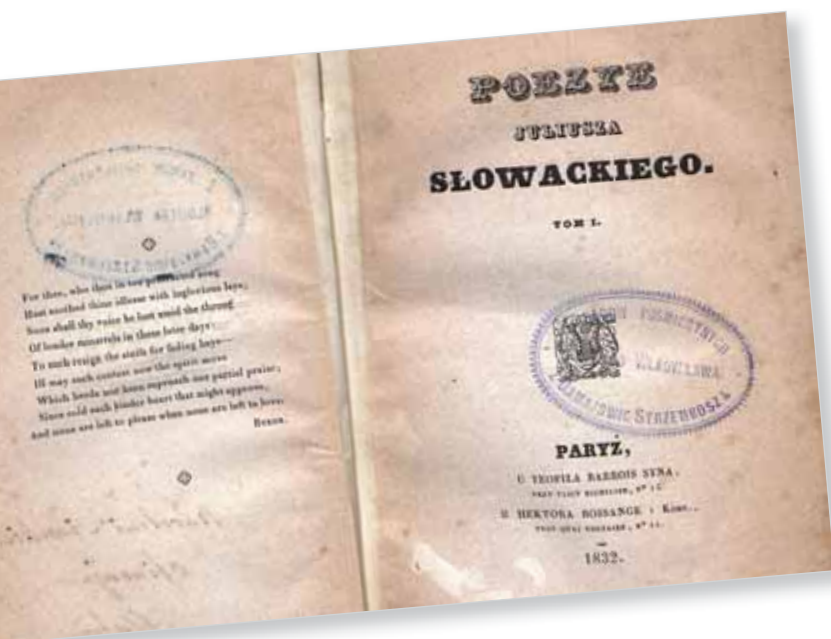
Ud flyver ordene som en due,
der godt nyt bær;
sødt, at ved Ånden vi alt kan skue.
Så Ånden ær!
Himmelen over ham er nu åbnet
fra øst til vest,
kærlighedsordet er skabervåbnet,
der virker bedst.

Broderånd i alle folk han giver
ved ordet om,
at vore sjæle til målet driver
det offer, som
folkenes hjælp lig et sakramente
os bragte nær.
Håbssynet kan vi nu også vente
ved kisten her.

*

Han fjerner sårene af fortabthed,
hver orm, hvert kryb,
redder vor verden i al dens skabthed,
så kærligt dyb,
udfejer snavset fra kirkens indre
gør alting rent,
lader den gudskabte verden tindre,
som den er ment.

Oversat af Bent Christensen 2019

HYMN

O ZACHODZIE SŁOŃCA NA MORZU

Smutno mi, Boże! – Dla mnie na zachodzie
Rozlałeś tęczę blasków promienistą;
Przedemną gasisz w lazurowej wodzie
Gwiazdę ognistą...
Choć mi tak niebo ty złocisz i morze,
Smutno mi, Boże!

Jak puste kłosa, z podniesioną głową
Stoję rozkoszy próżen i dosytu...
Dla obcych ludzi mam twarz jednakową,
Ciszę błękitu.
Ale przed tobą głąb serca otworzę,
Smutno mi, Boże!

Jako na matki odejście się żali
Mała dziecina, tak ja płaczu bliski,
Patrząc na słońce, co mi rzuca z fali
Ostatnie błyski...
Choć wiem, że jutro błysnie nowe zorze,
Smutno mi, Boże!

Dzisiaj, na wielkim morzu obłąkany,
Sto mil od brzegu i sto mil przed brzegiem,
Widziałem lotne w powietrzu bociany
Długim szeregiem.
Żem je znał kiedyś na polskim ugorze,
Smutno mi, Boże!

Żem często dumał nad mogiłą ludzi,
Żem prawie nie znał rodzinnego domu,
Żem był jak pielgrzym, co się w drodze trudzi
Przy blaskach gromu,
Że nie wiem, gdzie się w mogiłę położę,
Smutno mi, Boże!

Ty będziesz widział moje białe kości
W straż nie oddane kolumnowym czołom;
Alem jest jako człowiek, co zazdrości
Mogił popiołom...
Więc że mieć będę niespokojne łoże,
Smutno mi, Boże!

Kazano w kraju niewinnej dziecinie
Modlić się za mnie co dzień... a ja przecie
Wiem, że mój okręt nie do kraju płynie,
Płynąc po świecie...
Więc, że modlitwa dziecka nic nie może,
Smutno mi, Boże!

Na tęczę blasków, którą tak ogromnie
Anieli twoi w siebie rozpostarli,
Nowi gdzieś ludzie w sto lat będą po mnie
Patrzący – marli.
Nim się przed moją nicością ukorzę,
Smutno mi, Boże!

*Pisałem o zachodzie słońca na morzu
przed Aleksandrią*

Juliusz Słowacki 1836

HYMNE

PÅ HAVET VED SOLNEDGANG

Trist er jeg, Herre! – Du mod vestens lande
strålende gnister gød i farvebue;
foran mig slukker du i azurvande
stjernens ildlue ...
Skønt du for mig forgyldt har hav og himmel,
trist er jeg, Herre!

Som når akset goldt uden kerner knejser,
står jeg med tomhed i mig midt i vrimlen
Fremmede ser, at jeg mit hoved rejser
roligt mod himlen.
Ene for dig jeg åbner helt mit hjerte.
Trist er jeg, Herre!

Jeg som et barn, der fra sin moder skilles,
jamrer og klager, ja, må næsten græde,
når de sidste aftensolglimt indstilles
i bølgers kæde ...
Skønt jo i morgen nye stråler kommer,
trist er jeg, Herre!

Jeg i dag til havs langt ude på vandet,
hundrede mil det sig fra kysten strækker,
højt så storke flyvende bort fra landet
i lange rækker.
Og jeg jo mindes dem på Polens marker.
Trist er jeg, Herre!

Hvor er de døde lagt til alle tider?
Husker jeg endnu ting fra barndomshjemmet?
Jeg mig på pilgrimsrejsen fremad strider
af uvejrs hæmmet,
ved ikke, hvor min egen grav skal være.
Trist er jeg, Herre!

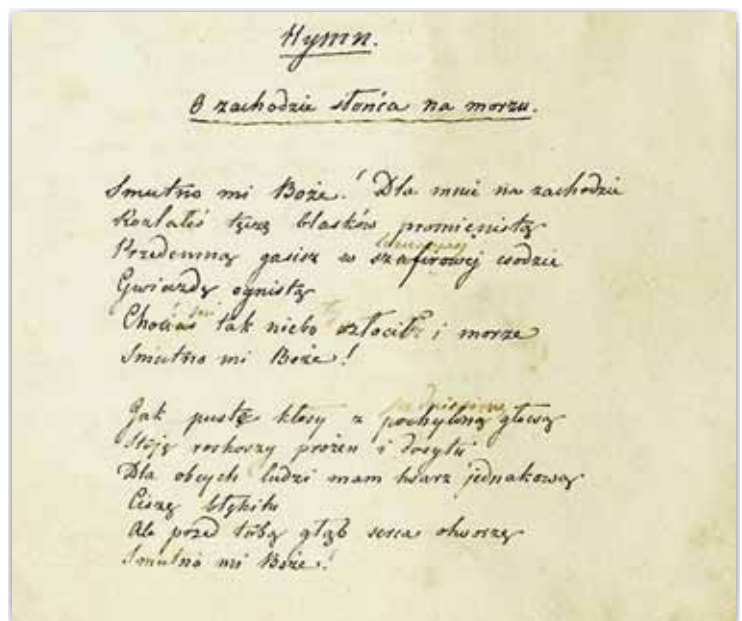
Du vil se mine knogler ligge hvide
uden værn af fine gravsøjlers maske;
men jeg kan også uden stort at lide
hvile som aske.
Finder dog næppe ro og fred i graven.
Trist er jeg, Herre!

Man har lært de uskyldige børn derhjemme
dagligt at bede for mig ... Men det fejler,
drømmen om Polen må jeg ganske glemme,
medens jeg sejler,
ved, at børnenes bønner ikke hjælper.
Trist er jeg, Herre!

Mennesker om hundrede år vil nyde
farvebuens stråler gnistrende røde,
som du for mig lod englene udgyde.
Snart er de døde.
Resten af mit jordelivs tomme dage
trist er jeg, Herre!

*Jeg skrev ved solnedgangen på havet lige
for Alexandria.*

Oversat af Bent Christensen 2019

W PAMIĘTNIKU ZOFII BOBRÓWNY

Niechaj mnie Zośka o wiersze nie prosi,
Bo kiedy Zośka do ojczyzny wróci,
To każdy kwiatek powie wiersze Zosi,
Każda jej gwiazdka piosenkę zanuci.
Nim kwiat przekwitnie, nim gwiazdeczka zleci,
Słuchaj – bo to są najlepsi poeci.

Gwiazdy błękitne, kwiateczki czerwone
Będą ci całe poemata składać.
Jabym to samo powiedział, co one,
Bo ja się od nich nauczyłem gadać;
Bo tam, gdzie Ikwy srebrne fale płyną,
Byłem ja niegdyś, jak Zośka, dzieciną.

Dzisiaj daleko pojechałem w gości
I dalej mię los nieszczęśliwy goni.
Przywieź mi, Zośko, od tych gwiazd światłości,
Przywieź mi, Zośko, z tamtych kwiatów woni,
Bo mi zaprawdę odmłodnieć potrzeba.
Wróć mi więc z kraju taką – jakby z nieba.

Juliusz Słowacki 1844

I ZOFIA BOBRÓWNAS STAMBOG

Bed ikke, Zośka, om et digt til bogen,
for når du genser Polens blomstervang,
hver blomst, hver stjerne vil iglædestågen
et digt fremføre og en lille sang.
Så lyt til dem, før deres styrke falder;
blandt digterne jeg dem de bedste kalder.

Med deres farver blå og gule, røde
de lange digte skabe vil for dig,
og mine vers er ikke mere søde,
for alt, jeg siger, det har de lært mig;
jeg løb, som du, engang ved Ikwa-floden
i stjernesker med blomsterne ved foden.

I dag har jeg rejst langt for jer at gæste,
skal ånde mere fjern og fremmed luft,
så bring mig, Zośka, som det allerbedste,
lidt lys fra dem og lidt af deres duft.
Det vil mig i min længsels nød forynge,
det bliver som at høre Himlen synge.

Oversat af Bent Christensen 2019

O ANNIE WIŚNIEWSKIEJ-GRABARCZYK

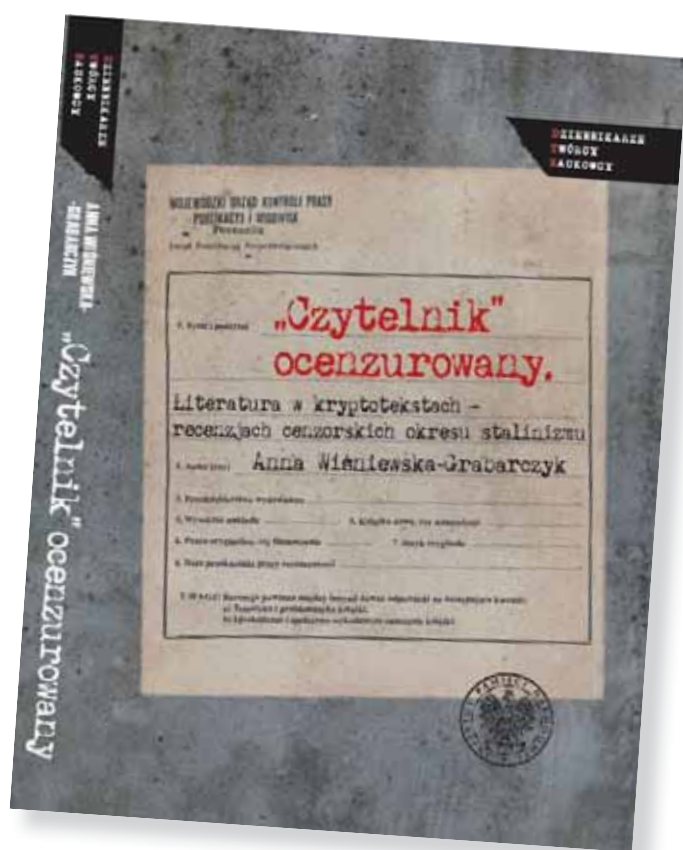
Anna Wiśniewska-Grabarczyk zadebiutowała kilkoma wierszami będąc jeszcze w liceum, zdobyła wyróżnienie w ogólnopolskim konkursie poetyckim *I po co umierać*. Jej „dojrzałą” twórczość otwierają miniatury poetyckie oraz proza publikowane w: „Twórczości” 2011, nr 8 i „Odrze” 2016, nr 7–8. Od jakiegoś czasu recenzuje literaturę dla dzieci i młodzieży w „Nowych Książkach” (jest autorką kilkunastu recenzji). Zawodowo realizuje się na polu nauki. Zajmuje się cenzurą Polski Ludowej oraz literaturą dla młodego czytelnika. Jest członkinią Komisji Badań Genetycznych i Dokumentacyjnych nad Literaturą przy Łódzkim Oddziale PAN, redaktorem wydawniczym oraz sekretarzem pisma naukowego „*Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica*”.

Anna Wiśniewska-Grabarczyk jest laureatką Nagrody „Polityki” za najlepszą pracę magisterską o historii PRL-u, Nagrody Fundacji Uniwersytetu Łódzkiego za najlepszą pracę magisterską napisaną na Wydziale Filologicznym. Została też wyróżniona w konkursie im. W. Pobóg-Malinowskiego na Najlepszy Debiut Historyczny Roku. W 2017 r. otrzymała grant Narodowego Centrum Nauki (Preludium) na badania literatury w kontekście walki z aparatem cenzury: *Powojenna literatura polska w świetle kryptotekstów (na podstawie biuletynów Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk z lat 1945–1956)*. W 2019 r. za powieść *Porzeczkowy Josef* została nominowana do Nagrody Literackiej im. Witolda Gombrowicza.

Jest współautorką książki *Pamięć smaku mieszkańców Trzcianki i okolic*. W pozycji „Czytelnik” *ocenzurowany. Literatura w kryptotekstach – recenzjach cenzorskich okresu stalinizmu (na materiale GUKPPIW z 1950 roku)* pisze o skomplikowanych relacjach między literaturą a cenzurą PL [w druku].

Opublikowała kilkadziesiąt artykułów naukowych, popularnonaukowych, recenzji literackich i tekstów publicystycznych, m.in. w „The Polish Review”, „Gazecie Wyborczej”, „Polityce”, „Nowych Książkach”, „Krytyce Politycznej”, „Kulturze Liberalnej”, „Witrynie Czasopism”, „Rymisie”, „Femce”, „Polygamii”, „Kuchni. Magazynie dla Smakoszy”, „Zagadnieniach Rodzajów Literackich”, „Dziejach Najnowszych”, „Przeglądzie Orientalistycznym”, „Przeglądzie Bibliotecznym”, „Socjolingwistyce”, „*Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica*” oraz pokonferencyjnych tomach zbiorowych.

Od blisko roku mieszka wraz z mężem i synkiem w Kopenhadze.

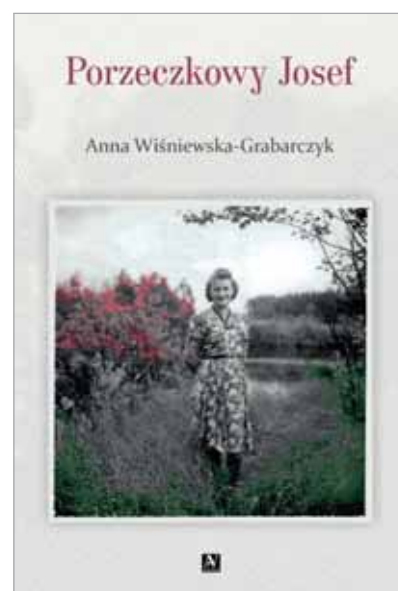
NA GRANICY REALIZMU I METAFORY

Recenzja książki „Porzeczkowy Josef”

Okładkę zdobi fotografia babci. Czarno-białe zdjęcie, na którym czerwienią płonie krzak – zapewne są to porzeczki. Realizm łączy się z dodanymi (dzięki kreatywności twórcy) elementami świata. Ktoś ten obrazkowy zapis przeszłości ozdobił, ożywił barwą, dodał rys własnej wizji. Tak jest w całej książce. Narratorka – być może Anna Wiśniewska-Grabarczyk, skoro na stronach redakcyjnych umieszczono informację, że zdjęcie przedstawia babcię autorki, Józefę W. – snuje opowieść o swoim dzieciństwie, wczesnej młodości, które przypadły na schyłek PRL-u. Miejsce akcji stanowi wielkopolska Trzcianka. To są konkretne dane, faktycznie nic niemówiące o książce. Bo *Porzeczkowy Josef* to przede wszystkim przepełniony miłością hołd złożony babci i opowieść o wiecznie żywym koszmarze drugiej wojny.

Anna Janko w Małej Zagładzie sformułowała pogląd o dziedziczeniu pamięci – nawet wbrew swojej woli, wbrew świadomości. W książce Anny Wiśniewskiej-Grabarczyk widzimy potwierdzenie tej tezy. Babcia, Józefa W., trafiła do Ravensbrück, a potem do obozu w Bergen-Belsen. Przeżyła, wróciła, urodziła dzieci, prowadziła normalne życie w niemieckim domu (taki chichot historii). Normalność była jednak tylko pozorna, bo tak naprawdę Józefa W. nie umiała do końca swoich dni oderwać się od pamięci o lagrze. Najlepiej rozumiała to osoba, która najbardziej ją kochała, czyli wnuczka.

Wojenny koszmar jest tu uosobiony. Babci od 1948 roku aż do śmierci 25 lipca 1992 towarzyszy Josef – komendant obozu w Bergen-Belsen. Kto dociekliwy, sprawdzi, że był to Josef Kramer. 13 grudnia 1945 roku na podstawie wyroku brytyjskiego Trybunału Wojskowego został powieszony. I pewnego dnia ta „bestia z Bergen” (bo dorobił się takiego przydomku) pojawia się w mundurze, z pręgą od sznura na szyi u jednej ze swoich więźniarek. Tej, która była przywoływana do smażenia pączków i której osobie złośliwie skórę na mrozie za doprowadzenie chodaków zmarłej współwięźniarki, Teresy S. Narratorka przedstawia tę postać jako porzeczkowego Josefa, bo dziewczynka po raz pierwszy zobaczyła go w babci-nym ogrodzie. Dlaczego go zobaczyła? Bo kochała

babcię, a dojrzewając, coraz bardziej wnikała w jej psychikę, utożsamiała się.

Józefa W. i jej wnuczka postrzegają Josefa jako postać realną, ożywiają go. Budzi ich najwyższy niepokój, staje się synonimem zła (gdy dziewczynka tonie, gdy ginie pies – to jego wina), ale w miarę upływu lat budzi współczucie babci (zawsze wszystkich wybielała, tłumaczyła) – pozwala mu chronić się przed zimnem na strychu, oddaje rzeczy po zmarłym mężu. A jednocześnie obie bohaterki, udręczone przez Josefa, próbują go zabić (zabitego!), ale nie potrafią, nawet wzywają do niego lekarza. Autorka zręcznie i ciekawie balansuje na granicy realizmu i metafory, oniryzmu, tragicznego paradoksu. Uznanie budzi też przemyślna kompozycja. Ponieważ ważną rolę odgrywa przeszłość, unicestwiona zostaje chronologia – wszystko dzieje się zarówno współcześnie, jak i kiedyś; owo kiedyś jest dwuwarstwowe, gdyż odnosi się do czasów wojny oraz do wspomnień dorosłej kobiety – wnuczki. Kolejna sprawa to fragmentaryczność opowieści. Babcia niechętnie mówi o obozie, trzeba zatem ze skrawków składać jej opowieść. Czytelniczy wysiłek przynosi wielką satysfakcję.

Małgorzata Kąkiel

PORZECZKOWY JOSEF

Moja babcia umarła na schodach. Było lato, upalny lipiec wisiał nad Trzcianką niczym leniwe gałęzie wiśni nad ławeczką w ogrodzie dziadków. Ciało znaleziono przed południem.

* * *

Schody składały się z dużych, żółtych stopni. Moim ulubionym był ten, który skręcał pierwszy – stopień numer trzy. Niemiec, pierwszy właściciel domu, który piął schody w górę, coś źle wyliczył i stanęło na tym, że cała pokręcona istota drogi w górę i w dół osadzona była niemal wyłącznie na biednej trójce. Dzięki temu stopień był niezwyklej szerokości i wystarczał na siedzisko dla dwóch kuzynek z co najmniej dwiema lalkami.

Można nas było spotkać bardzo często w tej części domu, mimo upomnień rodziców i babci:

- Nie siedźcie na schodach, przeszkadzacie!
- Dziewczynki, znowu nie ma jak przejść!
- Ile razy prosiłam, no już, zmykajcie stąd!

Nie pamiętam, czy kiedykolwiek ktoś rzeczywiście zrobił sobie krzywdę przez nasz samowolny plac zabaw. Trudno podejrzewać, by babcia była pierwszą ofiarą samowolki budowlanej, bo w tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiątym drugim nie bawiłam się już lalkami. Faktem jest, że postanowiła umrzeć właśnie na trzecim stopniu swoich poniemieckich schodów. Oczywiście nie

zmieściła się cała na biednej trójce, zmieścił się korpus i lewa noga, reszta ciała – ręce i prawa noga – oparła się bezwładnie o sąsiednie stopnie.

Jestem bardzo ciekawa, dlaczego w środku nocy Józefa W. wyszła z ciepłutkiego łóżka i co takiego się wydarzyło, że skończyła tę cichą eskapadę właśnie na schodach, na których znaleziono ją następnego przedpołudnia. Czy to one były celem tej zagadkowej łązgi czy jedynie środkiem? Niezależnie od tego, czy uda się kiedykolwiek dojść przyczyny, schodzącej wieczorem dwudziestego piątego lipca coś zadało śmiertelny cios. Moim zdaniem nie mogło to być serce (choć było w złym stanie), ale Josef, który od dawna naprzykrzał się starszej pani, pozwalając sobie na bardzo dużo, szczególnie gdy w pobliżu zabrakło mnie albo N'kulu. A właśnie wakacje *anno Domini* tysiąc dziewięćset dziewięćdziesiąt dwa naznaczone były moją częstszą niż dotychczas nieobecnością u babci. Tamtoroczne lato było bardzo szczególne, i dla babci – dla której okazało się być ostatnim, i dla mnie – dla której okazało się być pod wieloma względami pierwszym. Nie przypuszczam, by moja nieobecność była jedyną przyczyną śmierci babci – choć nie uciekam od konsekwencji. Wydaje się zasadne przyjąć, że to Josef był ostatecznym powodem – sądzę, że właśnie tamtej feralnej nocy babcia wystraszyła się Niemca na amen. Tak czy inaczej, półwiecze z przymusowym lokatorem to nadzwyczaj dobry wynik, a właśnie tyle czasu przyszło babci spędzić w obecności intruza.

Poznali się w Bergen-Belsen, dzięki czemu po kilkudziesięciu latach od pierwszego spotkania babcia kupiła sobie kolorowy telewizor (zasłużyła na niego dwunastoma klapsami w wychudły, obozowy tyłek). Ja poznałam Josefa w czerwcu przy porzeczkach. Wychynął znieńacka, zupełnie nieoczekiwanie, przez co momentalnie zlałam się nieprzyjemnym potem. Mężczyzna podszedł do krzaka i zjadł kilka kuleczek, łypiąc to na porzeczkę, to na mnie. Czułam, że cała jestem mokra, że koszulka nabiera wody i każdym skrawkiem przywiera do mnie – byleby dalej od intruza. Słońce świeciło z lewej strony, a Josef z prawej – nie miałam dokąd uciec, dlatego zaczęłam połykać białe i czerwone owoce szybciej niż kiedykolwiek, tak jakby obranie całego zielonokrzewu z bombkowych kulek miało coś zmienić w moim położeniu. Josef z pewnością wyczuł zdenerwowanie, bo zaczął śmiało sięgać po porzeczkę, z każdym kęsem robiąc krok w moim kierunku.

Nasze ręce obracały krzak niecierpliwie, ale zwinnie. Do momentu, gdy łapa intruza nie stanęła między mną a rośliną, a z ust byłego komendanta nie wydostało się coś na kształt skowytu, cichego, lecz jednak nieprzyjemnego. Spojrzałam w prawo i zobaczyłam, że mężczyzna zaczępił o gałązkę zwisającym mu z szyi sznurem. Powróz widocznie ranił skórę, bo czerwony obwarzanek wokół karku miał kilka zabliźnionych śladów i pokaźną liczbę świeżych ran (co dawało się poznać po intensywności koloru). Sznur był solidny, ale krótki, kończył się gdzieś w okolicy mostka. Zachłanność i nachalność Niemca zostały ukarane, gdyż przy próbie zerwania kiści najdorzeczniejszych i najtłustszych porzeczek, wygięty do granic możliwości zahaczył o krzew i pozwolił, by powróz napiął się do ostateczności, zatrzymując go w niewygodnej pozycji – stał tak, nienaturalnie złamany w biodrach, w wymuszonym półukłonie. Próby samodzielnego oswobodzenia się z porzeczkowego uścisku nie przyniosły pożądanego efektu, szarpiąc się mężczyzna jedynie skracał dystans od siebie do krzaczka. Po krótkiej pauzie znowu przyszło kilka bardziej zamasywanych ruchów, lecz gdy i one nic nie dały, Josef przeszył mnie na wskroś i wskazał na sznur.

„Powinnaś była uwolnić człowieka” – przeszło mi przez myśl, gdy już siedziałam zanurzona w babcinym fotelu, ale tego nie zrobiłam.

Po części dlatego, że odepchnął mnie jego zapach. Josef miał wielką plamę moczu w kroku. Na nic zdał się mundur Hugo Bossa i wpięte w niego epolety. Mocz jest mocz, z moczem nie wygrasz. Złapałam kilka porzeczek i nieco odwagi i pobiegłam do domu. Babcia już przygotowywała śledzie. Śledzie, mocz, porzeczkę – zrobiło mi się niedobrze. Przytuliłam się do fartucha, fartuch przykleił się do kolistego brzucha babci i został tak ze mną przez kilka dni.

Anna Wiśniewska-Grabarczyk

(fragment książki „Porzeczkowy Josef”, wydawnictwo „Anagram”, Warszawa 2018 r.)

350-LECIE KALWARII WILEŃSKIEJ

*rozmowa z ks. Rusłanem Wilkielem,
proboszczem tamtejszej parafii*

W tym roku przypada okrągły jubileusz Waszej Świątyni...

... 350-lecie kościoła pw. Odnalezienia Krzyża Świętego (Kalwaria Wileńska) w Wilnie. Pierwszy drewniany kościół w tym miejscu został zbudowany i poświęcony wraz z pierwszymi kaplicami Drogi Krzyżowej w 1669 roku – w Dniu Zesłania Ducha Świętego, które wtedy przypadało 9 czerwca.

Ksiądz jest tu proboszczem od 5 lat...

Pierwsze spotkanie z tą miejscowością miało miejsce prawie 20 lat temu, kiedy wstąpiłem do wileńskiego seminarium. Nasz kurs, jako pierwszy, rozpoczął studia i formację wraz z innymi starszymi alumnami już w nowo wybudowanym seminarium w dzielnicy Jerozolinka. I 6 lat spędziłem w sąsiedztwie z Kościołem Kalwaryjskim. Pracowałem tu wcześniej jako wikariusz, a od roku 2014 jako proboszcz.

W XIV wieku książę Jagiełło zakłada Biskupstwo Wileńskie...

... a tereny położone na północnych obrzeżach Wilna przekazuje w posiadanie biskupom. W taki sposób tworzy się później kompozycja szerszego układu przestrzennego: miasto – zespół pałacowo-parkowy i park kalwaryjski. W XVII w. Wilno nawiedza wiele nieszczęść – m.in. pożary, okupacja moskiewska i najazdy Kozaków organizowane przez cara Aleksieja Michajłowicza. W czasie tych najazdów spalony zostaje zamek wileński i podupadły pałac biskupów. Po wygnaniu wojsk rosyjskich w roku 1661 ówczesny biskup diecezji wileńskiej Jerzy Białłozor czynnie uczestniczy w procesie odbudowy zniszczonego Wilna. Z jego to inicjatywy postanowiono upamiętnić zwycięstwo nad Moskalami i podziękować za nie Bogu. Pomnikiem wdzięczności i hołdu staje się właśnie Kalwaria Wileńska...

... na którą biskupi wileńscy przeznaczili sporą część swoich posiadłości...

... około 140 ha ziemi. Ponadto, ze swego skarbca, jednorazową dotację pieniężną przekazała również Kapituła Wileńska. Rozpoczęła się wówczas budowa kompleksu kalwaryjskich kapliczek oraz kościoła p.w. Odnalezienia Krzyża Świętego. Po śmierci bp Białłozora opieką nad fundacją kalwaryjską przejął jego następca bp Aleksander Sapieha. Pod jego patronatem w roku 1669 ukończono budowę drewnianego kościoła kalwaryjskiego oraz drewnianych kaplic pielgrzymkowych. Uroczystego otwarcia Kalwarii Wileńskiej dokonał w roku 1669, podczas święta Zesłania Ducha Świętego bp Aleksander Sapieha, który osobiście rozsypał tam ziemię przywiezioną z Jerozolimy.

Jakie były kolejne dzieje Kalwarii?

W roku otwarcia Kalwarii bp Sapieha podpisał akt nadania jej ojcom dominikanom z wileńskiej z parafii św. Ducha. Musieli oni raz do roku organizować uroczystą pielgrzymkę od swego kościoła do Kalwarii oraz obejść tzw. „ścieżki Matki Bożej Bolesnej”, a w czasie tego drugiego nabożeństwa obowiązkowy był udział „bractwa Różańca św.”, które działało przy kościele św. Ducha w Wilnie.

Początki nie były wcale łatwe. Nie uniknięto wielu nieporozumień. W roku 1676 kolejny biskup – Mikołaj Pac, w niejasnych okolicznościach podjął decyzję o wypędzeniu z Kalwarii dominikanów wileńskich i osadzeniu w niej, w roku 1657, dominikanów warszawskich. Wydarzenia te zapoczątkowały, trwający około 80 lat, spór między zakonnikami z Warszawy a współbraćmi z Wilna. W każdym razie, kiedy w roku 1675 spłonął pierwszy drewniany kościół, warszawscy dominikanie zbudowali murowany pod patronatem bp Konstantego Brzostowskiego. On to też, w końcu XVII w., ufundował kościół z klasztorem dla zakonu trynitarzy.

Po latach, kiedy nuncjusz papieski zwrócił Kalwarię wileńskim dominikanom, zaczęło się wiele zmieniać. Zaplanowano zbudować 20 kaplic murowanych oraz klasztor. Pieniądze na ten cel ofiarowywali bardziej zamożni parafianie, mieszkańcy Wilna oraz biskupi. W kościele kalwaryjskim, po obu stronach organów, wiszą dwa portrety: skarbnika z Orszy Mikołaja Piotrowskiego i jego żony Krystyny, którzy

Kościół pw. Odnalezienia Krzyża Świętego w Kalwarii Wileńskiej (zdj. Leszek Wątróbski)

na budowę kościoła i klasztoru ofiarowali 2500 złotych monet.

Obecna świątynia parafialna w Kalwarii Wileńskiej to nieduży kościół...

... bo w istocie jest jedną ze stacji Drogi Krzyżowej. Zachwyca jednak swoją przytulną atmosferą. W wystroju wnętrza zachowane zostały formy typowe dla późnego baroku. Wyraziste freski przyciągają wzrok pociągają. Ponieważ kościół jest 32. stacją całego kompleksu Drogi Krzyżowej – „Jezus umiera na Krzyżu”, nad głównym ołtarzem wisi duży Krzyż z męką Pańską. Obok niego, w roku jubileuszowym, umieściliśmy zebrane wota, które wierni tu przynosili w intencjach dziękczynnych czy też błagalnych,

Pielgrzymi przy stacji Drogi Krzyżowej (fot. archiwum)

dziękując czy też prosząc Boga o łaskę. Jest ich tu ponad 150.

Po prawej stronie głównego ołtarza, w szklanej obudowie, znajduje się relikwiarz z relikwiami Krzyża św. Relikwie należą do kościoła od XVIII w. Warty jest także uwagi obraz Matki Bożej Bolesnej w ołtarzu Maryjnym i figura Jezusa Frasobliwego w drugim ołtarzu bocznym.

Wasza parafia liczy dziś prawie 100 tys. mieszkańców...

... Żartujemy czasami, że mogłaby utworzyć własną diecezję, bo należy do niej licznie około 100.000 mieszkańców. Nasza parafia jest też centrum dekanatu kalwaryjskiego, do którego należy 10 bliższych parafii (Rzesza, Podbrzezie i Ejtminiszki, Korwie, Majszagoła i Olany, Dukszty, Suderwa, Szyłany). Na terenie parafii, obok kościoła, znajduje się Wileńskie Seminarium Duchowne, katolickie przedszkole, a w sąsiedztwie z nami mieszka kardynał A.J. Bačkis.

Nasi parafianie należą do ponad 20 różnych grup modlitewnych, takich jak np.: kółka różańcowe, miłośników drózek kalwaryjskich, kółka modlitewnego matek, grupy kościoła domowego, grupy rodzin ze wspólnoty litewskiej „Gyvybes Duona” czy grupy ćwiczeń duchowych św. Ignacego Loyoli. W naszej parafii działa też Caritas parafialny, który troszczy się i udziela pomocy ponad 1.000 osób.

Parafia ma też swoją stronę internetową, którą obecnie próbujemy uaktualnić. Wszyscy chętni mogą nas znaleźć i śledzić na parafialnym fb. Jest pomysł, aby stworzyć program, który parafianie, a tym bardziej pielgrzymi, czy wreszcie turyści mogliby umieścić w swoim telefonie komórkowym i przy jego pomocy, nawet pojedynczo, obejść Dróżki Kalwaryjskie. Nad tym jeszcze pracujemy.

Fenomen odbywania drogi krzyżowej to jedna z największych kościelnych tradycji związanych nie tylko z Wielkim Postem...

W Dzienniczku s. Faustyny czytamy: „Jedna godzina rozważania mojej bolesnej męki większą zasługę ma, aniżeli

cały rok biczowania się aż do krwi; rozważanie moich bolesnych ran jest dla ciebie z wielkim pożytkiem, a mnie sprawia wielką radość” (Dz. 369).

Tę „zachętę” Zbawiciela już w średniowieczu dobrze zrozumieli franciszkanie, którzy oprowadzając pątników, zatrzymywali się przy stacjach przedstawiających historię śmierci Jezusa. Tę zachętę dobrze też zrozumiał papież św. Jan Paweł II, który odprawiał nabożeństwo Drogi Krzyżowej w każdy piątek przez cały rok i każdego dnia w Wielkim Poście.

Jakie są systematyczne tradycje Waszych parafialnych nabożeństw? Czy ktoś, spoza Litwy, planujący nabożeństwo z grupa pielgrzymów, powinien się rejestrować?

Kiedy rozpocząłem posługę w Kalwarii Wileńskiej, pewnego wieczoru wróciłem późno na plebanię i usłyszałem, że ktoś krząta się przy Kaplicy Grobu Pańskiego. Poszedłem więc w stronę krzątających się tam ludzi. Gdy się do nich zbliżyłem zobaczyłem kilkusobową grupę ze świeczkami w rękach odmawiającą pacierz. Z ich głosów rozpoznałem niektórych naszych stałych parafian. Okazało się, że była to grupka osób, którzy z powodu pracy nie

zawsze w ciągu dnia mogą obejść Kalwarię, dlatego w pierwsze piątki miesiąca, po powrocie z pracy, wyruszają na kilkugodzinną modlitwę.

Dotychczas wraz ze wspólnotą parafialną obchodziliśmy dróżki Kalwaryjskie kilka razy w roku: na początku sezonu odpustów, zwykle w pierwszą sobotę maja, w dni głównych dni odpustów parafialnych – czyli w Uroczystości Zesłania Ducha Św. i na zakończenie odpustów – czyli w święto Podwyższenia Krzyża Św., w środku września. Często idziemy tam razem modląc się w językach polskim i litewskim, nieraz osobno.

Wraz z początkiem obecnego roku jubileuszowego postanowiliśmy obchodzić Kalwarię w każdą pierwszą sobotę miesiąca rozpoczynając od Kaplicy M. B. Bolesnej, kończąc mszą św. w kościele. Jest to duże ułatwienie dla pielgrzymów z innych parafii Wilna czy Wileńszczyzny, którzy nie zawsze mają swego własnego przewodnika. Cieszy to, że nawet zimą, kiedy mieliśmy kilka stopni mrozu i sporo śniegu, zawsze było około 50, 70 pątników. Zwykle większe grupy, zwłaszcza spoza kraju, informują nas wcześniej o chęci obejścia Drogi Krzyżowej czy odprawienia mszy św. Dlatego wszystkich pielgrzymów serdecznie zapraszam do wspólnej modlitwy w pierwsze soboty każdego miesiąca.

Zmieniają się czasy, zmienia się także charakter nabożeństw, ale jest coś mistycznego we wspólnej modlitwie wśród setek lub tysięcy ludzi...

W jednym z „Przewodników po Wilnie i jego okolicach” z roku 1880 czytamy: „Co rok, podczas uroczystości Zesłania Ducha Św., tłumy wiejskiego, obojej płci, ludu, w liczbie kilkadziesiąt tysięcy, z różnych stron kraju, do kalwarii {wileńskiej} na odpust przybywają... Rozmaitość barw jaskrawych ubiorów kobiecych, starcy pomieszani z młodzieżą i dziećmi idą z wolna śpiewając pieśni lub głośno odmawiając pacierze. Nieraz jedna gromada spotyka się i rozmija z drugą, nieraz w piętrowej kaplicy głos przewodnika odczytującego modlitwę właściwą stacji, miesza się z głosem innego czytającego tamże na dole, jakby w podziemiu, i w tymże czasie kiedy jedna gromada schodzi na dół, inna wstępuje po drugich schodach na górę...”.

Dzisiaj, podczas tychże uroczystości Zielonych Świątek, mimo skomplikowanej historii, jest podob-

Pielgrzymi w Kalwarii (fot. Leszek Wątróbski)

nie. W główne dni obchodów na dróżkach spotykamy grupy modlących się liczące od kilkudziesięciu do ponad 1.000 osób. Jednego dnia są to księża, siostry i bracia zakonnicy, klerycy. W innym dniu dzieci przed albo po I Komunii albo młodzież ze szkół czy ze wspólnot modlitewnych; a w przeddzień Zesłania Ducha Św. jest dzień wspólnot polskich, a w samą uroczystość – pielgrzymi modlą się po litewsku. Przybywają tu nie tylko katolicy z Wilna, Wileńszczyzny i Litwy, ale też z Polski, czasem z Białorusi czy Łotwy. Każdy z osobna, jak już wspomniałem, ma swoją intencję błagalną czy dziękczynną, może też ktoś w taki sposób spełnia zadaną przez spowiednika pokutę, czy też ofiaruje to nabożeństwo za zmarłych.

Zapraszam serdecznie wszystkich do naszej Kalwarii w jubileuszowym roku 350-lecia Kalwarii Wileńskiej.

rozmawiał Leszek Wątróbski

GRABÓW NAD PILICĄ

Miejscowość, która pamięta Stefana Czarnieckiego

Grabów, to niewielka wieś polska, położona w województwie mazowieckim, w powiecie kozienickim. Miejscowość ta jest siedzibą gminy Grabów, której nazwa pochodzi od drzewa grab, co się tłumaczy – dający ukojenie i spokój. Leży ona w odległości 6 km na południe od rzeki Pilicy, tuż przy trasie wojewódzkiej 730. Miejscowość ta jest rozpoznawalna dzięki neogotyckiemu kościołowi pod wezwaniem św. Trójcy.

Trochę historii

Wieś szlachecka Grabowo w roku 1382 lokowana została na prawie chełmińskim. Była to osada leśna, a jej mieszkańcy zajmowali się głównie smolarstwem, wypalaniem węgla drzewnego oraz bartnictwem. W szesnastym stuleciu właścicielami wsi byli Grabowscy i Gwałowscy. Znani byli oni z wielkiej prawości i szlachetności okazywanej wobec tutejszych mieszkańców. W roku 1656 przez teren Grabowa przemaszerowały wojska Stefana Czarnieckiego udające się na bitwę z wojskami szwedzkimi. Zachowały się nawet w zapiskach ludowych mieszkańców Grabowa pewne sprawozdania o nawale szwedzkiej, która dotknęła wówczas nasz kraj: *„...nasz kontynent nie ma szczęścia do wojsk północnych, a to Wikingi go zalewają, a to wojska Gustawusa, żadnego rezonu i litości nie znające...”*. Jak głosi legenda, gdy wojska szwedzkie rozbiły swój obóz niedaleko Grabowa, kupowali oni mocne wino od pobliskich księży. Gdy podobno się mocno podchmielili, pogubili wiele różnych cennych i wartościowych rzeczy. Gdy Szwedzi

zwinęli swój obóz, Polacy zabrali ze sobą szwedzkie precjoza i umieścili je w pobliskim kościele. Lata wojennej pożogi rozpetanej w roku 1914 spowodowały, że przedmioty te zginęły.

Osiemnasty wiek

W XVIII wieku wieś ta była własnością Józefa Pułaskiego, ojca Kazimierza. W kościele w Grabowie odbył się chrzest Kazimierza Pułaskiego, bohatera Polski i Stanów Zjednoczonych. Dla upamiętnienia tego wydarzenia w kościele znajduje się tablica pamiątkowa. Od XIX wieku właścicielami Grabowa byli Komorniccy. W roku 1876 urodziła się w Grabowie poetka Młodej Polski, Maria Komornicka, która zmarła w roku 1948. W miejscu zniszczonego dworu Komornickich znajduje się obecnie szkoła podstawowa, a grobowiec tej rodziny stoi na miejscowym cmentarzu. Po trzecim rozbiórze Polski, czyli po roku 1795, wieś znalazła się w rękach austriackich. Wtedy to właśnie zauważa się wielkie zubożenie tutejszych mieszkańców jak i liczne dewastacje ważniejszych budynków Grabowa. Kolejna dewastacja tej miejscowości miała miejsce podczas działań wojennych w latach 1939–45, gdyż tutaj przechodził przyczółek warecko-magnuszewski.

Ślady Druidów

W ubiegłym stuleciu odkopane zostały przy pobliskim cmentarzu klucze celtyckie, które używane były podczas wielu obrzędów celtyckich. Były one symbolem otwierania drzwi do czegoś lepszego, jak też i zamykania się przed czymś złym. Klucze celtyckie były wkładane do trumien z ciałem kogoś zasłużonego dla celtyckiego społeczeństwa, jak też do trumien Druidów. Jak głoszą stare zapiski historyczne, na wspomniane klucze celtyckie, dokonywano przysięg podczas różnego rodzaju osądów, jak też i podczas składania różnego rodzaju relacji. Często też pewna część Grabowa, nazywana jest Grabowem Celtyckim, gdzie podobno przed wiekami mieszkali Celtowie.

W pobliżu Grabowa znajdują się gospodarstwa agroturystyczne, które zapraszają turystów do siebie, wabiąc najlepszym menu, jakie sobie może wyobrazić żaden przygód człowiek.

Ewa Michałowska-Walkiewicz

JAK KRÓL DANII CZARNIECKIEMU DZIĘKOWAŁ I CO Z TEGO WYNIKŁO

„Z najwyższym uznaniem doniesiono Nam, jako W[asza] M[iłość] w wielu potyczkach, a ostatnimi czasy przy zajęciu wyspy Alsen i leżących na niej zamków, między innymi pokonała w trójnasób liczniejszego nieprzyjaciela, sama przewodząc hufcom swoim na przodzie, czem okazała bohaterskie męstwo swoje ku podziwieniu wszech ludzi.”

W latach 1658–1659 wojsko polskie pod dowództwem Stefana Czarnieckiego, wspomagało Danię w jej walce ze wspólnym wówczas wrogiem – Szwedami. Wyprawa Polaków do Danii miała różne oblicza. My pamiętamy przede wszystkim wyczyny naszej kawalerii, która na przykład odbiła z rąk szwedzkich zamek Koldynga (duń. Kolding), czy też przeprawiła się przez morze na wyspę Alsen (duń. Als), by tam skutecznie gromić wroga.

Duńczycy mają jednak inną pamięć historyczną. Miejscowa ludność była bowiem przez Polaków ogalana z żywności, co w splądrowanym już wcześniej przez Szwedów kraju nie mogło spotkać się ze zrozumieniem. Czy tak różne perspektywy można ze sobą pogodzić? Ambasada Polska w Kopenhadze podjęła to wyzwanie, dzięki czemu na organizowanych przez Duńczyków dniach historii („*Historiske Dage*”) 30 i 31 marca 2019 roku, wspólnymi siłami Ambasady oraz rekonstruktorów husarii (Jacka Oleszkiewicza, Radosława Szleszyńskiego i mnie) zaprezentowaliśmy ekspozycję poświęconą tym wydarzeniom. Jej centralnym elementem był zachowany do naszych czasów, napisany po łacinie list dziękczynny króla duńskiego Fryderyka III, do wojewody ruskiego Stefana Czarnieckiego (patrz: „*Informator Polski*” nr 2–3 (93–94). Kopenhaga 2016, s. 21).

List ten był prezentowany tak w oryginalnym, łacińskim brzmieniu, jak i w trzech tłumaczeniach: na duński, angielski i polski. Dzięki rozdawanym

kopiom tegoż listu, odwiedzający polskie stoisko mieli szansę na spokojne i wnikliwe zapoznanie się z nim.

Jednak to nie list przyciągał największą uwagę zwiedzających. W wyprawie do Danii wzięła udział husaria. Jej dokładna ilość jest nieznana. W każdym razie wiadomo, że mogły to być trzy bądź też cztery chorągwie tego rycerstwa. Na przykład „*Relation des Staathalters*” z 28 września 1658 roku podaje: „[...] piękny i bardzo zdyscyplinowany lud, z czego znajdują się [tam] 4 kompanie najlepszych husarzy, [które Czarniecki] ma mieć ze sobą i maszerować tak, że do teraz nie wpłynęła żadna skarga na nich” (tłumaczył Leszek Habrat).

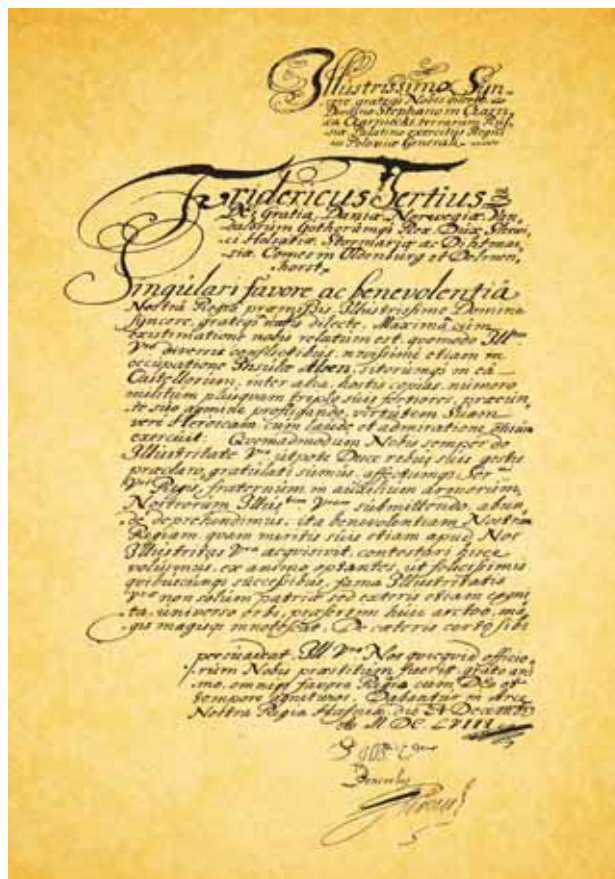
Tak w Berlinie opisywano wojsko polskie, które w drodze do Danii maszerowało przez ziemie elektora brandenburskiego i księcia pruskiego w jednej osobie, Fryderyka Wilhelma I. Warto zwrócić uwagę nie tylko na liczbę husarii, ale też na wzorową dyscyplinę Polaków, którzy na terenach, gdzie byli odpowiedzialni za zaprowiantowanie, nie czynili gwałtów, by tę żywność pozyskać. Sytuacja zmieniła się w samej Danii, gdzie tereny przeznaczone wojsku polskiemu były już mocno огоłocone z żywności przez operujące tam uprzednio wojska szwedzkie. Miejscowa ludność, sama mając wielkie kłopoty aprowizacyjne, zmuszona była dzielić się jedzeniem z Polakami. Jak łatwo się domyślić, robiła to nadzwyczaj niechętnie. W tej sytuacji wojsko zmuszone było robić to, co konieczne, by samo przeżyć – grabiło.

Zależność tę tłumaczyłem Duńczykom, którzy podczas „*Historiske Dage*” wspominali o owych gwałtach i rekwizycjach. Przyjmowano to ze zrozumieniem, bo takie zachowanie wojska polskiego nie było w owej epoce niczym nadzwyczajnym. Wręcz przeciwnie. Była to ówczesna, smutna norma. Na marginesie warto dodać, że podobny, ambiwalentny stosunek do polskiej armii, która w 1683 r. ratowała Wiedeń, mają Austriacy. Bo i mają ku temu powody. Co prawda wojsko polskie w drodze na Wiedeń, przechodząc przez tereny nie dotknięte wojną, będąc

przez miejscową ludność odpowiednio zaopatrywane w żywność, zachowywało się wobec niej poprawnie, lecz po zwycięstwie wiedeńskim Polacy wkroczyli na tereny огоłocone z żywności przez Turków i Tatarów. Miejscowi sami głodowali, więc nie mogli odpowiednio prowiantować wyzwolicieli. Chcąc nie chcąc, trzeba było żywność zdobywać siłą. Wróćmy jednak do wyprawy Czarnieckiego do Danii...

Dzięki Ambasadzie, której udało się wypożyczyć manekin konia, dzięki przywiezionemu przez nas najwyższej klasy ekwipunkowi, niewielka acz barwna ekspozycja, robiła spore wrażenie. Obecność husarii w wojsku Czarnieckiego, choć procentowo niewielka (w około czterotysięcznym wojsku zdecydowanie dominowała lżejsza kawaleria) została godnie upamiętniona.

O wyprawie Czarnieckiego do Danii i o samej husarii mieliśmy również okazję mówić na szerszym forum. Niestety czas, jaki nam przydzielono (niepełna pół godziny), pozwolił na jedynie bardzo pobieżne omówienie tematu. Artur Soroko, radca-minister, kierownik Wydziału Polityczno-Ekonomicznego Ambasady RP w Kopenhadze, opowiedział o samej wyprawie i naszej wystawie. Mnie zaś przypadła rola wprowadzenia Duńczyków w świat husarii. Uczyniliśmy to w towarzystwie Jacka Oleszkiewicza i Radosława Szleszyńskiego, co podniosło atrakcyjność prelekcji. Moje wystąpienie na język duński tłumaczył Rune Larsen. Zauważyłem, że Duńczycy wyraźnie się oży-

wili, przesyłając sobie i nam rozpromienione uśmiechy, nie tyle na wieść o walkach husarzy ze Szwedami, co z Turkami. Zresztą i podczas rozmów na naszym stoisku wyraźnie dało się odczuć – gdyż sami rozpoczynali dyskusję na ten temat – że walki z muzułmanami są dla nich interesujące i ważne. Niektórym znany był król Jan III Sobieski, a zdarzyło się nawet, że jeden z odwiedzających nas zadeklarował, iż uważa, że Polska ponownie uratuje Europę przed zalewem islamu. Obecna, antyimigrancka polityka rządu duńskiego, zdaje się więc być tylko odzwier-

ciedleniem powszechnie panujących w tym kraju poglądów.

Stoisko polskie podczas „*Historiske Dage*”, poświęcone było nie tylko Czarnieckiemu i husarii. Były także gry i warsztaty dla dzieci i młodzieży. Sam zresztą z nich skorzystałem, gdyż od Radosława Szleszyńskiego, który rozstawił mini warsztat rymarza, nauczyłem się co nieco.

Można też było przebrać się w stroje polskie a nawet założyć zbroję i zrobić pamiątkowe zdjęcie. Gdy znalazła się chętna do przebieranek osoba, dość szybko gromadziła wokół siebie spore grono podziwiających ją ludzi.

„*Historiske Dage*” w 2019 roku można uznać za udane. Polska narracja historyczna została zaprezentowana w sposób i ciekawy, i merytoryczny. Życzyć sobie możemy jak największej ilości tego typu wydarzeń. Na końcu chciałbym jeszcze raz podkreślić nieocenioną rolę Ambasady Polskiej w Kopenhadze, która zainicjowała i skutecznie sfinalizowała to przedsięwzięcie. Także rolę Jacka Oleszkiewicza, którego samochodem odbyliśmy całą podróż, którego najwyższej klasy ekwipunek znakomicie podniósł atrakcyjność ekspozycji, a on sam był niezmordowany w tłumaczeniu Duńczykom roli żołnierzy Czarnieckiego w Danii.

dr Radosław Sikora
radoslaw_sikora@op.pl

1

3

1. 2. Fragmenty ekspozycji polskiej na „Historiske Dage” w Kopenhadze. Centralne miejsce zajmuje list dziękczynny króla Fryderyka III do Stefana Czarnieckiego

3. Pani ambasador RP w Danii, Henryka Mościcka-Dendys, w towarzystwie Radosława Szleszyńskiego jako przedwojennego policjanta. Na zdjęciu także (od prawej): Artur Soroko, Jacek Oleszkiewicz, Radosław Sikora

4. Radca-minister Artur Soroko i konsul Agata Grochowska

5. Rune Larsen (w centrum) jako polski szlachcic, z lewej Radosław Sikora, z prawej Jacek Oleszkiewicz

Fot. Radosław Szleszyński

4

2

5

SAMOTNA WYPRAWA DO AFGANISTANU I SOLOWE WEJŚCIE NA NOSZAK

Afganistan jest od dziesięcioleci targany wojnami, gdzie niestabilna sytuacja polityczna i ciągłe zagrożenie atakiem terrorystycznym blokują rozwój turystyki wysokogórskiej. Łukasz Kocewiak pojechał w rejon Korytarza Wachańskiego, aby sprawdzić, czy jest jeszcze możliwe wspinać się bezpiecznie w afgańskim Hindukuszu. Udało mu się dotrzeć do Wachanu, poznać odrobinę kulturę Wachów, podszkolić się w języku wachi podczas górskiej wędrowki u boku pasterzy, a na koniec wejść solo na najwyższy szczyt Afganistanu – Noszak (*Noshaq*), który liczy sobie 7.492 m n.p.m.

1

2

1. Lech Wałęsa i premier Danii Mette Frederiksen
2. Lech Wałęsa i Henrik Dam Kristensen przy oryginałach duńskich konstytucji
3. Lech Wałęsa i Mogens Lykkesøft w koszulkach z napisami Konstytucja
4. Redaktor *Informatora Polskiego* Roman Śmigielski z Lechem Wałęsą

Zdjęcia: Lars Møller

3

4

LECH WAŁĘSA W KOPENHADZE

W ramach Festiwalu *Golden Days*, poświęconego w tym roku 30. rocznicy obalenia Muru Berlińskiego, w Kopenhadze w dniach 6–8 września 2019 r. przebywał Lech Wałęsa. Były prezydent został w gmachu Uniwersytetu Kopenhaskiego powitany przez księżniczkę koronną Mary, oficjalnie otworzył Festiwal oraz wręczył 96-letniej Tove Smidth Nagrodę Wolności im. Lecha Wałęsy przyznawaną przez Duńczyków od zeszłego roku. Tove Smidth jest byłą dziennikarką i burmistrzem gminy Gladsaxe, która od lat 70. ubiegłego wieku jest miastem partnerskim Koszalina. Tove Smidth otrzymała nagrodę za wzmacnianie więzi między Duńczykami i Polakami oraz za pomoc prześladowanym w Polsce w czasach komunizmu.

Lech Wałęsa odwiedził panią premier Mette Frederiksen. Po tym spotkaniu, które odbyło się w Urzędzie Premiera przy drzwiach zamkniętych, Lech Wałęsa powiedział: *„Jestem zadowolony z wizyty w Danii, z ciepłego powitania i poznania tylu miłych ludzi, w tym waszej pani premier. Lubię panią premier Mette Frederiksen, bo już pokazała, że jest bardzo odważna”*.

Lech Wałęsa uczestniczył w debatach m.in. z udziałem ministra spraw zagranicznych Jeppe Kofoda, byłych ministrów Uffe Ellemanna-Jensena, Mogensa Lykketofta i Bertela Haardera.

Po duńskim parlamencie Folketingu byłego polskiego prezydenta oprowadzał jego przewodniczący Henrik Dam Kristensen, który powiedział m.in.: *„Lech Wałęsa był, dla mnie i wielu innych, wzorem na początku lat 80. Był bezkompromisowy w swojej walce o demokrację i ruch wolnych związków zawodowych, chociaż wiązało się to dla niego z osobistymi kosztami. Nie ma wątpliwości, że pomógł utorować drogę do zmian w Polsce i w całym bloku wschodnim, dlatego spotkanie z nim było dla mnie wielkim zaszczytem”*.

W rozmowie z przewodniczącym parlamentu Lech Wałęsa wspominał zwycięstwa lat 80. i 90., gdy udało się rozbić blok wschodni i stworzyć demokrację, ale też ostrzegł, że zwycięstwa te są dziś zagrożone z powodu prądów populistycznych, w wyniku których kraje zamykają się na demokrację.

Podczas wizyty w Folketingu Lech Wałęsa zwiędził między innymi wystawę oryginałów duńskich konstytucji.

Mogens Lykketoft, były przewodniczący ONZ, były przewodniczący duńskiego parlamentu, były minister finansów i były minister spraw zagranicznych spotkał się z Lechem Wałęsą w Hotelu Zdrowym Skodsborg, gdzie Lech Wałęsa spędził noc podczas trzydniowej wizyty w Danii.

„Solidarność z Polską i byłym przywódcą Solidarności”, powiedział Mogens Lykketoft, gdy wręczał Lechowi Wałęsie specjalną duńską wersję koszulki z napisem *Konstytucja*. Były prezydent był ubrany w polską wersję tej koszulki. Lech Wałęsa powiedział Mogensowi Lykketoftowi *„że zagrożenie demokracji w Polsce jest poważne i jeśli sytuacja nie zostanie rozwiązana przed Jego śmiercią, zostanie on pochowany w koszulce z napisem Konstytucja. Jego dzieci zostały już o tym poinformowane”*. Zarówno Lykketoft, jak i Wałęsa obawiają się rozwoju wydarzeń w Polsce.

W programie radiowym DR P1 *Orientering* Lech Wałęsa powiedział między innymi: *„Idea demokracji opiera się na większości, ale większość nie uczestniczy w demokracji, nie głosuje. W końcu tylko ci, którzy startują w wyborach, głosują na siebie nawzajem. W ten sposób stajemy się coraz głupszy”*. Lech Wałęsa dodał *„że karty należy ułożyć w inny sposób, że nadszedł czas na zmiany”*.

Roman Śmigielski

SENSACYJNE PRZEDSTAWIENIE NIEŚMIERTELNEGO ARCYDZIEŁA MOZARTA

CZYLI „DON JUAN” WEDŁUG CHRISTIANA LOLLIKE W KOPENHADZE

Przstawienie pod tytułem „Don Juan”, wspólne przedsięwzięcie teatru *Sort/Hvid* (Biało/Czarne) i festiwalu operowego w Kopenhadze, wzbudziło zainteresowanie już „na zapas” – w momencie premiery bilety na wszystkie 10 przedstawień były wysprzedane. W opublikowanym tekście można było przeczytać, że to, co przeżywamy na scenie, dzieje się na krótko po śmierci Don Juana, jest to jego msza żałobna, pogrzeb i stypa. Zgodnie z tą koncepcją przedstawienie jest 3-częściowe, bez pauz, publiczność jest zarówno publicznością, jak i uczestnikami wydarzenia.

Początek rozgrywa się w ciemności – kilka wielkich „szklanych” kloszy rozmieszczono w przestrzeni – nie wiadomo, jaka duża jest ta przestrzeń – w każdym kloszu stoi ludzka „kukła”, ubrana w strój żałobny, z wieńcem pogrzebowym przy stopach. Brzmi niedookreślona muzyka kościelna, unoszą się dymy. Wkrótce aktor w kostiumie arcybiskupa zapowiada, czego się możemy spodziewać i gdzie mamy się udać – boczna kurtyna uchyla się i publiczność

wchodzi do niewielkiej sali teatralnej, przy akompaniamencie *Marsza Żałobnego Chopina*, granego na perkusji, akordeonie i fortepianie, z efektami elektronicznymi.

„Kukły” z poprzedniej sceny pojawiają się na nowo, teraz widzimy, że są to same kobiety, ubrane na czarno, w stroje historyczne, *quasi* hiszpańskie, z wysokimi grzebieniami i kwiatami na głowach, w welonach. Gdy zaczyna się akcja, okazuje się, że jest to czwórka śpiewaków (kontratenor, dwa sopran i bas) oraz dwoje aktorów. Są to wszystko „ofiary” Don Juana, teraz możemy usłyszeć ich skargi – arie z opery prezentowane są przez śpiewaków ze zmienionym akompaniamentem „orkiestry”, z dodatkami efektów nagranych. Pomiedzy ariami aktorzy wygłaszają monologi, nie wiadomo przez kogo napisane, będące jakby współczesnym odbiciem tematyki gwałtu, upokorzenia, poniżenia kobiet. Akt zamyka scena końcowa opery, śpiewana partia komandora przy akompaniamencie nagrania orkiestrowego, perkusji i efektów elektronicznych.

Śpiewacy znikali ze sceny po odśpiewaniu swych ostatnich partii, kurtyna znowu się podnosi i publiczność wychodzi na pauzę. Nie jest to jednak pauza, tylko reszta przedstawienia, które teraz zamienia się w nocny klub, pełen pań i panów w negliżu (to śpiewacy poprzebierani zostają w te stroje), a na podwyższeniu popisują się cyrkowcy: połykaczka szabli, kobieta-wąż, akrobata. Dwa bary obsługują publiczność, która ciągle jeszcze nie wie, że to nie jest pauza. Tylko nieliczni znajdują miejsca siedzące, inni, nieświadomi „zasadki”, pozostaną na nogach przez następne 2 godziny.

Zmodyfikowana muzyka Mozarta rozbrzmiewa równocześnie z muzyką dyskotekową – rzeczy dzieją się równocześnie i nie sposób wszystko zauważyć. Orgiastyczne sceny przeplatane są ariami z opery. W którymś momencie kontratenor i bas śpiewają duet „*Là ci darem la mano*”, ale to bas jest Zerliną. W miarę upływu czasu muzyka dyskotekowa przejmie prowadzenie, aktorzy i śpiewacy wciągają publiczność do tańca, co poniektórzy zaczynają opuszczać teatr – dyskoteka z orgią świateł wydaje się nie mieć końca.

W sumie jest to bardzo intrygujące przedstawienie, zupełnie nowe spojrzenie na arcydzieło Mozarta,

DON JUAN

*29 Oktober 1787 † 4 August 2019

**Han efterlader sig ingen arv,
ingen familie, kun en syndflod af
beskidte handlinger.**

**Dødsmesse
4 Aug–17 Aug 2019
S/H**

SORT/HVID & CPH Opera Festival

czyniące je żywym i namacalnym na nowo. Czwórka młodych, już znanych śpiewaków, reprezentuje wysoki kunszt wokalny: sopran Clara Thomsen i Margaux De Valensart (obie po studiach w kopenhaskiej Akademii Operowej), z perspektywą nowych ról na scenach duńskich i zagranicznych, kontratenor Morten Grove Frandsen i prawdziwa sensacja przedstawienia, młody bas dwumetrowego wzrostu, Nicolai Elsberg, student kopenhaskiego konserwatorium. Nicolai przerwał karierę muzyka rozrywkowego, śpiewającego do mikrofonu, gdy odkrył siłę swego niewzmacnianego głosu. Głęboki bas to rzadkość w duńskim kontekście, ostatni bas wyjechał w świat przed kilkoma laty, tak więc Nicolai już na początku przyszłego roku zadebiutuje w Królewskim Teatrze w operze Monteverdiego.

„Don Juan” anno 2019 to dzieło reżysera Christiana Lollike przy współpracy kompozytora Madsa Bauera. Christian Lollike (ur. 1973) jest dyrektorem teatru *Sort/Hvid*, ma za sobą wiele kontrowersyjnych przedstawień, najpierw w Aarhus, obecnie w Kopenhadze, nagrodzony został wieloma nagrodami teatralnymi zarówno w Danii, jak i za granicą.

Eva Maria Jensen

O DZIAŁALNOŚCI „BIAŁORUSKIEGO DOMU” W WARSZAWIE

*rozmawiamy z jego współprzewodniczącym
– Alesiem Zarembiukiem*

„Białoruski Dom” powstał po wydarzeniach z 19 grudnia 2010 roku...

... kiedy tysiące Białorusinów wyszło na ulice Mińska, aby zaprotestować przeciwko fałszerstwom wyborczym. Demonstrację brutalnie rozpędzono, a wielu jej uczestników, w tym niezależni kandydaci na prezydenta, trafiło do więzień. Przedstawiciele dwóch białoruskich ruchów demokratycznych: Ruchu „O Wolność” i Europejskiej Białorusi, którzy w wyniku prześladowań, z przyczyn politycznych, przyjechali do Polski, stworzyli w Warszawie „Białoruski Dom” – placówkę służącą wsparciu działalności demokratycznej na Białorusi, pełniącą jednocześnie funkcję centrum informacyjnego. „Białoruski Dom”, łącząc środowiska wielu białoruskich organizacji społecznych i środowisk opozycyjnych,

stał się z czasem „niezależną ambasadą Białorusi”. Zajmujemy się rozwojem stosunków bilateralnych pomiędzy polskim a białoruskim społeczeństwem, organizujemy wydarzenia kulturalne i konferencje, wizyty studyjne, wymianę młodzieżową. Przekazujemy doświadczenie transformacji społecznej i gospodarczej w Polsce w ciągu ostatnich 30 lat i pokazujemy przedstawicielom białoruskiego społeczeństwa przykłady polskich projektów powstałych w wyniku partnerstwa instytucji, samorządów z organizacjami pozarządowymi i inicjatywami oddolnymi.

Działalność „Białoruskiego Domu” obejmuje m.in. edukację, analitykę, promocję białoruskiej kultury, wsparcie lokalnych inicjatyw obywatelskich oraz niezależnej prasy na Białorusi. W partnerstwie z organizacjami na całym świecie „Białoruski Dom”

włącza się aktywnie w walkę o prawa człowieka i demokrację.

Jestem na paszporcie białoruskim. Mam kartę stałego pobytu w Polsce. Jesteśmy organizacją pozarządową. Działamy w dwóch kierunkach: współpracy z białoruską diasporą w Warszawie i w Polsce oraz na rzecz demokracji i praw człowieka na Białorusi. Zależy nam bardzo, aby nasza Ojczyzna była krajem europejskim i demokratycznym. Angażujemy się więc w liczne akcje edukacyjne przekazujące polskie doświadczenia transformacji naszym młodym obywatelom. Ponadto prowadzimy akcje pomocy dla wszystkich potrzebujących – np. Białoruskich imigrantów w Polsce, organizacji pozarządowych i domów dziecka na Białorusi.

Jest Pan współprzewodniczącym Stowarzyszenia „Białoruski Dom”. Kiedy trafił Pan do Polski?

Jako były radny miasta Mosty, w obwodzie grodzieńskim, przyjechałem do Polski zaraz po wyborach lokalnych 2010 roku, przed kolejną falą emigracyjną, która dotarła tu zaraz po wyborach prezydenckich na początku roku 2011. Przyjechałem do Polski, bo KGB wszczęło przeciwko mnie sprawę kryminalną. Podczas wyborów lokalnych przyjechał do nas szef KGB z Homla Iwan Korż, który najpierw tam rozprawił się z opozycją i przedstawicielami organizacji pozarządowych. Następnie został przerwany na Grodzieńszczyznę – najbardziej wolnościowy i proeuropejski region Białorusi. Byłem na Grodzieńszczyźnie pierwszą ofiarą pana Korża. Drugą ofiarą był Andrzej Pocbut, który działał w Związku Polaków na Białorusi i jest wieloletnim korespondentem *Gazety Wyborczej*.

Jako Białorusini należymy geograficznie do Europy. Chcemy być w przyszłości częścią Unii Europejskiej. A nasza droga do Unii – do Europejskiej Rodziny Narodów biegnie przez Polskę. Dlatego warto uczyć się języka polskiego. Warto zwiększać liczbę kontaktów ludzkich na wszystkich płaszczyznach.

Przez ostatnie 30 lat Polska zdecydowanie się zmieniła. Możemy się od was wiele nauczyć. Mamy wspólną historię i wspólnych bohaterów. Wymienię tu Moniuszkę, Kościuszkę, Mickiewicza czy Orzeszkową. To są osoby, które nas łączą i na których należy skupić uwagę. I nie dać się poróżnić, choć podejmowane są tego liczne próby. Np. – moim zdaniem – poprzez postać Romualda Adama Rajsa, pseudonim „Bury”, który zamordował wielu Białorusinów na Podlasiu. Moja rodzina, mieszkająca od pokoleń na Podlasiu, musiała w roku 1946 wyjechać z Polski, kiedy „Bury” ze swoimi żołnierzami chodził po zamieszkujących przez mniejszość Białoruską wsiach. Rodzina była wyznania prawosławnego

i wyjechała ze strachu przed ewentualnymi działaniami żołnierzy wyklętych. To wszystko działo się pomiędzy Bielskiem Podlaskim a Siemiatyczami. Mówię o rodzinie po stronie ojca. A po stronie mamy rodzina mieszkała w pobliżu Krynek. Oni uciekli z Polski podczas I wojny światowej. Tak więc mamy w Polsce wspólne korzenie. Nie warto jednak szukać tego co nas dzieli, ale skupić się na tym, co nas łączy. A mamy naprawdę dużo wspólnego.

Co się stało po „wyborach” prezydenckich w 2011 roku?

Jeżeli podczas wyborów lokalnych Białoruś zachowywała pozory współpracy z Zachodem, to zaraz po wyborach prezydenckich ta pozorna współpraca się skończyła. I ponad tysiąc białoruskich obywateli, głównie działaczy organizacji pozarządowych oraz członków partii opozycyjnych zostało aresztowanych. W całym kraju były przeprowadzone rewizje w mieszkaniach, w biurach organizacji pozarządowych i społeczeństwa obywatelskiego oraz w redakcjach niezależnych mediów. Aresztowani zostali też wszyscy kontrkandydaci na urząd prezydenta i osadzeni w znanym na Białorusi więzieniu KGB, nazywanym popularnie od czasów Białoruskiej Republiki Radzieckiej *Amerykanką*. Postanowiliśmy wówczas, kiedy jeszcze bardzo dużo ludzi siedziało w więzieniach, że musimy – tutaj w Polsce – zjednoczyć nasze środowisko białoruskie i na bliskiej emigracji kontynuować naszą narodową sprawę. Mieliliśmy wówczas nadzieję, że nie będziemy tu w Polsce działać wiecznie. I czekamy na zmiany na Białorusi nadal, już blisko 10 lat.

Jakie były początki „Białoruskiego Domu”?

Najpierw byliśmy kojarzeni jako organizacja społeczna związana z białoruską opozycją. W czasie ostatnich lat staliśmy się typową organizacją pozarządową. Aktualnie nie mamy jako „Dom Białoruski” w Warszawie żadnych powiązań z żadnymi politykami. Na Białorusi nie prowadzi się polityki, nie ma tam też wyborów. My generalnie skupiamy się na kulturze, edukacji, współpracy polsko-białoruskiej oraz utrzymywaniu kontaktów z naszą, coraz liczniejszą diasporą w Warszawie i w Polsce.

Ilu jest obecnie Białorusinów w Warszawie?

Oficjalnie jest nas tu ponad 3 tysiące. Stanowimy drugą grupę narodowościową pod względem liczebności, zaraz po Ukraińcach, na trzeciej pozycji są Wietnamczycy. Ale nieoficjalnie może nas być w Warszawie i 3 razy więcej. Obserwujemy taki trend, że coraz więcej młodych Białorusinów przyjeżdża tu na studia, a nie jak dawniej do Rosji.

Tam jest ich wprowadzić nadal więcej, ale ich liczba corocznie się zmniejsza na korzyść Polski. I to nas bardzo cieszy. To jest ich bowiem świadomy wybór. Białorusini przyjeżdżają do Polski na studia, aby następnie zrobić karierę tu, albo u nas w kraju lub gdzieś w Europie. I takich ludzi jest coraz więcej. To daje nam nadzieję, że w pewnym momencie historycznym, ci ludzie będą odgrywali jakąś poważną rolę, może nawet taką, jaką odgrywa obecnie Polonia w krajach zachodnich.

„Dom Białoruski” w Warszawie skupia się na kulturze białoruskiej i oświacie...

Zajmujemy się m.in. wymianą młodzieży. Do Polski przyjeżdżają Białorusini w ramach *Erasmusa* i w ramach innych programów edukacyjnych, w tym finansowanych przez rząd i samorządy RP. Poznają wtedy Polaków i Polskę, która się w ostatnich latach tak bardzo zmieniła. Prawie każdego roku, poczynając od 2012, organizujemy letnią szkołę w Polsce. Uczestniczą w niej nasi rodacy z Białorusi, poznając pracę i zasady funkcjonowania samorządu terytorialnego, jego decentralizację i reformę samorządową, instytucje demokratyczne, polskie szkolnictwo i ruch studencki, a również polski sektor pozarządowy. U nas, w klasycznym znaczeniu, prawdziwego samorządu nie ma. A w Polsce widać, że jest, dzięki czemu rozwijają się poszczególne regiony.

Od roku 2015 przyjeżdżają do nas studenci z Niezależnego Związku Studentów Białorusi, reprezentujący różne białoruskie uczelnie. Młodzież ta stara się powołać do życia samorząd studencki. W Polsce taki samorząd działa ustawowo, a na Białorusi niestety nie. Nasza administracja akademicka nie bardzo jeszcze na to pozwala. Organizujemy wreszcie spotkania edukacyjne dla innych grup społecznych z Białorusi – np. dla przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych. Robiliśmy też wizyty studyjne dla małych i średnich przedsiębiorców. Zrobiliśmy też kilka seminariów i spotkań treningowych dla przedstawicieli środowisk dziennikarskich czy obrońców praw człowieka. Współorganizowaliśmy tu m.in. dni solidarności ze społeczeństwem obywatelskim na Białorusi.

W latach 2015/2016 zrobiliśmy dużą kampanię o małym ruchu granicznym. Chodziło o umowę podpisaną przez strony: polską i białorską. Umowa została przyjęta i ratyfikowana przez parlamenty Białorusi i Polski. Zabrakło jedynie decyzji białoruskiego MSZ w sprawie wymiany noty z polskim MSZ. Czekamy już na to prawie 10 lat. Dzięki aktywnym i promocyjnym działaniom naszych partnerów na Białorusi, w obwodach: grodzieńskim i brzeskim, powołano do życia nową formę ruchu granicznego – bezwizowy ruch do Grodna i Brześcia do 5 dni,

później do 10. Kolejnym ruchem w dobrym kierunku była decyzja władz białoruskich o rozszerzeniu ruchu bezwizowego o Mińsk i całą Białoruś, pod warunkiem przybycia tam samolotem. Rozpoczęcie pobytu na Białorusi od stolicy upoważnia każdego do 30 dniowego podróżowania po całej Białorusi bez wizy. Uważamy to za duży sukces, który jeszcze bardziej przybliży naszą ojczyznę do Europy. Prowadzone są obecnie dalsze rozmowy o rozszerzeniu ruchu bezwizowego o Lidę i Nowogródek.

Nie zapominamy ponadto o kursach języka białoruskiego, przeglądach filmów białoruskich połączonych z dyskusją na ich temat. W ubiegłym roku rozpoczęliśmy kurs języka polskiego dla nowo przybyłych Białorusinów, aby pomóc im w codziennym funkcjonowaniu w Polsce. Język sąsiada trzeba przecież znać. Taka znajomość jest zawsze atutem.

Na czym jeszcze polega Wasza działalność?

Robimy też wystawy. Aktualnie eksponujemy niewielką wystawę, składającą się z kilku prac zatytułowaną „Bezkrę”. Jest to wystawa poświęcona białoruskiej i polskiej części Puszczy Białowieskiej i białoruskiemu Polesiu. Są tu prace przedstawiające pieńki, symbolizujące Puszczę Białowieską po obu stronach granicy. Kiedy po polskiej stronie trwała wycinka Puszczy Białowieskiej, to była u nas prezentowana ekspozycja zorganizowana wspólnie przez Francuzów, Polonię francuską i Białorusinów. Mieliśmy też wystawę w warszawskim metrze. Nazwaliśmy ją „Obywatelska Białoruś”. Dwie wystawy przygotowaliśmy i zaprezentowaliśmy w polskim Sejmie. Jedna nazywała się również „Obywatelska Białoruś”, druga poświęcona była „Białorusinom w Sejmie i Senacie II RP”.

W marcu każdego roku obchodzimy uroczyste rocznicę ogłoszenia powstania Białoruskiej Republiki Ludowej w 1918 roku. Był to byt polityczny, którego powstanie ogłosił Komitet Wykonawczy Rady I Zjazdu Wszechbiałoruskiego w dniu 8 marca 1918 roku w Mińsku, w warunkach tymczasowej okupacji centralnej części ziem białoruskich przez wojska niemieckie. Tworzące się załączki Białoruskiej Republiki Ludowej nie zdołały rozwinąć się w niepodległe i uznane państwo, w związku z tym niektórzy krytycy nazywali BRL „papierową republiką”. Niepodległość Białoruskiej Republiki Ludowej została ogłoszona 25 marca. Już jednak kilka miesięcy później przekształcona została w Białorusko-Litewską Republikę Radziecką, a następnie w Białorską Socjalistyczną Republikę Radziecką. Świadomi politycznie Białorusini oraz nasze młode pokolenie znają dobrze historię swego kraju i te wszystkie fakty. Dlatego uroczyste obchodzą rocznicę prób białoruskiej państwowości.

Lekcje polskiego w Domu Białoruskim w Warszawie (fot. Leszek Wątróbski)

Macie się czym pochwalić. Wasze osiągnięcia są znaczące...

Przez minionych prawie 8 lat zorganizowaliśmy kilkaset różnych przedsięwzięć: kulturalnych i edukacyjnych. Przeszkoliliśmy w tym czasie około 500 osób z Białorusi w ramach szkół letnich, wizyt studyjnych i wymian młodzieżowych, różnych kursów czy seminariów. Nie byłem na Białorusi od 9 lat, czyli od kwietnia 2010 roku. Teoretycznie mogę już tam bezpiecznie pojechać. Może zrobię to zaraz po zbliżających się wyborach parlamentarnych i prezydenckich. Wielu z naszych kolegów z emigracji już wróciło na Białoruś. Już tam jednak na nich czekano. Spotykano ich na ulicy i mówiono im wyraźnie, co mogą, a czego nie mogą teraz robić. Taka jest dziś białoruska rzeczywistość. Niektórzy myślą, że na Białorusi już coś się zmieniło, szczególnie teraz po

ukraińskich doświadczeniach. Ale to nie jest prawda! Dowodem na to są ostatnie wydarzenia w Kuropatkach, gdzie pochowani zostali m.in. Białorusini i Polacy pomordowani przez służby Stalina. Krzyże, pod którymi spoczywali, wrywano traktorami i wywożono samochodami ciężarowymi w nieznanym kierunku. To jest naprawdę wielkie barbarzyństwo. Tak się przecież nigdzie nie robi, w żadnym cywilizowanym, chrześcijańskim państwie. Ale nasz prezydent powiedział kiedyś, że jest prawosławnym ateistą.

Skąd pochodzą fundusze na Wasze Stowarzyszenie „Białoruski Dom”?

Mamy niestabilną sytuację finansową już trzeci rok. Nasza dotacja została niedawno sześciokrotnie zmniejszona. Dlatego za kursy języka polskiego zmu-

Lokal Domu Białoruskiego w Warszawie przy ul. Wiejskiej 13 (fot. Leszek Wątróbski)

szeni jesteśmy brać opłatę, aby chociażby w niewielkiej części utrzymać nasz lokal, który dostaliśmy na warunkach preferencyjnych od warszawskiej dzielnicy Śródmieście. Płacimy za niego plus wszystkie media – takie jak: prąd i gaz, trochę ponad 4 tys. złotych. Nic dziwnego, że nie wszystkie nasze pomysły możemy obecnie zrealizować.

A co ze świadomością narodową dzisiejszych Białorusinów?

Jest coraz lepiej. Rośnie nam bowiem już drugie pokolenie w niepodległej, choć dyktatorskiej Białorusi. Nasza młodzież jest taka sama jak w Polsce czy innych krajach Europy. Korzysta z internetu na co dzień, podobnie jak zdecydowana większość obywateli Białorusi. Ponieważ w Mińsku nie ma tanich linii lotniczych, to lata się głównie z Wilna albo z Warszawy. Żartujemy nawet mówiąc, że lotnisko w Wilnie, to lotnisko Mińsk 3, bo w Mińsku są dwa inne lotniska. Nasza młodzież coraz częściej uczy się języków obcych. Nic więc dziwnego, że świadomość narodowa ciągle się u nich zwiększa. Ale to nie dzieje

się dzięki naszemu państwu czy jego polityce. U nas ministrem edukacji jest ciągle były komunista, członek byłej partii komunistycznej. On nie czuje potrzeby przeprowadzenia żadnej reformy szkolnictwa. Innego zdania jest natomiast nasze społeczeństwo. Tu wielką rolę odgrywają organizacje pozarządowe, które zajmują się m.in. promocją tożsamości narodowej.

I tak w Mińsku oraz innych miastach Białorusi istnieją firmy produkujące białoruskie ubrania – tzw. *wyszywanki* oraz stroje z napisem Białoruś i naszym prawdziwym godłem narodowym – Pogonią. Obecna flaga naszego kraju nie odpowiada żadnym heraldycznym wymaganiom i została sztucznie zaprojektowana. Dobrze, że chociaż w Witebsku zachowano dawny herb z Pogonią. Nasze białoruskie społeczeństwo staje się coraz bardziej świadome obywatelsko i politycznie. Tak dzieje się dzięki działalności organizacji pozarządowych. Tematy poruszane przez młodych blogerów, prowadzących strony internetowe, stają się coraz bardziej popularne i mają dużo wejść. Jedną z nich jest „Telegram” ze swoimi

kanalami, w których śledzić można różne ciekawe informacje. I temu, na razie, szczególnie od czasów wojny Rosji przeciwko Ukrainie, nasza władza nie przeszkadza.

Wcześniej o spotkaniach, takich jak np. „święta wyszywanki” w Mińsku nie można było informować. Teraz to stało się wreszcie normalne. Mogą też istnieć oficjalnie sklepy sprzedające nasze białoruskie motywy narodowe. Powstało nawet kilka firm ubraniowych specjalizujących się w produkcji takich tożsamościowych *wyszywanek* narodowych. Stroje te są bardzo popularne szczególnie wśród młodzieży, chętnie noszącej na koszulkach np. znak Pogoni. Takie koszulki noszą też studenci z Białorusi przyjeżdżający do Polski. Oni pokazują, że są Białorusinami, posiadającymi swoją bogatą historię.

A jak wygląda to procentowo?

Tożsamość narodową ma dzisiaj pewnie nawet ponad połowa Białorusinów. Jednak ponad 65% naszej przestrzeni medialnej jest kontrolowana przez Rosję i nadal większość naszych obywateli żyje w narracji prorosyjskiej. Nadal wielu naszym obywatelom podoba się Putin, zdecydowanie bardziej niż Łukaszenka. Rosja od 2014 roku, za pomocą dużych środków finansowych, pracuje nad zmianami świadomości Białorusinów. Rosja tworzy m.in. w tym celu swoje kanały internetowe czy organizuje na Białorusi obozy prawosławno-wojskowe, a władza jej w tym nie przeszkadza. Finansuje ponadto organizacje prorosyjskie, działające na rzecz wielkiej Rosji.

My nie zajmujemy się ani polityką, ani religią. Sam jestem wprowadzie prawosławny, ale zdecydowana większość naszego „Białoruskiego Domu” to katolicy. Przewodniczącą naszej Rady jest Polka, katoliczka. Osobiście chodzę do cerkwi. W Warszawie mamy 3 cerkwie i kolejną w budowie. Polska Cerkiew Prawosławna zapatrzona jest na prawosławie moskiew-

skie. Wprawdzie to nie moja sprawa, ale w obecnej sytuacji jestem po stronie Ukrainy.

Hodowałem wcześniej na Białorusi pszczoły. Obecnie kręci mnie praca społeczna. Obserwuję też polską politykę. Na Białorusi kandydowałem w wyborach lokalnych. Jeszcze nie tak dawno na pytanie, czy Białoruś jest za integracją europejską czy za Rosją, 50% obywateli opowiadała się za jednym i tyle samo za drugim. Dzisiaj większość Białorusinów wypowiada się za niepodległością swego kraju. Różne są oczywiście wyniki w różnych częściach kraju, inne na wschodzie, inne na zachodzie. I tak w Witebsku większość zdecydowanie opowiedziała się za Rosją. W pozostałych dużych miastach czy regionach za niepodległą Białorusią i za integracją z Europą jest około 30%.

Dostrzegam również zmianę stosunku ambasady Białorusi do nas i naszej działalności. Wprawdzie żadnych oficjalnych kontaktów wcześniej z nią nie utrzymywaliśmy, ale od ubiegłego roku, na niektórych naszych wydarzeniach pojawiają się jej przedstawiciele. I po raz pierwszy w naszych stosunkach, co odnotowujemy jako wielką i miłą dla nas niespodziankę, otrzymaliśmy pozdrowienia na Boże Narodzenie i Nowy Rok od byłego już ambasadora Białorusi w Polsce. Uważamy, że kultura i edukacja może być traktowana jako wspólne działania, tak aby służyły dobru całego naszego społeczeństwa. Łączy nas przecież wspólny interes zachowania niepodległości naszej ojczyzny.

Czego można więc Panu i Waszemu Stowarzyszeniu życzyć?

Potrzebujemy dalszego rozwoju i dalszej pomocy finansowej, tak aby w pełni można było realizować wszystkie pomysły i rozszerzać relację pomiędzy Białorusinami i Polakami.

rozmawiał Leszek Wątróbski

POLSKA – POLONIA

JAK SIEBIE NAWZAJEM WIDZIMY?

*Co Polacy w kraju sądzą o tych, którzy wyjechali?
Chcąc znaleźć odpowiedź na to pytanie, rozmawiałem z dziesiątkami osób.
Oto najczęściej powtarzające się opinie.*

Odważni

– *Emigracja to smutna rzecz. Taka ostateczna* – mówi Basia. Ma dwadzieścia osiem lat. Pracuje w branży IT i jak sama zaznacza, żyje jej się dobrze. – *Ja nie mogłabym wyjechać. Jestem za bardzo zżyta z rodziną, z moim miastem, z przyjaciółmi... Nie brakuje mi pieniędzy, to prawda, z moim narzeczoną naprawdę dobrze zarabiamy, ale nawet na wakacje wyjeżdżamy najczęściej na Mazury. Trudno to wytłumaczyć. Dobrze mi tu i to jest moje miejsce. Nie wyjechałabym, nawet gdyby było mi źle... Może również dlatego, że bałabym się?* – Basia odwraca głowę i zamyśla się na chwilę. Patrzy przez szybę kawiarni. Po chwili zwraca się do mnie: – *Wiesz, podziwiam ich. Tę całą emigrację. Ludzie wyjeżdżają z Polski od wielu, wielu lat. Nie wiem dokładnie, od kiedy, ale nie ma miejsca na świecie, gdzie nie byłoby Polaków. Chyba.* – Śmieje się, ale po chwili poważnieje. – *Trzeba być odważnym, żeby zostawić tu wszystko, wyjechać do obcego kraju i zaczynać wszystko od nowa. Naprawdę trzeba być odważnym i ambitnym. Do odważnych świat należy, nie? Takie przysłowie jest. Może jestem odważna, ale nie aż tak. Naprawdę ich podziwiam.*

Odpowiedzialni

– *Dla mnie to normalne, że wyjeżdżają z Polski do Anglii, Niemiec, Austrii czy gdziekolwiek* – twierdzi Mariusz, trzydziestokilkulatek, ciągle w ruchu. Pracoholik. Prowadzi działalność gospodarczą albo zakłada firmy, a jak idzie źle, to szuka pracy na etat albo na umowę, i tak w kółko. Nawet teraz cały czas kręci się

na barowym stolku i kopci papierosa za papierosem. – *Wiesz, kto emigruje? Ludzie odpowiedzialni. Odpowiedzialni za swoje życie i za swoje rodziny. Tak to widzę. Skoro tam, a nie w Polsce, mogą zapewnić lepszy byt swojej rodzinie, to właśnie tak robią. Ja dużo pracuję i dlatego moja rodzina żyje spokojnie. Ale zapewniam cię, jeśli coś się sknoci i nie będę już mógł zarabiać tyle, co teraz, pakuję manatki, wyjeżdżam za granicę, znajduję pracę, dom, ściągam rodzinę. Odpowiedzialność i lojalność to moje cechy. Jak widać, także i w Polonii, mój drogi.* – Dźga mnie palcem w pierś. Zauważam, że palenie tyłu papierosów nie jest zbyt odpowiedzialne. – *Rzucę, już niedługo* – zapewnia.

Dezerterzy

– *Emigranci to dezerterzy* – twierdzi mój następny rozmówca, Piotr. Powinienem się spodziewać takich słów od niego. Jednak trochę mnie zaskakuje, gdy od razu wysuwa taki osąd. Fakt, jest niezwykle pewny siebie, dumny, młody i ambitny. Ojczyznę kocha ponad wszystko, tak mówi. Właśnie kończy studia inżynierskie i udziela się w młodzieżówce – partii, którą popiera. – *Nasze miejsce jest tutaj. To jest nasz kraj i nasza ziemia. Nasi ojcowie i dziadowie przelewali za nią krew. Zapłaciliśmy bardzo wysoką cenę za wolność i nasz kraj. I teraz co, jak coś ci się nie podoba, to najłatwiej prysnąć za granicę, prawda? Najtrudniejsze, to zostać tutaj i zmieniać kraj, zmieniać swoje otoczenie, zmieniać ludzi. Budować lepsze jutro. Pracować dla kraju, pomnażać jego bogactwo, zmieniać państwo tak, by było coraz lepsze. Zmagać*

się z przeciwnościami losu dla przyszłych pokoleń. To jest nasz obowiązek! Prysnać zawsze najłatwiej. Dlatego uważam, że emigracja to banda dezertorów. I zdrajców. – Dodaje dobitnie.

Zaczynam protestować. Mówię, że to bardzo niesprawiedliwy osąd, że nie zna powodów wyjazdu wielu ludzi, że tak nie można nikogo obrażać i że tu nikt nikogo i niczego nie zdradził. – *Tak uważasz?* – Widzę błysk w jasnych oczach Piotra. – *Najwięcej Polaków na emigracji żyje w Ameryce. Tam pracują, płacą podatki, głosują w wyborach, czyli budują USA i wspierają rząd. Amerykański rząd, który nas zrobił w konia z tarczą antyrakietową, oszukał przy pakiecie offsetowym, wizy zniósł wszystkim naokoło, a nam nie, który guzik dał za pomoc w Iraku i Afganistanie, a teraz jeszcze poucza polski, demokratyczny rząd, co ten ma robić! Co z tym fantem robi nasza cudowna amerykańska Polonia? Nic! Dla mnie to współudział.* Zaczynam mówić, że Polonia jest mocno związana z krajem, że dba o interesy Polski, ale Piotr wstaje i wychodzi, mówiąc, że się spieszy.

Wykształceni

– *Wiesz, kiedyś było tak, że ludzie wyjeżdżali, aby się dorobić. Po wielu latach bardzo często wracali, czasem*

bogatsi, czasem nie. Ale za to z bagażem doświadczeń, po przygodach. Wracali, bo bardzo mocno tęsknili za Polską i tu chcieli dożyć ostatnich dni. Na ziemi przodków. Takie to romantyczne było. – Dorota uśmiecha się. Jest rehabilitantką, prowadzi własną praktykę, ma mnóstwo pacjentów i nie narzeka na brak pracy. O emigracji nie myśli, na razie, jak zastrzega. Ale wielu jej znajomych wyjechało. I powodzi się im doskonale. – *Polska emigracja to ludzie różnego sortu, nie ukrywajmy. Są wśród nich i czarne owce, ale zdecydowana większość to poczciwi, dobrzy ludzie. Ciężko pracują, czasami na niższych stanowiskach niż ich kwalifikacje, ale nie marudzą. Wspierają bliskich w kraju, przestrzegają prawa, asymilują się, zakładają rodziny, biorą udział w lokalnych przedsięwzięciach, udzielają się społecznie, są pracowici, solidni, pomocni.* Słucham jej uważnie, notuję i pytam, czy jest tego wszystkiego pewna. – *Oczywiście. Wielu moich przyjaciół i znajomych wyjechało. Jesteśmy w kontakcie, odwiedzamy się. Obserwuję ich i jestem zdumiona! Te wszystkie stereotypy, w które wierzymy tutaj, w kraju, że Polacy to głównie nadają się „do bitki i hulanki”, są nic nie warte. Nasi emigranci są wykształceni, solidni, nowocześni. Jestem dumna z mojego pokolenia.*

Niedorajdy

– I po co to było wyjeżdżać, panie redaktorze? I co oni tam mają? – mówi z kolei pan Stanisław, grubo po sześćdziesiątce. Od kilku lat jest na emeryturze, ma dużo czasu i jak mnie zapewnia, bardzo uważnie śledzi wszystkie wydarzenia w kraju i za granicą. – Wyjeżdżają, bo im się wydaje, że tam kraina miodem i mlekiem płynąca. A potem widzą, jak jest naprawdę, i zaczyna się płacz. – Rozkłada ręce. Pytam, o co dokładnie mu chodzi. Pan Stanisław od razu przechodzi do sedna: – Słyszał pan, jakie regulacje przeformułował angielski premier? Skończą się zasiłki dla dzieci emigrantów. Naszych też. Przeliczyli się! – Złośliwie chichocze. Usiłuję mu wytłumaczyć, że tam mało kto żyje z socjalnych dodatków, a akurat nasi rodacy mają w krajach UE opinię bardzo dobrych pracowników. – Ja tam, panie, uważam, że za granicę to niedorajdy życiowe jeżdżą. Bo jakby byli obrotni, to i tutaj biznes by zrobili. I są łatwowierni, wie pan? Tam im obiecują wygodne życie, pensje wysokie i ładne domy. A co mają? Pracy jak rodowity Niemiec, Francuz czy Austriak nie dostaną. I zawsze będą wytykani, jako ci obcy. A teraz jeszcze ta cholerna Merkelowa im na głowy muzułmanów ściągnęła! Widział pan, co się w Niemczech działo? A wie pan, że nasze rodaczki w Szwecji to boją się same po ulicach chodzić? To ja się pytam, po co było wyjeżdżać! Głupota to, i tyle. – Macha ręką. Pytam, co robił i czy był na tyle obrotny, by się dorobić. Znowu macha ręką. – Panie, ja uczciwie pracowałem całe życie. Kokosów nie było, ale też i wiele mi nie trzeba. Jakies tam wyjeżdżanie na saksy to nie dla mnie, to niepotrzebne. Ja, panie, tutaj rzetelnie pracowałem jak trzeba. Dzieci odchowane i na swoim. – Uderza ręką w stół. A gdzie dzieci? – A pojechali, panie. Emigracji im się zachciało! Głupie to, i tyle!

Emigrujesz – nie głosujesz!

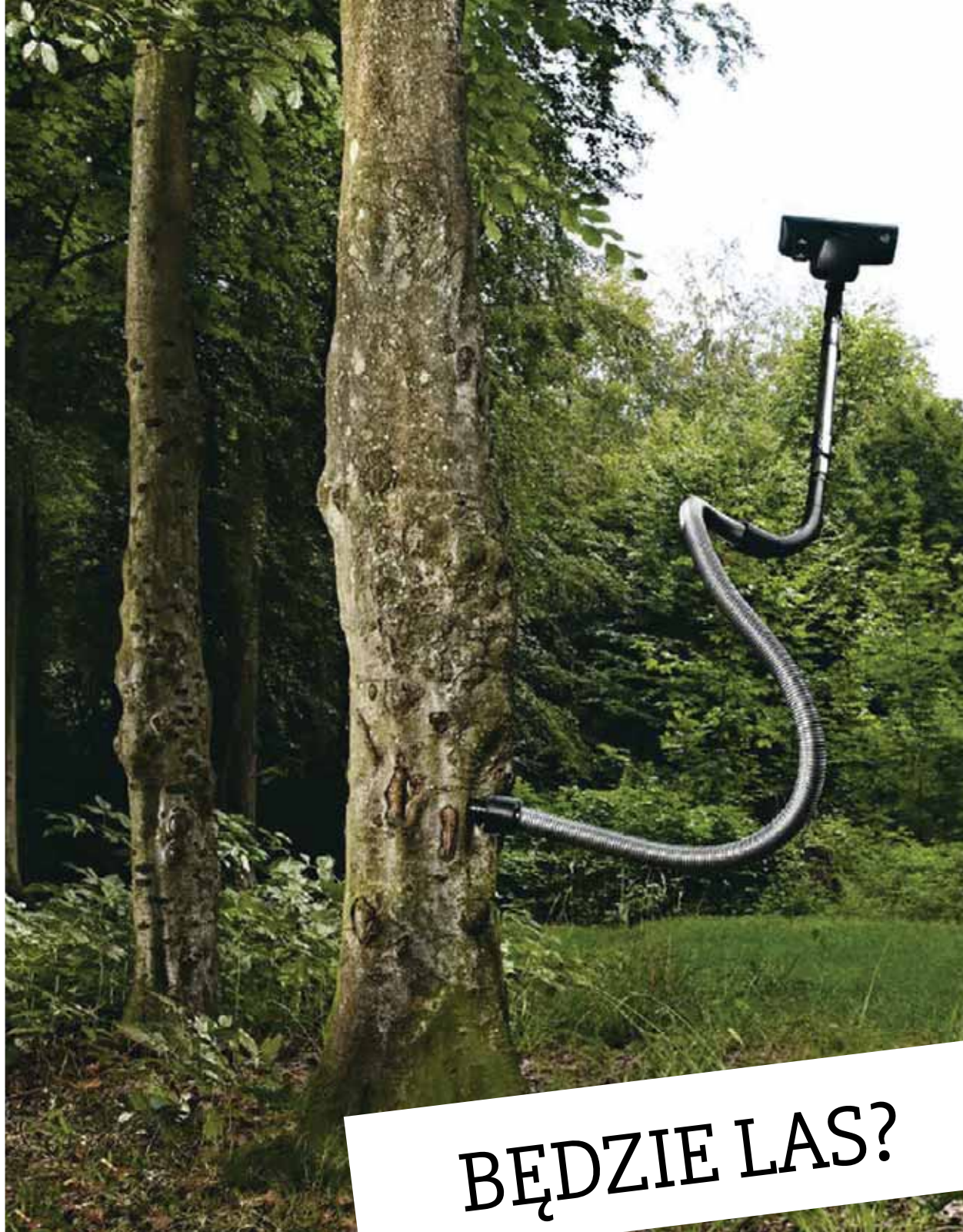
W zupełnie innej sprawie wpadam do urzędu miasta i natykam się znowu na Piotra. Jest z żoną. Niewysoka blondynka z miłym uśmiechem. I spokojem bijącym z oczu. Pytam, czy ma takie samo zdanie o emigracji, co Piotr. – Oczywiście. Jak możesz budować Ojczyznę gdzieś daleko? Jak możesz potem mówić, że jesteś z niej dumny, skoro nic do niej nie wniosłeś? Po prostu uciekłeś. A kim będą twoje dzieci? Czy jeszcze Polakami, czy może Irlandczykami, Włochami, Austriakami, może Norwegami? Kto ma budować Polskę i jej przyszłe pokolenia? – mówi bardzo spokojnie. Wtrąca się Piotr: – Myślałem o naszej rozmowie i chcę jeszcze coś dodać. I bardzo chcę, byś to napisał. Otóż uważam, że polski rząd powinien zabrać emigrantom prawo wyborcze. Głosują w wyborach państwa, w którym żyją. I to jest OK. Ale jeszcze głosują w polskich wyborach i to już nie jest w porządku. A wiesz dlaczego? Bo

oni sobie dalej żyją w Anglii czy Danii, a my ponosimy konsekwencje ich wyborów. Mieszkasz w Polsce, to głosujesz. Nie mieszkasz, wara od urny. Głosują, a nie mają pojęcia, co się dzieje w kraju – dodaje stanowczo. Zaznaczam, że dzięki globalizacji i nowoczesnej technologii Polak żyjący gdziekolwiek na świecie jest dobrze zorientowany, bo ogląda wiadomości TV albo czyta gazetę w Internecie. – Media głównego nurtu kłamią – ucina Piotr.

Nasza wizytówka

– I jak? Zaskoczony? – pyta Paweł i uważnie przygląda się szklance z piwem. Siedzimy w jednym z barów na sopockim „Monciaku”. Paweł trzyma obok siebie laptopa, bo ma najbardziej komfortową pracę na świecie. Jest administratorem serwerów pewnej amerykańskiej firmy i może wykonywać swoje obowiązki z dowolnego miejsca pod warunkiem, że jest tam sieć. Właśnie opowiadał mu o przeprowadzonych rozmowach. – Nie, nie jestem zaskoczony. Wiesz, co Polak, to opinia – mówię i kładę na stoliku swój magnetofon. Paweł kiwa głową. – Jeśli mógłbym coś dodać – zawiesza głos. – Wal. – Włączam nagrywanie. – Coraz więcej ludzi traktuje emigrację nie jako dramatyczną decyzję czy też szansę na lepsze życie, ale jako normalny etap życia. Na przykład, myślą tak: skończę dobrą, polską politechnikę, wyjadę na staż do Belgii, potem zacznę pracować dla Tesli, a po kilku latach przeniosę się do Doliny Krzemowej, gdzie założę własną firmę, a gdy będzie już doskonale prosperować, otworzę jej oddział w Polsce. Takich ludzi jest coraz więcej i już działają. To też najlepsi, najbardziej wartościowi Polacy. Ale każdy nasz rodak coś wnosi, i do kraju, w którym żyje, i do swojej Ojczyzny. Tego nie da się rozdzielić. Bo zobacz – wypija łyk piwa – pracują w Austrii czy Holandii, płacą tam podatki, zakładają firmy, prowadzą różne działalności, ale... pokazują też, samym sobą, jaka jest Polska, pokazują naszą kulturę i zwyczaje, pokazują to, że jesteśmy częścią tej właśnie zachodniej cywilizacji od wieków, mimo że wujciowie Hitler i Stalin chcieli inaczej. – Uśmiecha się złośliwie, ale szybko poważnieje. – To jest bardzo istotne. Dbają o historię. O prawdę. No bo kto protestował pierwszy przeciwko „polskim obozom”? No kto? – pyta, ale odpowiedź doskonale zna. – Z ludźmi wszędzie jest tak samo. Wyrabiają sobie opinię od razu, po pierwszym kontakcie z człowiekiem z innego kraju, z innej kultury, innej religii. I wiesz, co sobie właśnie pomyślałem? Nasza emigracja to nasza wizytówka. Stylowa, porządna, klasyczna. Budząca zaufanie. Spokojna i dobra. Można na nią liczyć. To nasza najlepsza wizytówka.

Sławomir Walkowski, Polonika nr 253

BĘDZIE LAS?

*Nie było nas, był las,
nie będzie nas, będzie las.*

Lasy mają duży potencjał, by przyczynić się do dobrych rozwiązań klimatycznych. Najbardziej aktualnym problemem jest zatrzymanie emisji dwutlenku węgla z kopalnianych źródeł energii. Las wiąże dwutlenek węgla w drzewach, oczyszcza powietrze ze szkodliwych cząstek i pomaga regulować temperaturę gleby. Jeden hektar lasu iglastego

w ciągu 60 lat wiąże 440 ton CO_2 . Odpowiednio las bukowy wiąże 400 ton, a las dębowy 340 ton. Lasy działają jak odkurzacz, który wyciąga CO_2 z atmosfery. Drzewa do wzrostu potrzebują CO_2 , światła słonecznego i wody. Gdy CO_2 jest wchłaniany przez drzewa, przekształca się w celulozę, więc drzewo rośnie, i w tlen, który jest uwalniany do atmosfery.

ry. Proces ten jest nazywany fotosyntezą. Dlatego lasy mogą pomóc rozwiązać problemy klimatyczne na świecie – uznali eksperci z Panelu Klimatycznego ONZ, IPCC, w opublikowanym w 2018 r. raporcie.

W Danii lasy zajmują 14% powierzchni kraju. Duński parlament – Folketing w 1989 r. uchwalił, że do roku 2100 powierzchnia lasów ma zajmować 25%. Aby osiągnąć ten cel należy co roku sadzić 5.500 hektarów lasów. Odpowiada to powierzchni 10.000 boisk piłkarskich. Naukowcy obliczyli, że obecnie w Danii lasy magazynują 140 milionów ton CO₂. Jest to cała duńska emisja CO₂ w ciągu 2 lat.

Do 20% wzrostu CO₂ w atmosferze jest spowodowane wycinką lasów. Innymi słowy – poprzez odtworzenie wyciętych lasów 20% problemu klimatycznego zostałoby rozwiązane. Aż 15% całkowitego obciążenia klimatycznego spowodowane jest dzisiaj przez materiały budowlane. Dlatego potencjał zmniejszenia emisji jest duży, jeśli np. wymieni się beton na drewno.

W Danii co roku wycina się około 3,6 miliona metrów sześciennych drewna. 58% z tego wykorzy-

stywane jest do wytwarzania energii w elektrowniach i na drewno opałowe. Z reszty (42%) produkuje się meble, materiały budowlane i papier. Sadzi się więcej lasów niż wynosi wycinka. 58% duńskich lasów to lasy liściaste, a 42% to lasy iglaste.

W najbliższym czasie w Danii zostanie posadzonych niemal milion drzew dzięki telewizyjnej zbiórce. Łącznie w charytatywnej akcji na szczytny cel zebrano kwotę odpowiadającą 2,4 mln euro. Zbiórka pieniędzy odbywała się podczas *telethonu*, czyli publicznej akcji charytatywnej, podczas której pozyskuje się fundusze na różne cele. Duńska telewizja TV2 po raz pierwszy emitowała na żywo licytację, która trwała dwie i pół godziny.

To pozytywny sposób, żeby zainspirować ludzi, pokazać, jak można w inny sposób, małymi działaniami zmierzyć się z klimatycznym kryzysem – powiedział Kim Nielsen, założyciel fundacji „Growing Trees Network Foundation”. To ekscytujące, że duńska telewizja TV2 po raz pierwszy pokazała charytatywną zbiórkę przeznaczoną na poprawę klimatu.

I choć zebrano nieco mniej środków niż zamierzano, i drzew zostanie posadzonych nieco mniej, bo prawie milion (a dokładnie 914.233 drzewa), to jest to dobry wzór dla innych, żeby aktywnie włączyć się w ochronę naszej planety.

Relacjonowana przez telewizję zbiórka odbywała się w Gissfeld Klosters Skove na Zelandii, godzinę jazdy samochodem na południe od Kopenhagi. Jest to las w rejonie starego klasztoru. Wiosną oddano tam do użytku wieżę widokową w postaci spiralnie wijącego się drewnianego podestu w ażurowej konstrukcji o kształcie klepsydry. Zbudowana przez duńską pracownię projektową wieża ma 45 m wysokości, a z podestu długiego na 900 m można podziwiać wierzchołki drzew i malowniczą okolicę ze wzgórzami i jeziorami.

Roman Śmigielski

**Las codziennie się
zmniejszał, ale drzewa
z uporem głosowały na
siekierę, bo miała
uchwyt z drewna.**

WYBORY NIEZUPEŁNIE WYBOROWE

Wygląda na to, że wyborczych wrażeń jesieni 2019 długo nie zapomnimy. Wybierają: Polonia, Dania i Brytania, by ograniczyć się do tych trzech, naszym rodakom najbliższych. Pisząc te słowa pominiemy, na razie, nadciągający elekcyjny „cud na Wisłę” i wymykającą się wszelkim prawom logiki, akrobatykę Westminsteru – „matki wszystkich parlamentów” – brylującą nad Tamizą.

Dodajmy tylko mimochodem, że cuda nad Wisłą to niemal chleb powszedni, czego świadkami byliśmy w dniach wrześniowej rocznicy. Oto jeszcze w piątek przyjazd głowy światowego mocarstwa był ogłaszany wydarzeniem tysiąclecia, a już w najbliższy „świętek” okazało się, że przybycie wice-głowy mocarstwa jest epokowym sukcesem, jako że z rozsądnym zastępcą łatwiej się można dogadać.

Nad Sundem jest już „po harapie”, a przydługa przerwa wakacyjna, owe cztery miodowe miesiące koalicji, pozwoliła tryumfującej lewicy rozkoszować się zwycięstwem i zapomnieć o parlamentarnych realiach, że w miarę rozsądni Socjaldemokraci (25% mandatów) niewiele mogą bez pomocy trzech „młodszych braci”: czerwonego, bardziej czerwonego i radykalnie czerwonego! Przypomnijmy, że oficjalna nazwa tych ostatnich to: *Radikale Venstre* czyli Lewica Radykalna!

Lewicowy zawrót głowy od sukcesów przypominał czasy skandynawskiej, hippisowskiej młodości. Uleczy my cały świat, pouczymy ludzkość, udowodnimy, że cuda są w zasięgu ręki, że nie ma rzeczy niemożliwych! Przypominają się kpiny z czerwonych proroków, co to ponoć potrafią jedną koronę wydać dwa razy, a 101% podatku ściągać także z „burżuazji” – właściciela zadłużonego domku na przedmieściu i zardzewiałej limuzyny typu „garbus”.

Przyznajemy, że tegoroczne hasła wyborcze były nieco bliższe ziemi: Otwórzmy granice, zabezpieczmy na wieki „dodatek integracyjny”, zostawmy w spokoju małżeństwa z nieletnimi i nie kwestionujmy wieku nieletnich (?) azylantów. A jeśli „nowi Duńczycy” nie chcą podać ręki burmistrzowi, który im wręcza duńskie obywatelstwo, zaakceptujmy to z głębokim pokłonem lub zgola padnięciem na kolana.

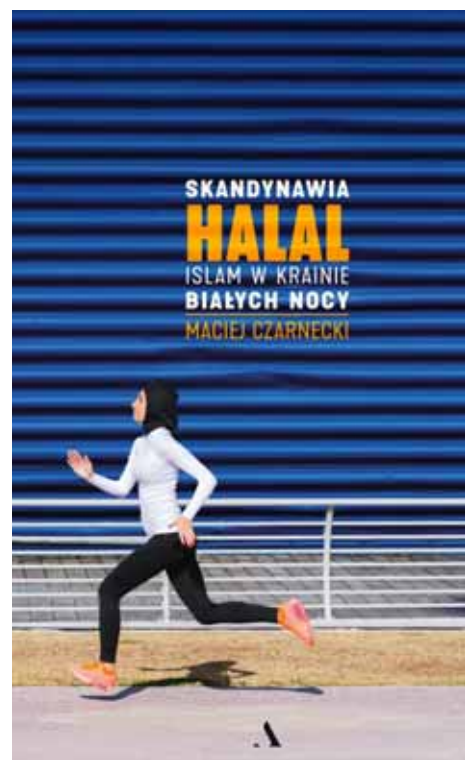
Kto wie, może doczekamy się programowego zawołania: „Przekształćmy Danię na Christanię” lub propozycji budowy mostu przez Morze Śródziemne. Nie

musi być nawet zbyt drogi – wszak będzie jednokierunkowy... Bywają wszakże cienie i rysy na lakierze. Ot choćby najnowsza sensacja: Jacyś bliskowschodni bojownicy dostali ponoć od duńskiego państwa 800 milionów koron. Rzecz sama w sobie miła i sprawiedliwa, ale skandalem okazał się fakt, że naruszyli narodową świętość: nie zapłacili *MOMS-u* (VAT-u)!!

No ale jest nadzieja i światło w tunelu, zwłaszcza dla polskich czytelników. Oto z radiowej recenzji książki polskiego reportera Macieja Czarneckiego pt. „Skandynawia HALAL”, dowiedzieliśmy się, że osławione lub raczej złośliwie pomawiane dzielnice Malmö i Sztokholmu na swą reputację nie zasługują. Okazało się mianowicie, że największym niebezpieczeństwem w *Rosengården* (dzielnica Malmö) była jakaś Szwedzka blond-rowerzystka która wpadła na życzliwego badacza z Lechistanu... Dodajmy, dla sprawiedliwości, że opinia polskiego reportera nie odbiega zbyt od linii przyjętej przez duńskie, państwowe radio i telewizję. W ich niezwykle wyważonych i oszczędnych doniesieniach z drugiej strony Sundu, ale także i z Danii, zdarzają się czasem „godne potępienia wydarzenia, wypadki i akty wandalizmu, niekiedy nawet przy użyciu środków wybuchowych, ale są one dziełem: mieszkańców, ludzi, sąsiadów, czasami nawet członków band młodzieżowych lub nieznanymi sprawców”. No i że policja wszczęła energiczne śledztwo!

Krótko mówiąc, wszystko w normie, żyć, nie umierać. Ale może raczej robić to w bezpiecznym oddaleniu od *Rosengården* (Różanego Ogrodu). A tak na marginesie, to przypomina się powiedzenie byłego duńskiego premiera Ankera Jørgensena, że wprowadzie pędzimy prosto do przepaści, ale nie należy biadolić, bo siedzimy w pierwszej klasie!

Adam be

LETNI FESTIWAL OPEROWY W KOPENHADZE

Kopenhaga latem to miasto, gdzie na froncie muzyki poważnej dość dużo się dzieje, mimo że państwowe instytucje pauzują. Kto chciałby zobaczyć klasyczne przedstawienie operowe, baletowe, na scenie Teatru Królewskiego, będzie niestety musiał się zadowolić zobaczeniem budynków z zewnątrz, wykupieniem biletu na zwiedzenie teatrów lub wybrać się na prowincjonalną produkcję jakiegoś lokalnego musicalu śpiewanego po duńsku. Koncerty symfoniczne przenoszą się do lunaparku *Tivoli* w samym centrum miasta, gdzie tłoczy się od turystów, a bilety wstępu mogą niejednego odstraszyć.

Za to miasto pełne jest festiwali, z których większość odbywa się w centrum miasta, w atrakcyjnych wnętrzach lub na wolnym powietrzu. Przy czym sporo jest darmowych imprez. Wszystkie te atrakcje, wspierane przez radę miejską, mają sporą ilość prywatnych sponsorów. Na początku lipca miasto rozbrzmiewa jazzem – festiwal trwa prawie dwa tygodnie i zjeżdżają się na niego mię-

dzynarodowe zespoły. Przez całe lato odbywają się festiwale organowe w kościołach śródmieścia, natomiast koncerty festiwalu muzyki kameralnej mają miejsce w aulach instytucji lub w oranżerii parku *Frederikberg Have*.

Na początku sierpnia ma miejsce bardzo popularny festiwal operowy, *Copenhagen Opera Festival*, w tym roku jest to jego 10 edycja. Festiwal cieszy się ogromnym powodzeniem wśród mieszkańców miasta. Każdego dnia odbywa się po kilka imprez równocześnie, niektóre płatne, ale jest też bardzo wiele darmowych, odbywających się na wolnym powietrzu. Festiwal zaskakuje swych widzów, ale są też tacy, którzy dokładnie śledzą rozkład imprez w internecie i zjawiają się w odpowiednich miejscach. Wielkim powodzeniem cieszy się rokrocznie przejazd kanałami tak zwaną „łodzią operetkową”. Łódź płynie trasą turystyczną po porcie i kanałach miasta, a śpiewacy występują w kostiumach, w scenach ze znanych operetek. Ci, co znają (lub wysledzą w internecie) trasę,

mogą czekać na nabrzeżu w odpowiednich miejscach, gdzie łodzie zatrzymują się na dłużej.

Imprezy pod wspólnym tytułem „opera na rowerze”, odbywają się w różnych lokalizacjach, śpiewacy przyjeżdżają na rowerze i odjeżdżają na dalsze śpiewanie. Oczywiście jest grupa, która jedzie za nimi, jako że Kopenhaga to miasto, gdzie każdy ma rower i gdzie większość używa go na codzień. Inna, przemierzająca się w tym roku impreza, to „*Tour de Bohème*”, gdzie „Cyganeria” Pucciniego grana jest w różnych punktach miasta: w nieczynnych już halach stoczni, w porcie, w kafejkach, na placach i w historycznych wnętrzach. To, co odgrywa się na wolnym powietrzu, jest darmowe, części w lokalach – za biletami, ale można je też oglądać w różnych punktach miasta w transmisji na żywo, na ekranach.

Recitale znanych śpiewaków są zazwyczaj płatne i odbywają się w renesansowym budynku kopenhaskiej giełdy. Tam też mają miejsce *masterclasses* prowadzone przez znanych pedagogów. Każdy dzień rozpocząć można od wspólnego śpiewania na wolnym powietrzu. Ten specyficzny fenomen duńskiej kultury, zbiór ponad 700 tak zwanych „pieśni powszechnych” zebranych w jednym śpiewniku, zawsze cieszył się wśród Duńczyków wielką popularnością – obecnie, po okresie stagnacji, przeżywa swój prawdziwy renesans.

Dzień w dzień odbywają się też w ramach festiwalu tak zwane „koncerty intymne”, darmowe, w parkach i na specjalnych scenach, są to nie tylko koncerty wokalne, ale też recitale instrumentalne. Darmowy był też koncert inauguracyjny – na placu wśród budynków będących dawniej halami skupu i hurtu mięs, odegrano „Rusalkę” Dworzaka w wykonaniu słowackiej opery narodowej pod dyрекcją Olivera von Dohnányego.

W plenerze, w amfiteatrze kopenhaskiego przedmieścia Hedehusene, wystawiana jest „Carmen” Bizeta, w Muzeum Robotniczym w centrum miasta rzadko grywana jednoaktówka duńskiego kompozytora Hakona Børresena (1876–1954) „Królewski gość” z roku 1919, a w budynkach dawnej rzeźni grana jest nowa wersja „Don Giovanniego” Mozarta. Punktem charakterystycznym dla prawie wszystkich przedstawień jest fakt, że biorą w nich udział śpiewacy będący na progu zawodowej kariery, nazwiska może jeszcze nie znane publiczności dzisiaj – ale jutro należy do nich.

W ubiegłym roku podczas festiwalu doliczono się ponad 40.000 widzów (nie licząc tych przypadkowych „złapanych” w mieście podczas „impresz ruchomych”). W tym roku rekord ten na pewno zostanie pobity.

Eva Maria Jensen

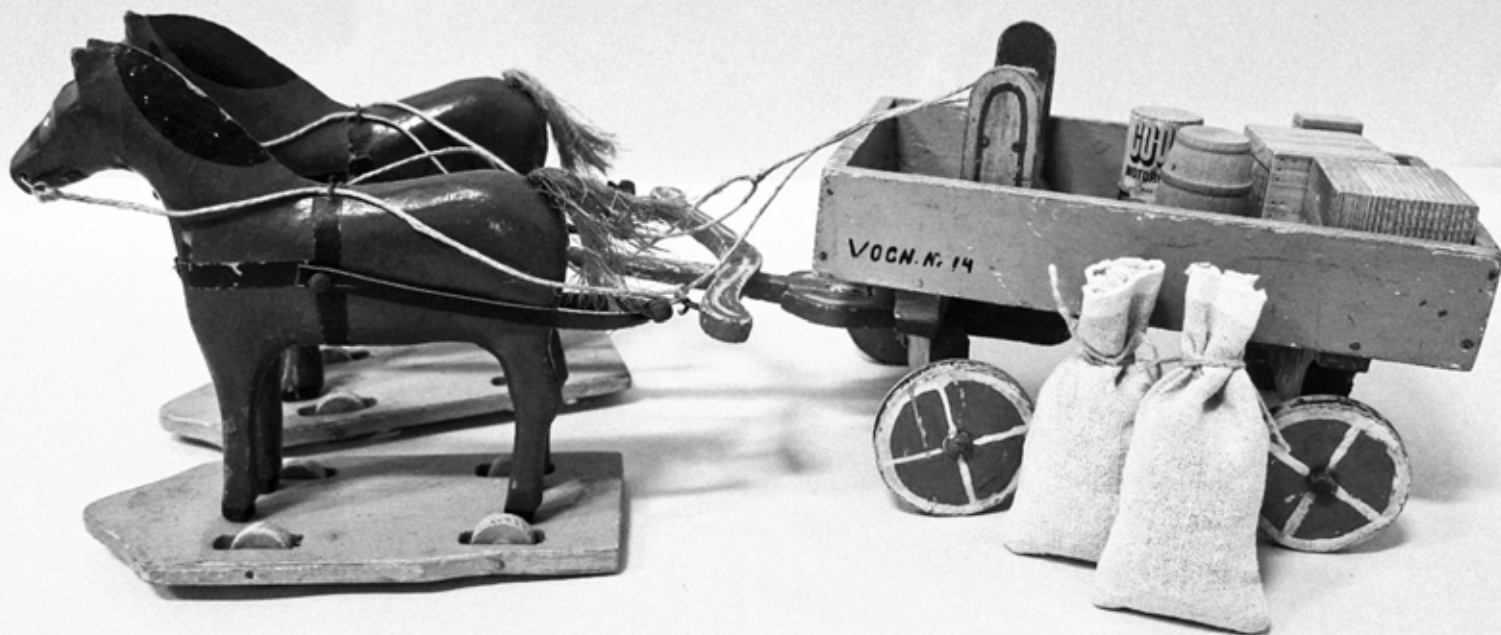
Z CIUPY POD CHOINKĘ

Produkcja zabawek w więzieniach jest zjawiskiem charakterystycznym dla Danii. Na początku XX wieku na terenie Królestwa Duńskiego działało zaledwie 9 manufaktur zabawek. Zatrudnienie więźniów w przemyśle zabawkarskim nie tylko dawało zajęcie i fach. Wzrost produkcji zaspokajał rosnący popyt na zabawki i umożliwiał rozwój rodzimego biznesu.

Mijając dziś witryny sklepów z zabawkami trudno uwierzyć, że 100 lat temu w ojczyźnie klocków Lego działało tylko 9 firm produkujących zabawki. Były to małe zakłady pracy, które łącznie zatrudniały zaledwie 25 osób, w tym 16 rzemieślników bezpośrednio zaangażowanych w produkcję. Większość zabawek sprzedawanych wówczas w Danii pochodziła z Niemiec.

Nadzieją na zaspokojenie rosnącego popytu było wyszkolenie i zaangażowanie więźniów do produkcji zabawek. W 1905 roku weszła w życie ustawa nakładająca obowiązek pracy na osoby przebywające w zakładach karnych. Pionierem i pomysłodawcą przedsięwzięcia był inspektor więzienny w Więzieniu Zachodnim (*Vestre Fængsel*) – Stener Frederik Grundtvig (wnuk Nikolaia Frederika Severina Grundtviga – duńskiego pisarza i poety, protestanc-

kiego pastora i teologa, historyka, filozofa, nauczyciela, polityka. NFS Grundtvig pamiętany jest głównie jako autor duńskich psalmów, założyciel słynnych Uniwersytetów Ludowych.).

Przedsiębiorstwo ruszyło z kapitałem zakładowym wynoszącym 7 koron. Niewielka grupa więźniów, którzy ukończyli odsiadkę, weszła na podbój rynku, lecz ich więzienny interes nie odniósł sukcesów. Znaczący wpływ na rozwój współpracy przemysłu zabawkarskiego z więziennictwem miał Otto Larsen, który w 1916 stanął na czele założonej przez siebie Duńskiej Fabryki Zabawek S.A. (A/S Dansk Legetøjsfabrik). Firma znacznie zwiększyła obroty i zamówienia na pracę więźniów wzrosły, ale nadal miała trudności, by zdominować wąski rynek. Paradoksalnie dopiero II wojna światowa, pozbawiając konkurencję zasobów, stworzyła lepsze warunki rozwoju firmy.

Zabawki produkowane w więzieniach na zamówienie Dansk Legetøjsfabrik słynęły z wysokiej jakości. Kluczem do sukcesu przedsięwzięcia były: dobra znajomość rynku, potrzeb konsumentów, zmieniające się gusta oraz strategiczne działania szefa zarządu firmy, Richarda Mandemarka.

Produkcja drewnianych zabawek w Więzieniu Zachodnim dla Duńskiej Fabryki Zabawek zakończyła się w czerwcu 1977 r. Drewniane zabawki nie mogły konkurować z produkowanymi masowo zabawkami z tworzyw sztucznych. Ponadto wielu więźniów wołało uczestniczyć w edukacji zamiast produkować zabawki.

Fængselslegetøj, czyli zabawki więzienne nadal krążą na rynku wtórnym jako przedmioty kolekcjonerskie. Można je nabyć na pchlich targach, *genbrugsgach*, czy dużych targach antyków organizowanych cyklicznie, m.in. w centrum wystawowym Bella Center. Ceny kolekcjonerskich zabawek zaczynają się od około 400 kr. Wartość przedmiotów wyznacza się na podstawie roku produkcji i ich stanu. Wśród najpopularniejszych zabawek znaleźć można zwierzęta zaprzęgowe, wozy, pojazdy samochodowe i koleжки szynowe, a także domki dla lalek z precyzyjnie wykonanymi meblami i wyposażeniem.

Nostalgia za drewnianymi, starannie wykonanymi przedmiotami powraca i dziś świadomi konsumenci coraz chętniej sięgają po rzemieślnicze zabawki z surowców przyjaznych dla środowiska, takich jak drewno, skóra, tkaniny naturalne. Nie bez znaczenia jest też kraj pochodzenia i produkcji nabywanych towarów.

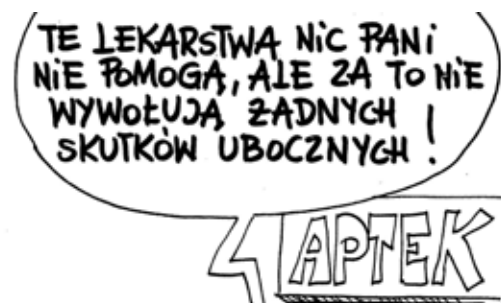
Może zatem, wybierając prezenty bożonarodzeniowe dla swoich pociech, wnuków, siostrzeńców i bratanic czy znajomych dzieciaków, pomyślmy o tym, czy zabawka, która posłuży im kilka lat to starannie wykonany przedmiot rzemieślniczy czy tani plastikowy gadżet, który skończy swój żywot na śmietniku. Bo jeśli to przedmiot „z duszą”, starannie wykonany i zaprojektowany, to za kilkanaście lat ma szansę nabrać wartości kolekcjonerskiej albo przetrwać jako cenna pamiątka z dzieciństwa.

Patrycja Skłodowska-Kocewiał

Przepadł z Krotosem

rysunki współpracującego z „Informatorem Polskim” rysownika z Gliwic p. TADEUSZA KROTOSA

KARPATKA

Składniki

ciasto:

szklanka wody
1/2 kostki margaryny
1 szklanka mąki
5 jajek
1 łyżeczka proszku do pieczenia

krem:

0,5 l mleka
4 łyżeczki mąki ziemniaczanej
3–4 żółtka
3/4 szklanki cukru
1 kostka masła

Zagotować wodę z margaryną, dodać mąkę i parzyć około 2 minut. Przystudzić. Dodawać po jednym jajku i ucierać. Na końcu dodać proszek do pieczenia.

Ciasto podzielić na dwie części. Piec dwa placki w temperaturze 200°C przez około 20 minut – powinny być złocisto-rumiane.

Krem: z mleka, cukru, żółtek i mąki ziemniaczanej ugotować budyni. Ostudzić (część mleka odlać do garnuszka i roztrzepać w nim mąkę ziemniaczaną i żółtka, wlać na drugą część gotującego się mleka z cukrem). Masło utrzeć na gładko, dodawać po łyżce ostudzonego budyniu.

Przełożyć placki. Można posypać cukrem pudrem.

Smacznego!
UŚ

JAKIE KORZYŚCI PŁYNĄ Z DWUJĘZYCZNOŚCI?

Z faktu bycia dwujęzycznym płynie wiele różnych korzyści – zarówno dla samej osoby dwujęzycznej, jak i jej rodziny i otoczenia. Najważniejsze z nich to:

- **korzyści dla rozwoju emocjonalnego**

Zachowanie języka i przyswojenie dziedzictwa kulturowego obojga rodziców odgrywają niezwykle istotną rolę w procesie kształtowania się tożsamości i poczucia przynależności młodego człowieka. Dorastanie w atmosferze poszanowania kultury i języka rodziców jest niezbędne dla samoakceptacji i budowania pewności siebie.

- **utrzymanie więzi rodzinnych**

Znajomość języka dziedziczonego pozwala dziecku utrzymać bliski kontakt z dziadkami, rodziną i przyjaciółmi w kraju.

- **korzyści dla rozwoju intelektualnego**

Jak wskazują wyniki badań nad dwujęzycznością prowadzone w wielu zakątkach świata, dwujęzyczne dzieci lepiej niż ich jednojęzyczni rówieśnicy radzą sobie z **planowaniem, myśleniem abstrakcyjnym, wychwytywaniem istotnych informacji, są bardziej kreatywne, łatwiej uczą się kolejnych języków.**

Oczywiście, nie bez znaczenia jest tutaj poziom znajomości obu języków. **Pełne korzyści intelektualne wynikające z dwujęzyczności dziecko czerpie wtedy, gdy oba języki, którymi się posługuje, są rozwinięte do poziomu porównywalnego do poziomu jego jednojęzycznych rówieśników.**

- **korzyści dla rozwoju społecznego i kulturowego**

Dzieci posługujące się biegle dwoma językami łatwiej odnajdują się w różnych sytuacjach społecznych i potrafią analizować rzeczywistość z różnych **perspektyw kulturowych**. Są w stanie lepiej zrozumieć kultury, których językami się posługują.

Postrzeganie świata przez osobę dwujęzyczną jest w naturalny sposób bogatsze.

- **korzyści ekonomiczne**

Znajomość dodatkowych języków często niesie ze sobą również korzyści zawodowe i finansowe – szerzej otwiera się rynek pracy. Ponadto osoby dwujęzyczne, jak już wspomniano, łatwiej uczą się kolejnych języków, co stwarza im dodatkową przewagę nad osobami jednojęzycznymi.

- **korzyści i zdrowotne**

Wyniki badań prowadzonych od kilku lat jednoznacznie wskazują, że mózg osób wielojęzycznych później się starzeje – później zauważa się u nich oznaki demencji i choroby Alzheimera.

CZY TO PRAWDA, ŻE DZIECI DWUJĘZYCZNE ZACZYNAJĄ MÓWIĆ PÓŹNIEJ NIŻ JEDNOJĘZYCZNE?

Zdarza się, że rodzice dzieci dwu- i trójjęzycznych twierdzą, że ich dzieci zaczynają mówić później niż dzieci jednojęzyczne. Dane statystyczne nie pokazują, by istniała wyraźna tendencja opóźnienia rozwoju mowy u przyswajających równolegle dwa lub trzy języki. Niektóre dzieci – zarówno jednojęzyczne, jak i dwujęzyczne – zaczynają po prostu mówić później niż inne. Jeśli jednak dziecko nie zaczęło budować dwuwyrzutowych wypowiedzi, a skończyło już 2 latka, warto profilaktycznie udać się do logopedy.

Dzieciom dwujęzycznym i trójjęzycznym może nieco więcej czasu zająć opanowanie pewnych struktur gramatycznych języka, ale zwykle szybko doganiają rówieśników. Oczywiście przy założeniu, że stwarza im się odpowiednie warunki do przyswajania obu języków.

JAKIM JĘZYKIEM POWINNI POSŁUGIWAĆ SIĘ RODZICE W DOMU, ROZMAWIAJĄC Z DZIECKIEM?

W przypadku, gdy oboje rodzice/opiekunowie są Polakami – językiem polskim. Kiedy dziecko opanuje pewne pojęcia w swoim pierwszym języku (np. nazwy zwierząt, kolory, liczby), bardzo łatwo dopasuje do nich etykietę (słowo) w języku dominującym danego kraju. Opanowanie gramatyki i słownictwa w rodzimym języku pozwala również dziecku łatwiej rozeznaczyć się w podobieństwach i różnicach między językiem domu a językiem dominującym danego kraju.

W przypadku par mieszanych większość ekspertów zaleca zasadę „**jeden rodzic – jeden język**” (ang. OPOL, *one parent – one language*), zgodnie z którą każdy z rodziców zwraca się do dziecka od początku, używając wyłącznie swojego rodzimego języka. Podejście to uchodzi za najłatwiejsze i najnaturalniejsze. Przy wyborze tej strategii należy jednak dbać o konsekwencję – rodzic nie powinien mieszać języków zwracając się do dziecka.

Do około trzeciego roku życia dzieci powinny przyswoić w możliwie najpełniejszy sposób swój język dziedziczony (bądź języki dziedziczone, jeśli oba są językami mniejszościowymi w danym kraju), ponieważ to ten język znajdzie się na słabszej pozycji, kiedy dziecko rozpocznie naukę szkolną. Warto z pewnością rozważyć uczestnictwo w różnego rodzaju zajęciach dla rodziców z dziećmi lub zajęciach przedszkolnych prowadzonych w języku ojczystym rodzica(-ów).

Czasem pary mieszane, w których jeden z rodziców/opiekunów jest użytkownikiem języka oficjalnego w danym kraju (np. Duńczyk w Danii), decydują się posługiwać w domu językiem polskim. Zakładają wtedy, że wspólnie chcą dać dziecku solidne podstawy języka mniejszościowego, a język oficjalny (w naszym przykładzie – duński) dziecko opanuje poza domem.

Właściwa i przemyślana strategia wyboru języka jest jednym z najlepszych gwarantów pełnej dwujęzyczności.

CZY NIE LEPIEJ, BY RODZIC-POLAK ZWRACAŁ SIĘ DO DZIECKA W JĘZYKU KRAJU DOMINUJĄCEGO, ŻEBY DZIECKU ŁATWIEJ BYŁO FUNKCJONOWAĆ W ŚRODOWISKU POZA DOMEM?

Zdecydowanie nie.

Jest bardzo ważne, by rodzice, zwracając się do dziecka, robili to w języku, który znają najlepiej, w którym czują się najpewniej i w którym w naturalny sposób są w stanie wyrazić wszystkie emocje. Takie podejście zapewnia dziecku prawidłowy rozwój nie tylko językowy, ale też intelektualny i emocjonalny.

Specjaliści w dziedzinie dwujęzyczności podkreślają, że **znajomość języka domu na dobrym poziomie jest niezbędna w sprawnym przyswajaniu języka dominującego danego społeczeństwa**. Dotyczy to opanowania zarówno słownictwa i gramatyki, jak i sztuki czytania, i pisanie.

Jeśli zdecydujemy, że do dziecka będziemy się zwracać w języku dominującym lub gdy zaczniemy języki mieszać, możemy wejść na drogę bez odwrotu. Niewielkie są szanse na to, by po jakimś czasie dziecko ponownie zaczęło rozmawiać z nami w naszym języku ojczystym, skoro do tej pory rozmawiało w języku, którym porozumiewa się również poza domem.

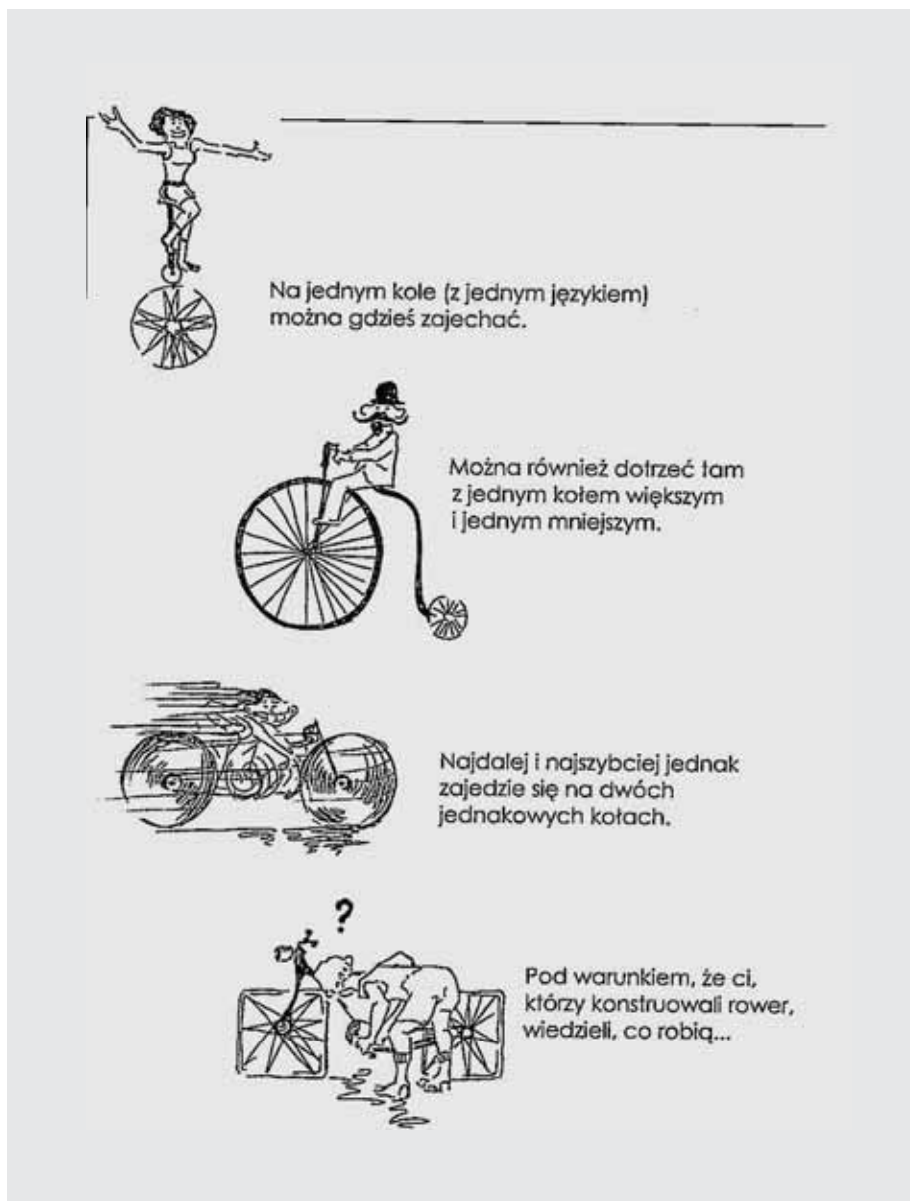
Rezygnując ze zwracania się do dziecka w języku ojczystym i decydując się na używanie wyłącznie języka oficjalnego używanego w danym kraju, odbieramy dziecku szansę na korzystanie z wielu dobrodziejstw wielojęzyczności. Taka decyzja może mieć też poważne konsekwencje dla kształtowania się tożsamości i samoakceptacji młodego człowieka. Powinna nam przyświecać idea integracji, nie asymilacji.

PRZYKŁAD Z ŻYCIA

Nie mamy wspólnego języka

Katarzyna jest samotną matką. Przyjechała z 5-letnią córką, Ewą, do Hiszpanii. Sama po hiszpańsku nie mówiła w ogóle. Zależało jej jednak, by Ewa szybko zasymilowała się z otoczeniem – na różne sposoby zachęcała ją, by jak najczęściej mówiła w języku hiszpańskim i z wielkim podziwem obserwowała szybkie postępy córki.

Dziś Ewa ma 15 lat. Mówi po hiszpańsku płynnie i bez śladu obcego akcentu. Odmawia jednak posługiwania się językiem polskim. Wstydzi się swojego pochodzenia. Jej relacje z matką nie są dobre. Hiszpański Katarzyny wciąż bowiem nie jest na tyle dobry, by mogła w pełni zrozumieć, co mówi do niej córka.

Niewskazane jest również mieszanie języków przez rodzica. Dla prawidłowego rozwoju dziecka niezwykle istotne jest, by w odpowiednim czasie opanowało przynajmniej jeden język. **Miesząc dwa języki, nie mnożymy szans na powodzenie – wręcz przeciwnie – pomniejszamy je.**

Anna Martowicz

FAMILIERETSHUSET, czyli ROZWÓD PO DUŃSKU

*O czym należy wiedzieć,
zanim rozpocznie się sprawę rodzinną w Danii*

W Danii sprawy rodzinne takie jak: separacja, rozwód, prawa rodzicielskie, miejsce zamieszkania dziecka, styczność dziecka z rodzicem, z którym ono nie mieszka, ustalenie ojcostwa i alimenty rozpoczyna się w urzędzie zwanym *Familieretshuset*, a nie w sądzie. Urząd ten ma na celu, z jednej strony, uprościć proces w sprawach rodzinnych i działać relatywnie szybko, z drugiej strony, pomóc obojgu rodzicom znaleźć wspólne rozwiązanie, tak aby rodzice w przyszłości mogli współpracować nad dobrem ich wspólnego dziecka. Nawet jeśli rodzice przeżyli traumę rozstania, najczęściej z winy tego drugiego rodzica, *Familieretshuset* – czasami z pomocą urzędu gminnego – próbuje naprowadzić rodziców na złotą ścieżkę współpracy.

Między innymi dlatego sprawy są dzielone na trzy grupy: zielone, żółte lub czerwone, z czego te czerwone, uważane są za sprawy najbardziej skomplikowane. Pomoc *Familieretshuset* jest dopasowywana do indywidualnych potrzeb. Sukces polega na osiągnięciu przez rodziców współpracy w tym, co jest najlepsze dla dziecka, patrząc z jego perspektywy. W tym celu *Familieretshuset* w centrum swojej działalności stawia dobro dziecka, a nie prawa rodzica.

Tak więc na drugi plan schodzi poczucie sprawiedliwości rodzica, jeśli to poczucie sprawiedliwości zagraża dobru dziecka. Nie jest ważne, kto i dlaczego, ile razy i z kim dopuścił się domniemanej zdrady lub kto kogo obraził. Nie jest ważne, który z rodziców zdobył zawód i ma lepsze dochody, kto ma samo-

chód lub który z nich włada lepiej językiem duńskim. Próby przedstawienia materiału dowodowego przed *Familieretshuset* w celu udowodnienia winy drugiego rodzica, nigdy nie doprowadzą do dobrej współpracy i nie będą przyciągać uwagi *Familieretshuset*. Uwagę *Familieretshuset* będzie przyciągać stopień gotowości i możliwości rodziców do rozwiązywania problemów dziecka.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że dzieci zawsze bardzo przeżywają rozstanie rodziców. Niektóre z nich czują się nawet winne rozpadowi pożycia rodziców. Nie każde dziecko szuka z własnej inicjatywy odpowiedzi na nurtujące je pytania – nie każdy rodzic jest gotowy na to, aby odpowiedzieć na trudne pytania. W następstwie tego w myślach dziecka powstają pytania pozostające bez odpowiedzi, a także niepewność i bojaźń dziecka o to, jak będzie wyglądać jego przyszłość.

Dla małego człowieka sytuacja staje się jeszcze bardziej niewyraźna, jeśli rodzice, bardziej niż nim, są zajęci oskarżeniami wobec drugiego rodzica. Natomiast szczerze rozmowy dziecka z osobą dorosłą, często z osobą neutralną, mogą mu dużo pomóc. Dlatego *Familieretshuset* powołał specjalną jednostkę od spraw dzieci, tj. *Særlig børneenhed* (Specjalna jednostka dziecięca). Ma ona na celu zapewnić dziecku możliwość porozmawiania z osobą dorosłą, pocieszenia, znalezienia odpowiedzi na nurtujące dziecko pytania. Istnieje także możliwość przeprowadzania warsztatów dla dzieci w ich grupie wiekowej. W jednostce są zatrudnieni biegli od spraw dzieci, psycholodzy dziecięcy i pracownicy socjalni. Jednostka pracuje nad włączeniem dziecka w sprawy rodzinne w jak najbardziej dla niego łagodny sposób tak, aby jego głos znalazł się na pozycji centralnej.

Dzieci, nawet te bardzo małe, są wysłuchiwane, natomiast dzieci, które ukończyły 10 lat mają tak zwaną możliwość podjęcia inicjatywy. Dzieci, których rodzice na przykład nie są małżeństwem, a chcą się rozejść, mogą same poprosić *Familieretshuset* o wezwanie rodziców na rozmowę, jak i same mogą otrzymać pomoc od *Familieretshuset*. Urząd może na przykład przeprowadzić spotkanie z rodzicami, którzy nigdy nie byli małżeństwem i którzy nigdy sami nie zwrócili się do *Familieretshuset*. Rozmowa może na przykład dotyczyć stworzenia dziecku dwóch domów, gdzie będzie się czuło bezpieczne, pomóc rodzicom zapanować nad emocjami, tęsknotą, itp.

Jak rozpocząć sprawę w *Familieretshuset*?

Sprawy o separację, rozwód, prawa rodzicielskie, miejsca zamieszkania dziecka, styczeń dziecka z rodzicem, z którym ono nie mieszka, ustalenie

ojcostwa i alimentów rozpoczyna się wypełniając elektroniczny formularz. Należy zalogować się swoim *NemId* (podpisem elektronicznym) na stronie **Familieretshuset.dk** lub **Borger.dk**. Należy wypełnić odpowiedni formularz w języku duńskim lub angielskim. Składając wniosek każdy Polak, który zna realia polskie, powinien zastanowić się nad kilkoma podstawowymi różnicami pomiędzy Polską a Danią.

Wspomnieliśmy już, że w Danii sprawy te rozpoczyna się w *Familieretshuset* a nie w sądzie. Dlatego należy zastanowić się nad tym, czy sprawę rozpocząć w Danii w *Familieretshuset* czy w polskim sądzie. Orzeczenia *Familieretshuset* lub podpisane w *Familieretshuset* ugody, posiadają taką samą moc prawną, co wyroki lub orzeczenia sądowe. Sprawa złożona w *Familieretshuset* zarazem – według reguły głównej – zamyka możliwość złożenia tej samej sprawy w sądzie w Polsce.

W Danii urząd (lub sąd) nie jest zainteresowany szukaniem winnego rozpadu małżeństwa. Dlatego nigdy nie orzeka się o winie. Pełnomocną separację czy rozwód można uzyskać w *Familieretshuset*, jeśli obydwójce małżonkowie są co do tego zgodni. Zapewnia to szybkie rozwiązanie sprawy, bez męczących procesów, w następstwie czego relacje pomiędzy rozwodnikami, którzy po rozwodzie muszą sprawować obowiązki rodzica nad wspólnym potomstwem, rzadziej ulegają zniszczeniu. Zgodni małżonkowie, bez wspólnych dzieci poniżej 18 lat, oczekują na rozwód średnio kilka-kilkanaście dni.

Zgodni małżonkowie, którzy dorobili się wspólnych dzieci i które to dzieci jeszcze są nieletnie, muszą najpierw przejść przez 3-miesięczny okres refleksji. Dopiero po 3 miesiącach, jeśli nadal obydwójce chcą się rozwieść, otrzymują orzeczenie o rozwodzie. Okresu refleksji nie można mylić z separacją.

A co jeśli małżonek/małżonka nie chce wyrazić zgody na rozwód?

W Danii nie można nikogo zmusić do pozostania w stadle małżeńskim (z wyjątkiem 3 miesięcznej refleksji z powodu nieletnich dzieci). Jeśli jednak retoryka urzędnika *Familieretshuset* nie przekonała drugiego małżonka do wyrażenia zgody na rozwód, wtedy sprawę można skierować do sądu. Jeśli i w sądzie małżonek wyrazi sprzeciw, wtedy sąd ogłasza separację. Już 6 miesięcy po ogłoszeniu separacji można wnioskować o rozwód za pomocą formularza *Familieretshuset*. Jeśli małżonek nadal nie chce się rozwieść w *Familieretshuset*, wtedy ponowna wizyta w sądzie rozwiewa wszelkie wątpliwości co do skuteczności przeprowadzenia procesu rozwodowego w Danii.

Bez świadków

Ważną różnicą pomiędzy Polską a Danią jest ponadto fakt, że w Danii w sprawach rodzinnych nigdy nie przesłuchuje się w świadków, co zapewnia małżonkom ochronę ich prywatności. Żadne babcie, ciocie i sąsiadki, koleżanki i inne osoby zainteresowane życiem małżeńskim danej rodziny nie mają możliwości zabrania głosu w sprawie, która odbywa się ściśle poufnie i za zamkniętymi drzwiami. Jedyne poświadczenie, które tak naprawdę jest interesujące dla urzędu (lub sądu), to opinia osób, które z racji wykonywanego zawodu mają do czynienia z dzieckiem, jeśli sprawa dotyczy dziecka. Są to więc pedagodzy w: żłobku, przedszkolu, szkole lub świetlicy. Mogą to także być gminni pracownicy socjalni, czasami lekarz rodzinny, gmina, policja, itp. Z mojego osobistego doświadczenia kandydaci na rozwód, którzy dodatkowo są rodzicami wspólnych dzieci, szybciej przechodzą przez traumę rozvodu i są bardziej podatni na przyszłą współpracę, jeśli ich prywatność zostanie zachowana. Przeprowadzenie relatywnie szybkiego rozwodu bez rozgrzebywania przeszłości rozwodników, oraz chęć rodziców do współpracy nad ustalaniem opieki nad dzieckiem, działa z kolei pozytywnie na psychikę dziecka. W mojej prakty-

ce doszłam do wniosku, że skoro dwoje dorosłych ludzi podjęło samodzielnie decyzje o pobraniu się i wtedy żadne urzędy nie przeprowadzały materiału dowodowego, to ci sami dorośli ludzie są w stanie samodzielnie podjąć decyzje o rozwodzie i żaden urząd lub sąd nie będzie przeprowadzał materiału dowodowego o ich życiu małżeńskim.

Powyższy artykuł nie podaje wyczerpujących informacji o działalności *Familieretshuset*, ani wyczerpujących informacji o prawie rodzinnym. Prawo rodzinne jest skomplikowane, a każda sprawa wyróżnia się indywidualną charakterystyką. W przypadku pytań, najlepiej jest znaleźć odpowiedź w *Familieretshuset* lub u adwokata. Należy wykazać ostrożność w szukaniu odpowiedzi na pytania na forach internetowych lub u osób, które nigdy nie reprezentują klientów w sądach.

Dominika Prokop

Familieretshuset

O autorce artykułu

Duński Adwokat (L) Dominika Prokop: Ukończyła studia prawnicze w 2004 roku w Kopenhadze i od tego czasu specjalizuje się w duńskim prawie rodzinnym, karnym i cywilnym. Od 2015 roku prowadzi własną duńską kancelarię adwokacką.

II Światowe Forum Mediów Polonijnych

*W Krakowie w dniach 26–29 września 2019 r.
odbyło się II Światowe Forum Mediów Polonijnych*

Rola mediów polonijnych w krzewieniu tożsamości Polaków mieszkających poza granicami kraju jest przeogromna. To one integrują Polaków rozsianych po całym świecie, przypominają naszą historię i tradycję, radzą w codziennych sprawach, na które natykamy się na emigracji. Dbają o naszą polskość, bogactwo języka i dumę narodową. Media Polonijne powinny pomagać Rodakom w integracji ze społeczeństwem, w których się znajdują, jednocześnie powinny ich bronić przed asymilacją. Polonijne środowiska dziennikarskie można upatrywać jako istotny element stworzenia autentycznej wspólnoty polonijnej w różnych krajach świata, pokazania środowiska polskiego i wzmacniania mostu między Polską a Polonią.

Dlatego zapowiadany już pierwszego dnia Forum przez Teresę Sygnarek, prezes Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji, plan utworzenia Światowego Stowarzyszenia Mediów Polonijnych wywołał entuzjazm wśród uczestników Forum w Domu Polonii w Krakowie.

To właśnie w gościnnych progach Domu Polonii, mieszczącego się w samym sercu Krakowa, miało miejsce 4-dniowe Forum Mediów, w którym wzięło udział 63 dziennikarzy z aż 31 krajów.

Obrady rozpoczęły się odczytaniem listu od marszałka Senatu RP Stanisława Karczewskiego, w którym marszałek podkreślił znaczenie kampanii społecznej „Jest nas 60 milionów” i wyraził nadzieję, że polonijni dziennikarze włączą się w jej realizację. Prezes Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” Dariusz Piotr Bonisławski zaprezentował idee kampanii „Jest nas 60 milionów” – Polonia dla Polski, Polska dla Polonii oraz rolę mediów polonijnych w budowaniu wspólnoty narodowej i perspektywę rozwoju tego projektu.

Uzupełnieniem była debata ekspercka przedstawicieli polonijnego świata dziennikarskiego, w której brali udział: Teresa Sygnarek (Prezes Zrzeszenia Organizacji Polonijnych w Szwecji), Danuta Michalska (Mixer Media z Wielkiej Brytanii), Dariusz Piotr Bonisławski (Prezes Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”), Mariusz Pawłowski (Prezes Polonijnej Agencji Informacyjnej), Waldemar Biniński (USA, publicysta Tygodnika Solidarność), Roman Śmigielski (Federacja Organizacji Polskich i Polsko-Duńskich w Danii „Polonia” i redaktor naczelny kwartalnika „Informator Polski”) oraz Bogumił Rawicz (TV Polonia). Moderatorem debaty był polski dziennikarz Marek Zajac.

Prowadzącym poranne obrady Forum był Tadeusz Adam Pilat, prezydent Europejskiej Unii Wspólnot Polonijnych, będącej współorganizatorem Forum. W kolejnym punkcie nastąpiła prezentacja działalności Polonijnej Agencji Informacyjnej przez jej dyrektora Mariusza Pawłowskiego, który przedstawił możliwości współpracy w budowaniu serwisu obejmującego wiadomości polonijne w skali globalnej, a tym samym kreowania pro-polskich idei i wzajemnej inspiracji. O niezwykle cennej i potrzebnej współpracy mediów mówił też Bogumił Rawicz, Kierownik Redakcji Repertuaru TVP Polonia.

W Forum wziął udział gościnnie prof. dr Marek Rudnicki, prezes chicagowskiego Związku Lekarzy Polskich w Chicago i kandydat do Senatu RP.

Drugi dzień Forum wypełniły dwa moduły: „Rynek mediów polonijnych” oraz „Warsztaty dziennikarza polonijnego”. Szczególnie dużo emocji dostarczyły warsztaty: „Między prawem dostępu do informacji publicznej a prawem do ochrony wizerunku (banki danych, ochrona danych osobowych)”, „Między prawem autorskim a sztuczną inteligencją”, „Między odpowiedzialnością a klikalnością (Etyka, język, fake news, trolling, hejt w sieci)”, „Między etyką dziennikarską a wolnością mediów”. Te niezwykle profesjonalne wykłady wywołały dosłownie burzę dyskusji i niekończące się komentarze uczestników, które przeciągnęły się na przerwę.

Trzeci dzień wypełniły zajęcia praktyczne. Wszyscy uczestnicy zostali podzieleni na 3 grupy tematyczne:

- Gazety drukowane
- Portale, blogi
- Radio, TV

Efekty warsztatów przeszły nasze najśmielsze oczekiwania. Uczestnicy pracowali jak mrówki w grupach przez cały dzień. W rezultacie powstało wydawnictwo prasowe w postaci biuletynu, robocza witryna/portal oraz film podsumowujący obrady. Trudno wyliczyć wszystkie zajęcia, panele, projekcje, warsztaty, jakie były udziałem uczestników w ciągu tych 4 dni.

Nie zabrakło też wieczornych spacerów, zwiedzania miasta, wspólnych kolacji, koncertów. Przykładem integracji i współdziałania były wspólne rozmowy i dyskusje, często ciągnące się do późnej nocy. Taki jest właśnie cel spotkań – wymiana doświadczeń, konsolidacja i wspólne plany. Stworzenie Światowego Związku Dziennikarzy Polonijnych to plan z „najwyższej półki”, ale planowano też współpracę na co dzień, by dzielić się projektami, opiniami, przemyśleniami i poradami. Bo bez względu na polityczne zapatrywania, dziennikarzy polonijnych łączy miłość do Polski i dlatego budują oni wytrwale zagranicą jej jak najlepszy wizerunek.

Odwiedź stronę internetową
Muzeum Izba Polska

<http://www.polakkasernen.dk/pl/>

Besøg
Museum Polakkasernens
hjemmeside

<http://www.polakkasernen.dk>

MobilePay 25 77 92 01

